

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

**Signály pro volbu tykání a vykání v
angličtině při překladu do češtiny:
případová studie
(knihy Jefferyho Deavera v knižních
překladech a dabingu jejich filmových
adaptací)
(Diplomová práce)**

2022

Bc. Barbora Čamková

Filozofická fakulta Univerzity Palackého
Katedra anglistiky a amerikanistiky

**Signály pro volbu tykání a vykání v
angličtině při překladu do češtiny:
případová studie
(knihy Jefferyho Deavera v knižních
překladech a dabingu jejich filmových
adaptací)**

**(The signs of T-V distinction in English
when translating to Czech: a case study
(translation of Jeffery Deaver books
and dubbing of their movie
adaptations))
(Diplomová práce)**

Autor: Bc. Barbora Čamková, Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad
Vedoucí práce: Mgr. Jitka Zehnalová, Dr.

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla úplný seznam citované a použité literatury.

V Olomouci dne

Podpis:

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala Mgr. Jitce Zehnalové, Dr. za její odborné vedení při zpracování mé bakalářské práce a za užitečné rady, které mi v průběhu psaní práce poskytla.

Obsah

Úvod.....	8
1 Tykání a vykání (T-V distinction).....	10
1.1 Definice tykání a vykání	12
1.1.1 Tykání a vykání z hlediska morfologie.....	12
1.1.2 Tykání a vykání z hlediska sémantiky	12
1.1.3 Tykání a vykání z hlediska analýzy diskurzu	13
1.1.4 Definice podle Browna a Gilmana.....	13
1.1.5 Tykání a vykání podle Braunové	16
1.2 Tykání a vykání z hlediska pragmatiky	17
1.2.1 Tykání a vykání podle Brownové a Levinsona.....	17
1.2.2 Tykání a vykání podle Leeché	20
1.2.3 Tykání a vykání podle Kasperové.....	21
2 Projevy tykání a vykání.....	22
2.1 Mimojazykové parametry	24
2.1.1 Řečová etiketa	24
2.1.2 Čeština.....	25
2.1.3 Angličtina.....	26
2.2 Jazykové prostředky.....	28
2.2.1 Pragmatikalizace lexikálních prostředků	28
2.2.2 Pozdrav.....	30
2.2.3 Oslovení	32
2.2.4 Shrnutí.....	41
3 Praktická část	42
3.1 Mluvenost x stylizovaná mluvenost.....	42
3.2 Knihy Jefferyho Deavera a jejich filmové adaptace	43
3.3 Metodologie	44
3.4 Analýza vzorků	45
3.4.1 Kvantitativní analýza	45
3.4.2 Kvalitativní analýza	55
3.5 Shrnutí praktické části.....	71
Závěr	73
Summary	75

Přílohy: Přehled vztahů mezi postavami.....	77
Příloha 1: Kniha <i>Ďáblova slza</i>	77
Příloha 2: Film <i>Ďáblova slza</i>	82
Příloha 3: Kniha <i>Sběratel kostí</i>	83
Příloha 4: Film <i>Sběratel kostí</i>	87
Příloha 5: Kniha <i>Dívčí hrob</i>	89
Příloha 6: Film <i>Vražedné ticho</i>	94
Bibliografie	96
Anotace	102
Annotation.....	103

Seznam tabulek

Tabulka 1: Škály formálnosti, zdvořilosti a neosobnosti podle Leeche et al.....	13
Tabulka 2: Škála stejnosti podle Clynea	26
Tabulka 3: Oslovení mezi dvěma osobami na základě jejich mocenského vztahu podle Hooka	27
Tabulka 4: Zdvořilost v angličtině	29
Tabulka 5: Způsoby oslovení podle Hooka	38
Tabulka 6: Způsoby oslovení podle Leeche.....	38
Tabulka 7: Použití vokativů v americké a britské angličtině	39
Tabulka 8: Zkoumané knihy a jejich filmové adaptace	43

Seznam schémat

Schéma 1: Zdvořilostní strategie a jejich spojitost s tykáním a vykáním	17
Schéma 2: Strategie pozitivní zdvořilosti	19
Schéma 3: Pozdravy v angličtině	31
Schéma 4: Způsoby oslovení v americké angličtině	40
Schéma 5: Vývoj způsobu oslovení v čase	41

Seznam grafů

Graf 1: Modální slovesa – filmy	46
Graf 2: Modální slovesa – knihy	46
Graf 3: Pozdravy a jejich souvislost s tykáním a vykáním	47
Graf 4: Způsoby oslovení pro vykání ve filmech.....	48
Graf 5: Způsoby oslovení pro tykání ve filmech	48
Graf 6: Způsoby oslovení pro všechny dialogy ve filmech	49
Graf 7: Způsoby oslovení pro tykání v knihách.....	49
Graf 8: Způsoby oslovení pro vykání v knihách.....	49
Graf 9: Způsoby oslovení pro všechny dialogy v knihách.....	50
Graf 10: Podíl způsobů oslovení ve všech dialozích	50
Graf 11: Procento naplnění hypotézy u jednotlivých knižních postav	53
Graf 12: Podíl oslovení dle postav	53
Graf 13: Podíl oslovení ve všech dialozích.....	53
Graf 14: Srovnání knihy a filmu <i>Sběratel kostí</i> s ohledem na jednotlivé postavy.....	54

Seznam vztahů mezi postavami

Vztahy mezi postavami 1: Ďáblova slza (Lukasová–Kincaid)	56
Vztahy mezi postavami 2: Ďáblova slza (Lukasová–Hardy).....	58
Vztahy mezi postavami 3: Ďáblova slza (Kincaid–Hardy).....	59
Vztahy mezi postavami 4: Ďáblova slza (Kincaid–Cage).....	60
Vztahy mezi postavami 5: Ďáblova slza (Kennedy–Jefferies)	60
Vztahy mezi postavami 6: Ďáblova slza (Kennedy–Lanier).....	61
Vztahy mezi postavami 7: Ďáblova slza (Kennedy–Kennedyová).....	61
Vztahy mezi postavami 8: Ďáblova slza (Kennedy–Lukasová)	61
Vztahy mezi postavami 9: Sběratel kostí (Rhyme–Sachsová).....	64
Vztahy mezi postavami 10: Sběratel kostí (Rhyme–Sellitto)	64
Vztahy mezi postavami 11: Sběratel kostí (Rhyme–Banks).....	64
Vztahy mezi postavami 12: Sběratel kostí (Rhyme–Thom)	65
Vztahy mezi postavami 13: Dívčí hrob (Potter–Handy).....	68
Vztahy mezi postavami 14: Dívčí hrob (Fosterová–Handy).....	70
Vztahy mezi postavami 15: Dívčí hrob (Potter–Melanie)	70

Úvod

V angličtině se přestalo rozlišovat mezi tykáním a vykáním v období *Early Modern English*, tedy přibližně kolem roku 1700 (Crystal, 2002, s. 71). To definuje Leech jako počínající proces „demokratizace“, kdy se z jazyka začínají vytrácet společensky diskriminující jazykové prostředky (2014, s. 291). Navzdory tomu si angličtina uchovala některé prostředky, pomocí nichž lze společenský odstup vyjádřit. Tyto prostředky definuje slovník Merriam-Webster jako *honorifika*. Mezi ně se řadí především zdvořilé způsoby oslovení, které zahrnují rovněž tituly.

Tykání a vykání je často součástí úvah o zdvořilosti. Ta se řadí do oblasti sociolingvistiky, která je úzce spojena s pragmatikou (respektive pragmlingvistikou). Kromě sociolingvistické a pragmlingvistické perspektivy je však nutné pohlížet na tykání a vykání i z hlediska ostatních jazykovědných disciplín (například morfologie). V teoretické části své diplomové práce tedy zasadím tykání a vykání do různých jazykových odvětví a teorií, které umožní jeho problematiku lépe pochopit. Jak jsem již zmínila, zaměřím se především na pragmatiku.

V teoretické části dále představím hlavní parametry, které se s tykáním a vykáním pojí, tedy pozdrav a způsob oslovení. Kromě pozdravu a oslovení budu v praktické části hledat také modální slovesa, která jsem popsala ve své bakalářské práci (Čamková, 2019).

Pro praktickou část své práce si nejprve musím vytvořit anglicko-český korpus tří přeložených knih Jefferyho Deavera a filmů natočených podle jejich předlohy. Konkrétně se jedná o knihy *Sběratel kostí*, *Ďáblova slza* a *Dívčí hrob*. S výjimkou *Dívčího hrobu* (film *Vražedné ticho*) mají filmy stejné názvy jako knihy. Pro analýzu korpusu využiji metodu projekce anotací, kdy přenesu parametr tykání/vykání v češtině na odpovídající segment v angličtině (Yarowsky a Ngai, 2001, s. 3).

V rámci kvantitativní analýzy budu hledat souvislost mezi tykáním a vykáním a použitím modálních sloves, pozdravů a způsobů oslovení. Stejně jako ve své bakalářské práci budu prokazovat hypotézu Cookové (2014), že se oslovení křestním jménem pojí s tykáním a oslovení příjmením s vykáním. Mimo to budu také zkoumat, s čím se pojí oslovení titulem.

V rámci kvalitativní analýzy se následně zaměřím na vztahy mezi jednotlivými postavami a zvoleným tykáním a vykáním. Kromě toho popíšu situace, při nichž dochází ke změně v tykání a vykání.

Hlavním cílem této práce je tedy zjistit, do jaké míry se volba tykání a vykání v českých knižních a audiovizuálních překladech z angličtiny řídí vybranými jazykovými parametry (pozdrav, modální slovesa, způsob oslovení). Kromě jazykových parametrů závisí volba tykání a vykání i na mimojazykových parametrech. Pokud se mi nepodaří tyto jazykové parametry najít, budu hledat důvody pro volbu mezi tykáním a vykáním v oblasti mimojazykových parametrů. Zkoumání souvislostí mezi jazykovými i mimojazykovými parametry a volbou tykání nebo vykání tak může pomoci překladatelům při rozhodování o tykání a vykání v konkrétním textu.

Dalším cílem této práce je zjistit, zda jsou v oblasti způsobu oslovení, použití modálních sloves a pozdravů nějaké výrazné rozdíly mezi knižním a audiovizuálním překladem.

1 Tykání a vykání (T-V distinction)

Tykání a vykání je na základě latinských zájmen pro druhou osobu *tu* a *vos* lingvisticky definováno jako „T/V distinction“. V češtině se s tykáním a vykáním pojí zájmena „ty“ a „vy“ (a příslušné tvary sloves). Ačkoliv by mohla tato dvě různá zájmena značit opozici, při rozhodování o jejich použití tato hranice tak jasně nastavená není. Koncepty tykání a vykání chápeme jako kontinuum, do nějž danou komunikační situaci zasadíme, a nakonec se na základě jazykových a kontextových parametrů rozhodneme, zda zvolíme tykání či vykání.

Hranici mezi tykáním a vykáním má ovšem každý člověk nastavenou jinak, což může v komunikaci znamenat problém. To se ale naštěstí nestává tak často, protože tykání a vykání jsou společensky zakotvené, a v každé kultuře tak mají mluvčí přibližně stejnou představu o tom, kde se ona hranice mezi tykáním a vykáním nachází (tj. řečová etiketa, viz kapitola 2.1.1). Při překladu ovšem nelze tyto normy zdrojového jazyka přebírat jednak proto, že se komunikační normy v různých kulturách liší, a také proto, že v některých jazycích se mezi tykáním a vykáním formálně nerozlišuje, jako právě v angličtině. Jako další příklad může sloužit španělština v Latinské Americe, kde se v každé zemi používají zájmena pro druhou osobu (neformální *tú*, *vos* a formální *usted*) jiným způsobem. Pokud by se tedy překladatel řídil pouze zájmeny v originále, mohlo by být použité tykání a vykání v češtině nepřirozené.

Podle Hirschové je negativní zdvořilost (do níž se řadí vykání) nejvíc propracovaná z hlediska formálního společenského chování a nejvíc konvencionalizovaná z hlediska jazykového vyjadřování (2013, s. 233). To potvrzují i Brownová s Levinsonem, kteří chápou vykání jako motivované (1987, s. 199).

Jelikož kategorie tykání a vykání v angličtině vymizela, při překladu do češtiny se musí překladatel rozhodovat, kterou kategorii zvolí. Podle Houseové je při překladu nutné zachovat funkční ekvivalenci originálu. Překladatel tedy zkoumá, jak se vzájemně ovlivňují různé kontextuální faktory, které text definují. Jedním z těchto faktorů je zdvořilost (a s ní spojené tykání a vykání), která zajišťuje *interpersonální ekvivalenci* (1998, s. 64).

Základním rozhodnutím při překladu je volba mezi domestikační a exotizační strategií. Pokud má překladatel interpersonální ekvivalence dosáhnout, musí podle Houseové použít *kulturní filtr*. Ten bere v úvahu různé společenské normy, a především rozdíly ve zdvořilostních normách (a tedy i tykání a vykání). Právě tyto procesy jsou součástí skrytého překladu (ibid., s. 66). V případě tykání a vykání to tedy znamená přizpůsobení se zdvořilostním normám cílové kultury.

Angličtina mezi tykáním a vykáním jako takovým nerozlišuje, a hlavním signálem míry zdvořilosti je tak způsob oslovení. Analogií tykání je oslovení křestním jménem a analogií vykání je oslovení příjmením (Brown a Fordová 1961, s. 380). Proto se převod míry zdvořilosti z angličtiny do češtiny týká nejen volby příslušných zájmen a slovesných tvarů, ale také způsobu oslovení. Z toho vyplývá, že v závislosti na volbě tykání nebo vykání překladatel volí teoreticky také způsob oslovení a funkční překlad tedy může znamenat například i změnu způsobu oslovení z křestního jména na příjmení, aby signály zdvořilosti odpovídaly cílové kultuře.

1.1 Definice tykání a vykání

1.1.1 Tykání a vykání z hlediska morfologie

Jak jsem již zmínila v úvodu, angličtina tykání a vykání jazykovými prostředky nerozlišuje, a tudíž je možné jej z hlediska morfologie definovat pouze pro češtinu.

Tykání je způsob oslovení jedné osoby pomocí zájmena 2. osoby singuláru a/nebo příslušného tvaru slovesa. Nový encyklopedický slovník češtiny definuje tykání pouze jako protipól vykání (Rosen, 2017).

Vykání v češtině je na rozdíl od jiných jazyků (například polštiny) charakterizováno tzv. hybridní shodou (Rosen a Saloni, 2006, s. 36). Ta se projevuje použitím gramatického plurálu osobních a přivlastňovacích zájmen (např. *vy, váš*) v kombinaci s finitním slovesem v plurálu. Ačkoliv má tedy zájmeno tvar plurálu a finitní sloveso má rovněž plurálový tvar, odkazuje pouze k jedné osobě (např. *A jak Vy, který jste ročník 80, tohle výročí vnímáte?*). Činná přičestí, trpná přičestí, přechodníky a adjektiva jsou oproti tomu v singuláru (např. *Byl jste někdy šikanován finančním úřadem?*) (Rosen, 2017).

1.1.2 Tykání a vykání z hlediska sémantiky

Sociální deixi definuje Hirschová jako způsob referování k osobám takovou formou, která je specificky podmíněna sociálními rolemi komunikantů. V užším slova smyslu je to referování modifikované pravidly společenského chování vztahujícími se na užívání jazyka, tedy pravidly tzv. *řečové etikety* (viz kapitola 2.1.1) (2013, s. 104).

Halliday namísto termínu sociální deixe používá termín „jazyk jako sociální sémiotika“. Jazyk je zde součástí sociokulturního kontextu, v němž je kultura chápána z hlediska sémiotiky. Dalo by se tedy říct, že jazyk zohledňuje základní fakt, že lidé spolu mluví (1978, s. 2).

Podle Levinsona se sociální deixe týká větných aspektů, které vyjadřují, stanovují, nebo jsou určeny společenskou situací, v níž je mluvní akt proveden. Jedná se o ty aspekty jazykové struktury, které definují sociální identity účastníků, sociální vztahy mezi nimi, nebo mezi nimi a osobami, ke kterým se oslovení vztahuje (1983, s. 89).

Na rozdíl od polštiny se v češtině při plurálové referenci vykání od tykání nijak neliší (neformální *ty* vs. *wy*, formální *pan/pani* vs. *państwo*). Jak uvádí Panevová (2009, s. 103), splynutí zdvořilostní 2. osoby s 2. osobou plurálu lze opodstatnit faktem, že při oslovení skupiny osob lze jen těžko rozlišit, zda se jim vyká či tyká, popř. zda se některým tyká a jiným vyká.

1.1.3 Tykání a vykání z hlediska analýzy diskurzu

Halliday rozlišuje tři prvky diskurzu: pole, způsob a tón. Právě tón odkazuje k účastníkům komunikace, jejich vzájemnému postavení a rolím. vztahy účastníků komunikace a do této kategorie tak spadá i tykání a vykání (1989, s. 12).

Tón lze podle Leech et al. (1982, s. 145-6) vyjádřit na třech různých škálách: formálnost, zdvořilost a neosobnost (a jejich opaky: neformálnost, přátelskost a blízkost). Přeneseně by se dalo říct, že se formálnost, zdvořilost a neosobnost pojí s vykáním (a negativní zdvořilostí) a neformálnost, přátelskost a blízkost s tykáním (a pozitivní zdvořilostí). To tvrdí i Cooková (2014), která spojuje formálnost s vykáním a neformálnost s tykáním.

<p style="text-align: center;">FORMÁLNOŠT</p> <ul style="list-style-type: none"> - složité věty - víceslabičná, klasická slovní zásoba (<i>investigate, extinguish, decipher</i>) 	<p style="text-align: center;">NEFORMÁLNOŠT</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednoduché věty - jednoslabičná, rodná slovní zásoba, především frázová slovesa (<i>look into, put out, make out</i>)
<p style="text-align: center;">ZDVOŘILOŠT</p> <ul style="list-style-type: none"> - uctivé způsoby oslovení (např. <i>Sir</i>) - nepřímé žádosti (<i>Would you be so kind as to...</i>) 	<p style="text-align: center;">PŘÁTELSKOST</p> <ul style="list-style-type: none"> - intimní způsoby oslovení, pokud vůbec nějaké (např. <i>John, love</i>) - přímé rozkazy (<i>Give me...</i>)
<p style="text-align: center;">NEOSOBNOST</p> <ul style="list-style-type: none"> - pasivum (<i>terrorists were shot</i>) - jmenné vyjádření pomocí třetí osoby (<i>the reader, customers</i>) 	<p style="text-align: center;">BLÍZKOST</p> <ul style="list-style-type: none"> - aktivum (<i>police shot the terrorists</i>) - zájmena první a druhé osoby (<i>I, you</i>)

Tabulka 1: Škály formálnosti, zdvořilosti a neosobnosti podle Leech et al. (1982, s. 146)

1.1.4 Definice podle Browna a Gilmana

Vůbec první článek o tykání a vykání zveřejnili Brown a Gilman v roce 1958. V něm popsali vývoj tykání a vykání v latině, angličtině, francouzštině, němčině a italštině. Ve všech těchto jazycích bylo v minulosti vykání určeno pro oslovování výše postaveného adresáta (ve francouzštině později vzájemné vykání značilo i dvě

vysoce postavené osoby). Tykání naopak značilo níže postaveného adresáta (Brown, Gilman, 1958, s. 169-174).

Tato definice nevzájemného způsobu oslovení dala vzniknout sémantice moci (*power semantics*), kterou Brown s Gilmanem rozvinuli o dva roky později. K ní definovali také sémantiku solidarity (*solidarity semantics*)¹. Moc je charakterizována jako asymetrický vztah mezi alespoň dvěma osobami. Jedna osoba je tedy nadřazená druhé a používá tykání, zatímco podřízená osoba používá vykání. Solidarita je naopak chápána jako způsob oslovení mezi rovnými osobami. V tomto případě mohou mluvčí vzájemně používat jak tykání, tak vykání.

Vykání se tedy objevuje jak v situaci, kdy je jeden člověk nadřazený druhému, tak i v situaci, kdy si mluvčí vzájemně vykají na důkaz úcty. Tykání se obdobně objevuje jak v situaci, kdy podřízený oslovuje nadřízeného, a rovněž vzájemně na důkaz blízkosti (Brown, Gilman, 1960, s. 255-258).

Sémantika moci má původ v minulosti, kdy byly vztahy definovány především společenským postavením. Sémantika moci se používá i v současnosti (ačkoliv v menší míře). Pokud není možné rozlišit, kdo má nad kým moc, přichází na řadu sémantika solidarity. V tomto případě si mluvčí a adresát vzájemně buď tykají nebo vykají. Pokud si vzájemně vykají, znamená to, že nesdílí nic společného. Pokud je ovšem mezi oběma mluvčími určitá míra blízkosti, vzájemně si tykají (*ibid.*).

Podle Browna a Gilmana nastal v polovině 20. století zlom, kdy sémantika solidarity převážila nad sémantikou moci. To vyplynulo z jejich dotazníkového šetření v němčině, francouzštině a italštině. Ukázalo se, že vzájemné tykání či vzájemné vykání je čím dál častější, což potvrzuje převažující použití sémantiky solidarity.

Další příklady můžeme najít například v češtině u tykání a vykání mezi rodiči a dětmi. Rodiče mají nad dětmi moc, a podle sémantiky moci by tak měly děti rodičům vykat a rodiče dětem tykat. Jak prokázal ve své studii z počátku 20. století Čermák, v minulosti děti rodičům vykaly a rodiče dětem tykali (sémantika moci) (1903, s. 357–360). Později však převážila sémantika solidarity a v současnosti si tak rodiče s dětmi vzájemně tykají.

¹ Brownová a Levinson označují „sémantiku moci a solidarity“ jako „*power and deference*“, Leech používá označení „*vertical and horizontal distance*“ (Leech, 2014, s. 10, 108)

V průběhu 20. století se v důsledku demokratizace společnosti změnilo chápání sémantiky moci a solidarity. Touto problematikou se budu podrobněji zabývat v následující podkapitole 1.1.4.1.

Vzhledem k ústupu sémantiky moci bylo rozlišení Browna a Gilmana často kritizováno jako zastaralé (Clyne et al., 2003, s. 15). Kritizováno je také zaměření pouze na západní svět, kde se obvykle objevují pouze dvě zájmena pro druhou osobu. V asijských jazycích je těchto zájmen pro vyjádření odstupu mnoho, a není na ně tedy možné aplikovat evropské modely (Lambert, Wallace, Tucker, 1976). Ke kategorii tykání a vykání se také objevily snahy přidat kategorii neutrality (Cooková, 2014).

1.1.4.1 *Proces demokratizace*

Vykání v minulosti značilo především status mluvčích (nadržený a podřizený nebo dva mluvčí vysokého statusu). To platilo jak pro češtinu, tak i pro angličtinu.

V 18. století se však v angličtině přestalo zájmeno *thou* pro vykání používat a zůstalo pouze zájmeno *you*. Tato změna souvisí se změnami ve společnosti a počínajícím procesem demokratizace (Leech, 2014, s. 291). Ačkoliv se zájmeno pro vykání vytratilo, zachovala si angličtina jiné prostředky, jimiž lze odstup vyjádřit (například tituly při oslovení).

Nemění se však jen prostředky pro vyjádření úcty, ale také chápání konceptu tykání a vykání. To potvrzuje Leech ve své studii z roku 1999, kdy analyzoval korpusová data frekvence způsobů oslovení (které se s tykáním a vykáním úzce pojí). Studie ukázala, že mezi lety 1961 a 1991 poklesla v americké angličtině frekvence užívání titulu *Mr.* přibližně o třetinu a u titulů *Mrs. a Miss* o dvě třetiny (Leech, 2014, s. 294).

Změny v oblasti tykání a vykání nastaly rovněž v češtině. V minulosti čeština používala kromě tykání a vykání také onikání a onkání, které vyjadřovaly především úctu k panovníkovi. Tyto způsoby oslovení jsou v současnosti považovány za archaické (stejně jako zájmeno *thou* v angličtině).

Studie Browna a Gilmana z roku 1960 se zabývá tykáním a vykáním v němčině, francouzštině a italštině. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že proces demokratizace (podobný tomu v angličtině) postupuje i do těchto jazyků a mezi způsoby oslovení převládá tykání.

V současnosti již vykání neznačí vysoký status adresáta, ale spíše vyjadřuje úctu či formální vztah, který mluvčí k adresátovi zaujímá. Podobnou situaci lze pozorovat například u zákazníků a číšníků. Jak uvádí Fasold (1990, s. 6), při vzájemné komunikaci má vyšší moc zákazník, ale i přesto číšníkovi na důkaz úcty vyká.

1.1.4.2 Definice podle Hooka

Hook ve svém článku navazuje na práci Browna a Gilmana (1960), kteří pracují s koncepty moci a solidarity. Tyto koncepty Hook aplikuje na angličtinu (konkrétně pracuje se situací v USA). Jelikož již v angličtině nelze rozlišit solidaritu od moci na základě zájmen (tedy pomocí tykání a vykání), odlišuje angličtina míru moci/solidarity pomocí oslovení (Hook, 1984, s. 184).

Stejně jako je v jazycích, které tykání a vykání rozlišují, tendence směrem k tykání, tak i v americké angličtině v současnosti dochází k upřednostňování oslovení křestním jménem (ibid., s. 186). Výsledky jeho studie budou podrobněji popsány v kapitolách 2.1.3 a 2.2.3.2.

1.1.5 Tykání a vykání podle Braunové

Braunová shrnuje ve své publikaci *Terms of Address* (1988) přístupy různých autorů ke způsobům oslovení (a s tím související tykání a vykání). Mezi ty nejdůležitější řadí články Browna a Gilmana z roku 1958 a 1960 a článek Browna a Fordové z roku 1961.

Způsob oslovení (a tedy i volbu mezi tykáním a vykáním) může ovlivňovat variace. Ta může být způsobena faktory jako je místní dialekt, společenské pozadí (město vs. vesnice), třída, vzdělání, věk, pohlaví, ideologie apod. Čím je v dané komunitě společenská diverzita větší, k tím větší variaci ve způsobech oslovení dochází (1988, s. 23). Česká společnost naštěstí není natolik diverzifikovaná, a tak k výraznější variaci v tykání a vykání nedochází, a je tudíž možná generalizace.

Ačkoliv je způsob oslovení (a přeneseně rovněž tykání a vykání) primárně spojeno s osobou adresáta, jeho volba rovněž poskytuje informace i o mluvčím. Braunová uvádí jako příklad norštinu, kde je u mladých lidí výrazná tendence k tykání. Pokud tedy mladý člověk začne tykat staršímu člověku, který mu naopak vyká, neznačí to jejich vzájemné postavení (tedy že by byl mladší člověk nadřazený staršímu), nýbrž jen jejich rozdílný přístup k tykání a vykání (ibid., s. 24-25).

1.2 Tykání a vykání z hlediska pragmatiky

1.2.1 Tykání a vykání podle Brownové a Levinsona

Brownová a Levinson se zabývají zdvořilostními strategiemi v souvislosti s konceptem tváře, respektive jednáním, které by mohlo vést k jejímu ohrožení. V tomto ohledu definují Brownová a Levinson čtyři strategie: přímé jednání, pozitivní zdvořilost, negativní zdvořilost a nepřímé vyjadřování (1987, s. 69).

Přímé jednání a pozitivní zdvořilost se podle Brownové a Levinsona pojí s tykáním, zatímco nepřímé vyjadřování a negativní zdvořilost se pojí spíše s vykáním (ibid., s. 254), viz Schéma 1.

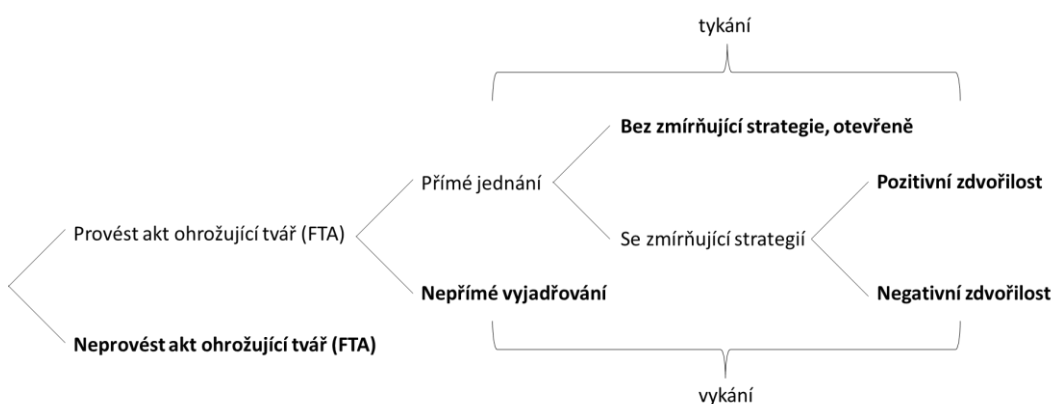

Schéma 1: Zdvořilostní strategie a jejich spojitost s tykáním a vykáním (Brownová, Levinson, 1987, s. 69)

1.2.1.1 Negativní zdvořilost

Negativní zdvořilost se více vyskytuje ve vyšších vrstvách složitějších kultur, zatímco pozitivní zdvořilost se více vyskytuje v nižších vrstvách.

S negativní zdvořilostí se pojí především honorifika, která Brownová a Levinson chápou jako přímé gramatické zakódování relativního společenského vztahu mezi účastníky (1987, s. 179). Právě tykání a vykání jsou jedním druhem honorifik a řadí se ke strategii úcty (*deference strategy*) a strategii odosobnění (*impersonalization strategy*).² Podrobněji se těmito strategiemi budu zabývat v následujících podkapitolách.

² Honorifika dále dokazují, že zdvořilostní formy nevznikly náhodně, ale jsou převážně ustrnulými konverzačními implikaturami (ibid., s. 23).

1.2.1.1.1 Strategie úcty

Pokud se zaměříme pouze na asymetrický vztah účastníků, lze prokazovat úctu pomocí negativní zdvořilosti dvěma způsoby: vyzdvihováním hodnoty adresáta a snižováním hodnoty mluvčího (tj. Leechovy zdvořilostní maximy uznání a ocenění³). Jelikož se se své práci zaměřují na tykání a vykání, je pro tuto oblast relevantní především maximum uznání (tj. vyjádření zdvořilosti pomocí vyzdvihování hodnoty adresáta) (Brownová, Levinson, 1987, s. 179-180).

Honorifika se mohou rovněž pojit s aktivitami nebo věcmi. V tomto případě je rozdíl v použitém registru (např. *give/bestow, bit/piece, eat/dine, ...*) (ibid., s. 181).

1.2.1.1.2 Strategie odosobnění

Mezi hlavní prostředky odosobnění se řadí pasivum a neosobní modální slovesa.

Brownová s Levinsonem (1987, s. 274) definují tři hlavní mechanismy, ke kterým při pasivizaci dochází: topikalizace předmětu, deagentizace podmětu, příznakovost pasiva a pravidla shody. Pro zdvořilostní teorii je především důležitá deagentizace podmětu (a jeho možné vypuštění), ne deagentizace předmětu.

Druhým prostředkem strategie odosobňování jsou neosobní modální slovesa. Některé jazyky vyjadřují modalitu pomocí agentu v dativu, který je obvykle vynechán. Pro angličtinu jsou to například konstrukce se slovesy značící povinnost jako *it would be desirable (for me) to...* Jelikož čeština nevyužívá objektiv, konstrukce s agentem v dativu se nevyužívají. Brownová a Levinson vyslovují hypotézu, že pokud má jazyk (v tomto případě angličtina) slovesa, která umožňují agenty v nepřímém pádu, tak budou mezi těmito slovesy také slovesa značící povinnost (ibid., s. 275).

³ Anglicky *Maxims of approbation and modesty*

1.2.1.2 Pozitivní zdvořilost

Tykání se řadí do skupiny pozitivní zdvořilosti, konkrétně do strategie použití vnitroskupinových markerů. Pozitivní zdvořilost se pojí především se způsobem oslovení a také použitím jazyka či dialektu typického pro danou skupinu.

V této strategii se jedná především o způsoby oslovení, které značí členství ve skupině. Mezi ně se řadí především křestní jména, zdrobněliny nebo jiné způsoby oslovení: *Mac, mate, buddy, pal, honey, dear, duckie, luv, babe, Mom, brother, ...* Použití takového oslovení v kombinaci s imperativem značí, že je mocenský rozdíl mezi mluvčím a adresátem malý. Toto oslovení také zmírňuje imperativ, ze kterého se stává spíše žádost (Brownová, Levinson, s. 107-8).

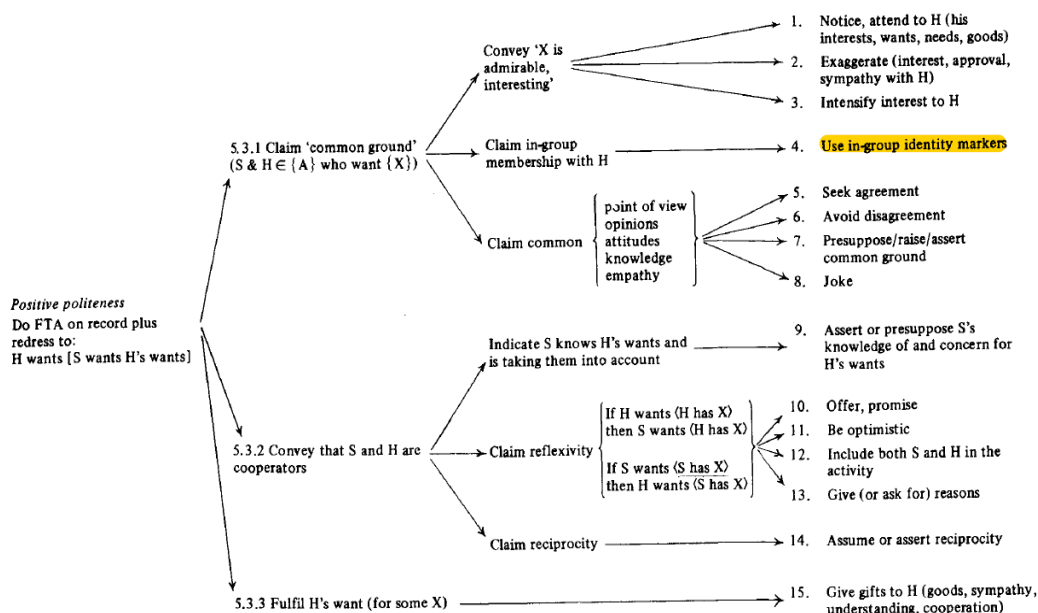

Schéma 2: Strategie pozitivní zdvořilosti (Brownová, Levinson, 1987, s. 102)

Zatímco Brownová s Levinsonem jen naznačují, že se pozitivní zdvořilost pojí s tykáním a negativní zdvořilost s vykáním, Berger (2002) s Rathmayrovou (1996) toto tvrzení vyslovují explicitně:

V případě „pozitivní“ zdvořilosti, kterou bych spolu s Rathmayrovou chtěl spíše pojmenovat jako „solidaritní zdvořilost“, jde o takové chování, kde mluvčí zdůrazňuje, že adresát a on mají společné zájmy a patří vlastně do téže sféry, v případě „negativní“ nebo „distanční“ zdvořilosti mluvčí zase zdůrazňuje, že se nechce vměšovat do sféry adresáta. (Berger, 2002, s. 189)

Toto potvrzuje i Jurman (2001), který chápe pozitivní zdvořilost jako výraz akceptace a sounáležitosti, která je důležitá při neformálních komunikačních situacích a při kontaktu mluvčích, kteří se znají. Při negativní zdvořilosti se naopak mluvčí snaží mezi sebou a komunikačním partnerem zachovat přiměřený odstup, a vyjádřit tak úctu.

1.2.2 Tykání a vykání podle Leech

Leech chápe tykání a vykání jako typický příklad bivalentní zdvořilosti⁴, kdy o tykání a vykání rozhoduje vertikální a horizontální vzdálenost⁵ mezi mluvčími bez ohledu na zisk či náklady (2014, s. 291). Bivalenci Leech chápe stejně jako koncept vertikální a horizontální osy Browna a Gilmana. Na horizontální ose mluvčí hodnotí svůj vztah k adresátovi, a na vertikální ose hodnotí moc, kterou vůči němu má (ibid., s. 11).

Kromě bivalentní zdvořilosti rozlišuje Leech také trivalentní zdvořilost (transakční zdvořilost)⁶, kdy se ke konceptům relativní moci (P) a společenského odstupu (D) přidávají také a náklady adresáta (R) (*power, distance, rank of imposition*). Ačkoliv jsou bivalentní a trivalentní zdvořilost úzce provázány, k tykání a vykání se vztahuje především bivalentní zdvořilost (ibid., s. 109).

Jak jsem již zmínila v kapitole 1.1.4.1, z angličtiny se vytrácejí jazykové prostředky, které určují mocenský vztah mezi mluvčím a adresátem. Nejvýraznějším projevem procesu demokratizace je právě absence zájmen pro tykání a vykání. V současné angličtině rovněž v důsledku demokratizace dochází k ústupu oslovení titulem (jako *Sir*) a převažují oslovení značící blízkost (Leech, 2014, s. 293–4).

Dalším prostředkem, kterým se angličtina od ostatních jazyků (například češtiny či řečtiny) liší, je nevyvinutý systém deminutiv. To znamená, že negativní pragmatický transfer je nemožný a hrozí zdánlivá nedostatečná zdvořilost (*underpoliteness*). Z tohoto důvodu se vyvinula strategie nepřímosti (*indirectness*), která je pro angličtinu velmi typická (ibid., s. 278).

⁴ Tu Kasperová označuje jako *konvenční zdvořilost*.

⁵ Ekvivalent sémantiky moci (asymetrické tykání a vykání) a sémantiky solidarity (vzájemné tykání a vykání) Browna a Gilmana.

⁶ Tu Kasperová označuje jako *strategickou zdvořilost*.

Opačnou roli však má demokratizace ve způsobu realizace direktivního řečového aktu. V *Old English* se běžně využívaly přímé příkazy (např. *I command you, I beseech you, ...*), které jsou v současné angličtině považovány za příliš explicitní. Aby tedy bylo dodrženo maximum taktu, je nutné kompenzovat absenci zájmen pro tykání a vykání. Současná angličtina tedy používá formy hypotetické minulosti jako *Could you, Would you...* (ibid., 295).

1.2.3 Tykání a vykání podle Kasperové

Na rozdíl Leeche a Brownové s Levinsonem si Kasperová nemyslí, že se koncept zdvořilosti (tedy i tykání a vykání) řadí do oblasti pragmatiky. Toto tvrzení úzce souvisí definicí pragmatiky, kterou Berger (2002, s. 189) chápe jako „užívání jazyka v konkrétních situacích“. Kasperová, (2009, s. 161) zavádí termín sociální indexování (*social indexing*), které je bezpříznakové a zachycuje existující společenské vztahy mezi mluvčími. Berger vztahuje sociální indexování na tykání a vykání:

[...] je stabilní v tom smyslu, že si ty dvě osoby buď ve všech situacích tykají anebo ve všech situacích vykají anebo mají asymetrický vztah. O pragmatické variaci by se snad mohlo mluvit jen v tom případě, že si dvě osoby veřejně vykají a soukromě tykají. (Berger, 2002, s. 190)

2 Projevy tykání a vykání

Prostředky, které se pojí s tykáním a vykáním, od sebe nelze jasně oddělit. To se týká především zdvořilostních prostředků, které se mohou pojit jak s tykáním, tak s vykáním. Z tohoto důvodu je tedy nutné chápat následující parametry jako kategorie v konceptu tykání či vykání, přičemž některé parametry jsou prototypické, zatímco jiné jsou spíše okrajové.

Jak dokazují Faruqui a Padó (2012), prostředků pojících se s vykáním je mnohem více než prostředků pro tykání. I z tohoto důvodu je ve výzkumech věnováno více pozornosti vykání. Tykání lze tedy chápat jako lingvisticky nepříznačové a vykání jako příznačové, což potvrzuje i Watts, který tvrdí, že lingvistické struktury samy o sobě nenesou zdvořilost, ale spíše zdvořilost ve verbální interakci značí:

My aim will be to demonstrate that, at least in English, linguistic structures do not in themselves denote politeness, but rather that they lend themselves to individual interpretation as 'polite' in instances of ongoing verbal interaction.
(Watts, 2003, s. 168)

Ervin-Trippová (1969, s. 219–20) k tomu dodává, že sdílený jazyk nutně neznamená sdílené sociolingvistické hodnoty. Ty fungují na základě individuálních voleb a preferencí. Tyto volby vztahuje především ke způsobu oslovení, kde si mluvčí vybírá ze svého repertoáru oslovení s ohledem na volbu v minulosti (ibid., s. 240). Jako příklad lze v češtině uvést vysokoškolský titul *magistr* (*Mgr.*). Jelikož byl tento titul zaveden až v roce 1990, pro mladší generaci je běžný, zatímco starší generace má titul *magistra* spojený s lékárníkem, a tudíž se použití tohoto titulu může vyhýbat.

Jak bylo zmíněno v úvodu, na jazykové prostředky se nelze spoléhat, jelikož součástí dialogu jsou také mimotextové faktory, které chápání zdvořilosti ovlivňují. Mezi ně se řadí především ironie (Brownová, 1995, s. 172). Zdvořilost se však v rámci konverzace nepojí pouze s tykáním nebo vykáním, ale jedná se o všeobecně zdvořilé chování (Eelenová, 2001, s. 74).

Bilá a Kačmárová (2014) zkoumaly vnímání tykání a vykání na jedné epizodě seriálu *Gilmore Girls*. Slovenští vysokoškolští studenti anglického jazyka měli za úkol určit, zda si postavy, které se v epizodě objeví, tykají či vykají. Na tomto hodnocení se respondenti shodli v 97 procentech. Při následném rozhovoru zdůvodnili svá rozhodnutí volbou oslovení a sociologickými parametry (věk, status či první setkání postav). Jak vidíme, při rozhodování o tykání a vykání dochází ke kombinaci jazykových i mimojazykových parametrů (a ne jen na pragmatické a stylistické rovině, jak tvrdí autorky ve článku dříve). Vzhledem k podobnosti češtiny a slovenštiny a stejnému kulturnímu vývoji ve 20. století lze předpokládat, že se dají tato zjištění aplikovat i na češtinu.

2.1 Mimojazykové parametry

Laické chápání tykání a vykání je založené především na třech faktorech: žena, starší a nadřízený. Jak uvádí příručky etikety, tyto tři faktory určují pravidla pro změnu z vykání na tykání: tykání nabízí žena muži, starší člověk mladšímu a nadřízený podřízenému (např. Mathé a Špaček, 2005, s. 27).

Právě mimojazykové parametry pro tykání a vykání lze z hlediska lingvistiky zařadit do kategorie řečové etikety.

2.1.1 Řečová etiketa

Řečová etiketa je součástí komunikačních norem, které jsou určovány mimojazykovými, pragmaticky podmíněnými faktory, které jsou určujícím kritériem pro volbu mezi tykáním a vykáním v běžné řeči (Švehlová, 1994, s. 41). Mluvčí tedy nejprve musí tyto parametry vyhodnotit, a poté se rozhoduje mezi tykáním a vykáním (jako analogii můžeme v angličtině chápat oslovení křestním jménem a příjmením). Překladatel se oproti tomu nemusí rozhodovat pouze na základě mimojazykových prostředků, ale má k dispozici rovněž prostředky jazykové, které mu mohou napovědět, jaký způsob oslovení zvolit.

Na tykání a vykání lze aplikovat Leechovu trivalentní zdvořilost, tedy opozici psychosociálních vztahů mezi mluvčím a adresátem: sociální rovnost/nerovnost, blízkost/distanci, shodný/rozdílný sociální status (ibid. s. 47).

Jak jsem již zmínila v úvodu, kategorie tykání a vykání se řadí k mnoha disciplínám. Milena Švehlová jej vztahuje k lingvistice, sociologii, psychologii, k sociální psychologii apod. Kromě toho se aplikuje na jejich lingvistické obory, tedy sociolingvistiku, psycholingvistiku či pragmatiku (1994, s. 39).

Švehlová definuje řečovou etiketu jako „konvenčně užívanou, verbalizovanou část souhrnu společenských etiketních zvyklostí v daném společenství dané doby“. Etiketa je v tomto smyslu chápána jako „soubor stereotypně se opakujících činností a pravidel chování., která dovolují lidem žít bez výrazných interakčních konfliktů“ (ibid., s. 48). Pro překladatele je tady důležité chápat jazyk (a tedy tykání a vykání) především v kontextu dané společnosti, a doby a poté se rozhodnout pro vhodný překladatelský postup.

Jak jsem již zmínila, tykání a vykání bývá v příručkách etikety definováno především na základě pohlaví, věku a společenského postavení (Mathé, Špaček, 2005,

s. 27). Tyto faktory můžeme nazvat pragmatickými faktory, které Švehlová doplňuje o předchozí komunikativní zkušenosti, vzájemné sympatie, blízkost názorů, postojů a hodnot či role v interakci (1994, s. 48).

Řečová etiketa se dotýká především fatické (kontaktní) funkce jazyka, kterou definoval Jakobson. Švehlová rozlišuje dva typy psychosociálních vztahů: přátelské až intimní, a zdvořilostní až oficiální. Pro jazykové prostředky je důležité, že formule řečové etikety plní kontaktní funkci především na začátku a konci interakce (například pozdravy či oslovení) (ibid., s. 50).

S kontaktní funkcí jazyka rovněž souvisí Hallidayova regulativní funkce jazyka, která v konverzaci určuje výběr vhodné formule s ohledem na pragmatické faktory. Tato funkce určuje výběr mezi tykáním a vykáním, jelikož určuje vztahy nadřazenosti/podřazenosti, starší/mladší, nebo například známý/neznámý (ibid., s. 51).

2.1.2 *Čeština*

Jak jsem již zmínila, tykání zpravidla nabízí člověk společensky významnější. Odlišná je situace na pracovišti, kde tykání nabízí šéf, ale situace nemusí být vždy zcela jednoznačná (Čamková, 2019, s. 21).

Podle Kneřové (1995, s. 37) se lidé rozhodují pro vhodný způsob oslovení (to chápe jako míru vyjádřené distance či soudržnosti) na základě biologických a sociálních faktorů. Mezi biologické faktory řadí věk, pohlaví a vrozené osobní dispozice ke komunikativnímu chování. Mezi sociální faktory řadí stupeň známosti komunikačních partnerů, osobní vztah k partnerovi, finanční vztahy, postavení v zaměstnání, vzdělání, „společný osud“, příslušnost k jedné zájmové skupině, příbuzenské vztahy apod. Jako další důležitý faktor uvádí konkrétní komunikační situaci a její prostředí.

Situační kontext zmiňuje rovněž Patočka (2000, s. 29) a uvádí jako příklad tykání mezi dvěma lidmi na diskotéce. Když se ovšem tyto dva lidé sejdou v obchodě jako prodávač a zákazník, budou si vykat. Kromě situačního kontextu zmiňuje Patočka vlivy osobní a osobnostní, sociální a skupinové a historické a časové. Tyto vlivy jsem podrobněji popsala ve své bakalářské práci (Čamková, 2019).

Clyne (2009, 157-8) zkoumá tykání a vykání ve francouzštině, němčině, a švédštině, tedy jazycích, které mezi tykáním a vykáním rozlišují. Jelikož se tyto tři jazyky ve vnímání tykání a vykání liší, zavádí škálu stejnosti (*Scale of sameness*). Tu definuje na základě šesti principů:

1. Princip známosti	Znám toho člověka?
2. Princip dospělosti	Vnímám tohoto člověka jako dospělého?
3. Princip věkového rozdílu	Vnímám, že je tento člověk výrazně starší nebo mladší než já?
4. Princip příslušnosti ve skupině	Je tento člověk běžně přijímaný člen skupiny, kam patřím já?
5. Princip sociální identifikace	Vnímám, že je mi tento člověk podobný nebo je ode mě odlišný?
6. Princip přizpůsobení způsobu oslovení	Pokud mi tento člověk tyká (vyká), nebo používá způsob oslovení, který se s tykáním (vykáním) pojí, budu mu rovněž tykat/vykat?

Tabulka 2: Škála stejnosti podle Clynea (2009, 157-8)

Ačkoliv angličtina formálně mezi tykáním a vykáním nerozlišuje, lze tuto škálu využít například pro způsoby oslovení. Bilá et al. (2020) využily tuto škálu pro slovenštinu.

2.1.3 Angličtina

Hlavním parametrem pro tykání a vykání v angličtině bylo v minulosti především společenské postavení. Největší rozvoj tykání a vykání nastal v období *Early Modern English*, tedy od konce 15. do poloviny 17. století. Nižší společenské vrstvy vyšším vrstvám vykaly (zájmeno *you*) a vyšší společenské vrstvy naopak nižším vrstvám tykaly (zájmeno *thou*). Tykání pak mezi sebou používali lidé z nižší třídy, zatímco lidé z vyšší třídy si vzájemně vykali (Crystal, 2005, s. 308).

Zájmeno *thou* pro tykání však kolem roku 1700 vymizelo, a angličtina formálně přestala mezi tykáním a vykáním rozlišovat (Crystal, 2002, s. 71). S pokračujícím procesem demokratizace se sémantika moci (a přeneseně i solidarity) změnila na míru odstupu mezi mluvčími. To platí jak pro angličtinu, tak i pro češtinu. Jelikož v angličtině již nelze vyjádřit míru odstupu pomocí zájmen, využívají se k tomu jiné prostředky (typicky způsob oslovení).

Hook (1984, s. 185) vymezil dichotomii způsobu oslovení křestním jménem vs. oslovení titulem spolu s příjmením. Tu lze chápat jako ekvivalent tykání a vykání. Tento způsob oslovení ovšem nutně nemusí být vzájemný, a proto vede v tabulce šipka

od mluvčího k adresátovi. Napravo je vždy osoba, která má obvykle moc (například ve vztahu dítěte a dospělého má moc dospělý).

Sémantika solidarity by se tedy dala označit šipkou \leftrightarrow a sémantika moci šipkami \leftarrow a \rightarrow . Pokud jsou v tabulce dvě šipky (například pacient $\leftrightarrow/\rightarrow$ lékař), tak mezi dvěma osobami může být jak sémantika moci, tak sémantika solidarity.

Oslovení křestním jménem (tykání)	Oslovení titulem + příjmením (vykání)
dítě \leftrightarrow dítě	starší dospělý \leftrightarrow starší dospělý
dítě \leftarrow dospělý	voják \leftrightarrow důstojník
dítě \leftarrow rodič	student \rightarrow učitel
žena \leftrightarrow žena	zaměstnanec $\leftrightarrow/\rightarrow$ zaměstnavatel
muž \leftrightarrow muž	malý podnikatel, úředník, číšník $\leftrightarrow/\rightarrow$
žena $\leftrightarrow/\leftarrow$ muž	zákazník
manžel(ka) \leftrightarrow manžel(ka)	klient \leftrightarrow právník
student(ka) \leftrightarrow student(ka)	kající $\leftrightarrow/\rightarrow$ kněz
mladý dospělý \leftrightarrow mladý dospělý	pacient $\leftrightarrow/\rightarrow$ lékař
mladý dospělý \leftarrow starší dospělý	

Tabulka 3: Oslovení mezi dvěma osobami na základě jejich mocenského vztahu podle Hooka (1984, s. 185)

Pro češtinu by tato tabulka vypadala přibližně stejně. Zajímavý je ovšem vztah, který je definován mezi mužem a ženou. Hook chápe muže jak toho, kdo má moc a podle jeho interpretace by si tak muž se ženou mohli vzájemně tykat, nebo by žena muži vykala a on by jí tykal. Je však nutné přihlédnout k roku vydání tohoto článku (1984), protože tato situace už by v současné americké společnosti nebyla přijatelná. Zajímavé je však srovnání s češtinou, kde podle knih o etiketě nabízí tykání právě žena, tedy je to ona, která má nad mužem moc. O tom hovoří už Gut-Jarkovský ve své publikaci z roku 1922 (s. 397).

V kapitole 2.2.3.2 se budu zabývat způsoby oslovení v angličtině. Pro ně vytvořila Ervin-Trippová (1972) schéma, které určuje pravidla pro volbu oslovení. Mezi tyto faktory patří: věk (+/- 15 let), věkový rozdíl mezi mluvčími, příbuznost, a známost.

Brown a Fordová (1961, s. 377) ve své studii zjistili, že nerovnoměrný vztah (oslovení křestním jménem x oslovení titulem + příjmením) závisí v americké angličtině především na věku a společenském postavení. Pokud se tyto dvě proměnné vylučují, rozhodující je společenské postavení.

2.2 Jazykové prostředky

Úvahy ohledně zavádění kategorie tykání a vykání při překladu z angličtiny do češtiny se týkají především způsobu oslovení. Jak tvrdí Knittlová (2000, s. 93), při překladu si pomáháme typem oslovení (typicky křestní jméno = tykání, příjmení = vykání).

Způsob oslovení však není vždy jednoznačný, a proto je třeba se opřít o širší kontext, o situaci, ale i konvenci. Konvenci řadí Knittlová (ibid.) k pragmatickému aspektu překladu a úkolem překladatele je, aby byl výsledný efekt výchozího a cílového textu pokud možno stejný (tedy přizpůsobení odlišných reálií). V praxi by to například mohlo znamenat změnu způsobu oslovení učitele z křestního jména na příjmení.

Mezi jazykové prostředky, které v češtině slouží k navazování a ukončování kontaktu, řadí Hirschová (2013, s. 246–8) pozdravy a oslovování. Právě ty považují za nejdůležitější při rozhodování o tykání a vykání a budu zkoumat jejich vliv na tykání a vykání v praktické části. Jako další zdvořilostní prostředky uvádí kondicionál, modální slovesa a negaci. Tyto prostředky zmiňuje pro angličtinu také Leech (2014).

2.2.1 Pragmatikalizace lexikálních prostředků

Mnoho prostředků, které se pojí se zdvořilostí, již ztratilo svůj původní propoziční význam (*procedural meaning*), tj. byly pragmatikalizovány. Tyto prostředky označuje Watts (2003, s. 180) jako výrazy procedurálního významu (*expressions of procedural meaning*). Tyto prostředky jsou tedy spíše procedurální než propoziční (ibid, p. 182).

Typickým příkladem takových prostředků jsou honorifika. Jak uvádí Braunová (1988, s. 264), doslovný význam způsobu oslovení a jeho chápání z hlediska zdvořilosti jsou na sobě zcela nezávislé. Typickým příkladem je anglické pragmatikalizované oslovení *Mister* (odvozeného od slova *master*, které značilo mocenský vztah mezi dvěma osobami). V současnosti už neznačí titul *Mr.* sémantiku moci, nýbrž úctu k oslovenému (Dickeyová, 1997, s. 257). To lze aplikovat i na jeho český ekvivalent: oslovení *pan.* To je odvozené ze slova *pán*, které v minulosti značilo mocenský vztah podobně jako *master*.

Kromě oslovení se pragmatikalizace jazykových prostředků používá také u žádostí. Housová a Kasperová (1981, s. 166–7) rozlišují na základě pozitivní a negativní zdvořilosti *upgradery* a *downgradery*. Mezi *downgradery* (které se pojí s vykáním) patří například slova jako *kind of*, *sort of* (hedge), *I wondered if...* (minulý čas), nebo *Mightn't be...?* (modální slovesa).

Oakland a Urbanová (2002, s. 23) tvrdí, že zdvořilost je v angličtině spojena i s délkou výpovědi. To ilustrují na příkladu zdvořilých žádostí a různých prostředcích, kterými lze zdvořilost vyjádřit:

↑ menší zdvořilost	Příkaz	<i>The door!</i>	větší zdvořilost ↓
	Imperativ	<i>Close the door.</i>	
	Imperativ + „prosím“	<i>Please</i> close the door.	
	Otázka	<i>Can you (please) close the door?</i>	
	Otázka + vysvětlení	<i>Can you close the door, please? It's rather cold.</i>	
	Nereálná minulost	<i>Could you</i> close the door, please? <i>Would you mind</i> closing the door, please?	
	Extrémní zdvořilost	<i>I wonder if you'd mind</i> closing the door, please?	

Tabulka 4: Zdvořilost v angličtině (Oakland a Urbanová, 2002, s. 23)

Jak je vidět na příkladech, typická jsou pro angličtinu modální slovesa, kondicionál, otázky a slovo *prosím* (*please*).

Modálními slovesy jsem se zabývala již ve své bakalářské práci, a nyní je budu hledat i ve své praktické části své diplomové práce. V následující kapitole se zaměřím především na způsoby oslovení a pozdravy, které hrají při tykání a vykání hlavní roli (jak jsem prokázala ve své bakalářské práci).

2.2.2 Pozdrav

2.2.2.1 Čeština

Čermák (2011, s. 308) definuje pozdrav jako ustálenou formu začátku a konce komunikativního kontaktu partnerů, kterou se partnerovi více či méně zřetelně něco pozitivního formálně přeje. Právě pozdravy jsou typickým příkladem pragmatikalizace.

Pozdrav je z hlediska řečové etikety součástí navázání kontaktu i mezi komunikanty navzájem známými, rozdíl je ve stupni jeho formálnosti (Hirschová, 2006, s. 177). V češtině jsou pozdravy vysoce ustálené a liší se podle příležitosti (denní doba, uvítání, loučení) a podle vzájemného vztahu komunikantů (Hirschová, 2013, s. 246).

Mathé a Špaček (2005, s. 17) uvádějí, že s tykáním se pojí neformální pozdravy jako *ahoj*, *nazdar* nebo *čau*, zatímco s vykáním *dobrý den*. Neutrálním pozdravem v češtině je „zdravím“. To je však poněkud problematické, jelikož se používá především v situacích, kdy mluvčí neví, zda adresátovi tykat či vykat. Jak uvádí Patočka (2000, s. 79), v takové situaci se mluvčí vyhýbají oslovování adresáta a namísto toho využívají infinitivů, opisů, či zaměření na vlastní osobu. To je příklad i *zdravím*, které se používá namísto formálního *zdravím vás*. Při použití tohoto pozdravu je však implikováno, že má mluvčí problémy s rozhodováním mezi tykáním a vykáním.

2.2.2.2 Angličtina

V angličtině chápe Spolský (1998, s. 10) pozdravy jako projevy zdvořilosti, které jsou nejběžnější. Anglické pozdravy lze z hlediska zdvořilosti zasadit na škálu od neformálního *Hi* přes neutrální *Good morning* až po *How do you do!*, které je chápáno jako formální, ale tato fráze se postupně přestává používat. Podle Spolského právě užití pozdravů definuje vztahy mezi osobami v sociální skupině. V češtině je oproti tomu hlavním ukazatelem vztahů mezi osobami tykání a vykání.

Brown s Fordovou (1961, s. 381) zkoumali v americké angličtině vztah mezi pozdravem a tykáním a vykáním (pro účely studie definovali čtyři druhy vztahů: rovnocenný a blízký vztah, rovnocenný a odměřený, společensky nadřazený vůči adresátovi, a společensky podřízený vůči adresátovi). Ze získaných dat vyplynulo, že se pozdrav *Hi* používá při pozdravení blízkého či podřízeného spolupracovníka,

zatímco pozdrav *Good Morning* se používá pro pozdravení nadřízeného spolupracovníka nebo spolupracovníka, s nímž má mluvčí odměřený vztah.

Podobně jako v češtině jsou v angličtině pozdravy vysoce pragmatikalizované a nelze tedy měnit jejich části. Jako příklad uvádí Quirk et al. (1986, s. 853) pozdrav *How do you do?* a jeho negramatický tvar **How did you do?*.

Válková (2004, s. 64) mluví o propojení pozdravu a způsobu oslovení. Tvrdí, že pozdrav může způsob oslovení posunout na jednu nebo druhou stranu škály sémantiky moci a solidarity (přeneseně tedy i tykání a vykání).

Laver (1981, s. 299) zasazuje anglické pozdravy do schématu Ervin-Trippové (1972) na základě vztahů mezi mluvčími:

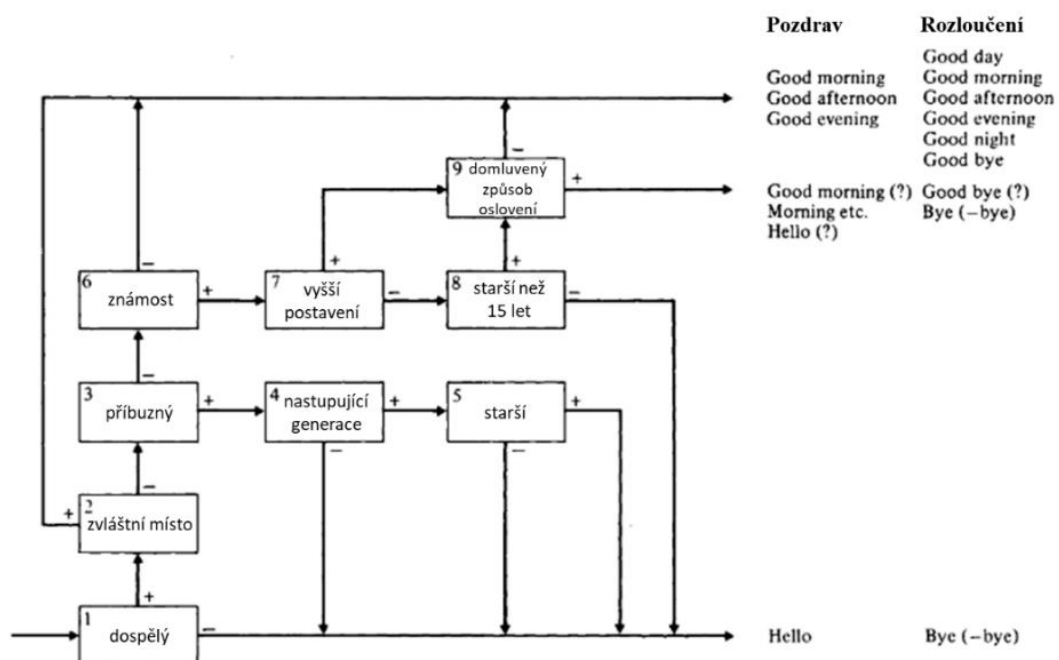

Schéma 3: Pozdravy v angličtině (Laver, 1981, s. 299)

2.2.3 Oslovení

Chápání termínu „oslovení“ je v češtině poměrně široké. Může mít buď oslovovací a/nebo kontaktní funkci. Jak uvádí Kneřová (1995, s. 36), němčina tyto dvě funkce terminologicky rozlišuje. Pro oslovení, které má oslovovací i kontaktní funkci používá termín *Anrede* (např. *Ahoj, Promiňte*), a pro oslovení, které má pouze oslovovací funkci, používá termín *Aussprache* (např. *Petře, Pane Nováku*).

Zatímco *Aussprache* samy o sobě nenesou tykání a vykání, při některých osloveních s oslovovací a kontaktní funkcí (*Anrede*) je volba mezi tykáním a vykáním nutná (*Promiňte. vs. Promiň.*). Tykání a vykání mezi mluvčími se tedy často nastavuje již na začátku konverzace použitým způsobem oslovení.

V angličtině se od sebe *Anrede* a *Aussprache* nerozlišují a používá se buď termín *form of address* nebo *vocative*. Tyto dva termíny od sebe Leech (1999, s. 107) rozlišuje na základě syntaxe. *Form of address* je prostředek pro označení adresáta výpovědi. *Vocative* je oproti tomu konkrétní způsob oslovení, tedy nominální konstituent, který je součástí zbytku výpovědi. *Vocative* definuje slovník OED (2022) jako: „an utterance of a type typically addressed to a particular person or thing; an invocation, appeal, insult“. *Form of address* je zase definováno jako:

a title, name, etc., used in speaking, writing, or referring to a person of a specified rank, function, or relationship; the appropriate or polite term or terms to use when addressing a person. (OED, 2022)

Jak jsem již zmínila, oslovení má buď kontaktní a/nebo oslovovací funkci. V této kapitole se zaměřím na funkci oslovovací (tj. *Aussprache*).

2.2.3.1 Čeština

Novotná definuje oslovení jako:

označení komunikačního partnera lexikálními prostředky (jménem, titulem, sociální rolí atd.) nebo zájmennými a slovesnými tvary, které vyjadřují blízkost, resp. odstup, tvoří součást společenské etikety a jako takové podléhá dobově i místně platným zvyklostem. (Novotná, 2006, s. 1)

Lze tedy rozlišit dva druhy oslovení: nominální a pronominální. Tykání a vykání je definováno na základě zájmen a odpovídajících slovesných tvarů, a proto se řadí do kategorie pronominálního oslovení. Tyto dvě skupiny jsou však spolu úzce propojené. Jak uvádí Hirschová (2013, s. 247), mezi sociální distancí a formálností oslovení je přímá úměra. To jsem rovněž prokázala již ve své bakalářské práci (tykání=oslovení křestním jménem, vykání=oslovení příjmením). Ačkoliv se tedy nemusí nominální oslovení nutně pojít s pronominálním (tedy tykáním a vykáním), může významně pomoci překladateli při rozhodování.

Toto tvrzení zpochybňuje Válková (2004, s. 106–7), která uvádí jako příklad použití křestního jména spolu s vykáním (např. *Pavle, můžete...*). Tento způsob oslovení chápe jako mezifázi⁷ mezi tykáním vyjadřujícím blízkost a vykáním vyjadřujícím odstup. Jelikož se při rozhodování mezi tykáním a vykáním řídíme především podle tvaru slovesa, považuji oslovení křestním jménem a vykání spíše jako „slabší“ variantu vykání než mezistupeň, jak jej označuje Válková.

Kombinace vykání a oslovení křestním jménem pozoruje Patočka (2000, s. 81) až po roce 1989. Ten tuto kombinaci chápe podobně jako Válková:

Použitím křestního jména se k oslovovanému člověku přibližujeme a dáváme mu najevo, že nám není lhostejný. [...] Současně setrváním u vykání vymezujeme kolem sebe hranici, jejímž prostřednictvím chráníme prostor nejen svůj, ale i našeho partnera. (Patočka, 2000, s. 81)

⁷ Jak jsem již zmínila v kapitole 1.1.4, Cooková (2014) rovněž navrhuje zavedení třetí kategorie, která stojí mezi tykáním a vykáním. V jejím pojetí značí anglické *you* neutralitu, tedy ani tykání, ani vykání. Českým ekvivalentem kategorie neutrality by byla strategie vyhýbání se tykání a vykání, kterou jsem popsala ve své bakalářské práci.

Berger (2002, s. 193) v češtině definuje tři hlavní způsoby oslovení: křestním jménem, *pane/paní* + titul a *pane/paní* + příjmení. Připouští také další způsoby oslovení (například pouhým titulem), ale ty považuje za stylisticky příznakové. Jako příklad stylisticky příznakového oslovení uvádí Straková (1994, s. 167) oslovení pouze příjmením (tedy bez *pane/paní*). To považuje jak v češtině, tak v angličtině za signalizaci společenské hierarchie (vztah nadřazeného k podřazenému).

2.2.3.1.1 Oslovení podle Kneřové

Kneřová (1995, s. 37–9) vyděluje osm způsobů nominálního oslovení. Bohužel se však zaměřuje pouze na způsoby oslovení a méně již na tykání a vykání, které se s nimi pojí. Nejprve tedy představím způsoby oslovení definované Kneřovou a následně se je pokusím propojit s tykáním a vykáním.

1. Křestní jméno

- *Ireno, podívej se...*
- pojí se s tykáním
- signalizuje vztah důvěry, přátelství a neformálnosti

2. Příjmení

- *Slečno Nováková, mohla byste...*
- pojí se nejčastěji s titulem T1 a vykáním (např.: Slečno Nováková, mohla byste...).
- při kombinaci s tykáním značí autoritu mluvčího nad adresátem

3. Tituly 1 (T1)

- *pán, paní, slečna*
- standardizovaný výrazový prostředek pro vyjádření distance, zdvořilosti či formálnosti
- pojí se se jménem (*Slečno Terezo...*), příjmením (*Paní Nováková*), s některými tituly T2 (*pane kolego*) a T3 (*pane řediteli*)

4. Tituly 2 (T2)

- *kolego / kolegyně, soudruhu / soudružko, přátelé*
- tituly označující příslušníky jedné sociální skupiny (např. organizace)

5. Tituly 3 (T3)

- převážně se pojí s T1, T2, s příjmením samotným či ve spojení s T1 (např.: *pane inženýre Nováku*)
- v mluvené češtině se tvoří převážně dvojčlenné kombinace (jako *pane ministře*), zatímco trojčlenné kombinace (*pane ministře Kabáte*) jsou považovány za oficiální a formální
- profesionální oslovení: akademické tituly (*doktor, inženýr, profesor, ...*), profesní označení (*učitel, řidič, průvodčí, ...*), vojenské hodnosti (*kapitán, poručík, ...*), funkce ve státní správě, ve stranách a organizacích (*poslanec, ministr, prezident; předseda, tajemník, ...*)
- pojí se s vykáním
- značí asymetrický vztah mezi dvěma partnery: adresát by měl mít vyšší vzdělání a mluvčí by mu chtěl naznačit svůj pocíťovaný respekt a úctu (rozhodující je však formálnost situace a vztahy mezi partnery)
- používají se rovněž jako výrazy vzájemné úcty a zdvořilosti i mezi partnery stejného sociálního statutu, kteří mohou mít i rozdílné profesní či akademické tituly (např.: *paní profesorko*)

6. Tituly 4 (T4)

- tzv. *nomina maiestatica*, která se užívají především v oficiálních, formálních situacích
- *Vaše Eminence, pane biskupe, otče kardinále*
- společenské či církevní označení vysokých hodnostářů
- pojí se s vykáním
- často se kombinují s přivlastňovacím zájmenem v atributivní pozici, s T1 a s T5

7. Tituly 5 (T5)

- *mami, tati*
- oslovení v rámci rodiny a širšího příbuzenstva (rovněž v přeneseném slova smyslu)
 - oslovení *bratře, sestro* v rámci strany socialistické, lidové, Sokola, mezi evangelíky, ...
- dětské tituly a jejich deminutivní varianty (*maminko, taťko, ...*)

8. Tituly 6 (T6)

- ostatní jmenné formy, které mohou být příležitostně použity jako oslovení
- slavnostně příležitostný (*Vážení/draží truchlíci/pozůstali!*) či expresivní charakter (*ty můj poklade, ty nevděčníku*)
- kontakto­vá funkce (*Chlapče, kde jsou tvoji rodiče?*)

Kromě kategorií, které definovala Kneřová (1995), uvádí Novotná (2006, s. 20) ve své rigorózní práci ještě hypokoristika (*Vašku*) a přezdívky (*Šídlo*). Hypokoristika jsou domácí nebo mazlivá oslovení, která se pojí s tykáním a používají se v důvěrných vztazích a při oslovení dětí. Přezdívky obvykle vznikají v užších neformálních skupinách, a pojí se tedy především s tykáním. Tato oslovení jsem se pokusila přiřadit k tykání/vykání v následující tabulce.

2.2.3.1.2 Klasifikace oslovení

tykání	spíše tykání	tykání/vykání	spíše vykání	vykání
T5	křestní jméno	T6	příjmení	T1
hypokoristika		T4		T2 ⁸
přezdívky				T3
				T4

S tykáním se nejčastěji pojí oslovení v rámci rodiny (skupina T5), do něž se rovněž řadí hypokoristika (např. *Péťo.*), deminutiva a křestní jména. Pro všechna tato oslovení platí, že vztah mezi mluvčím a adresátem je blízký. Křestní jména však lze použít rovněž v kombinaci s vykáním (jak bude ilustrováno v Praktické části), a proto jsem je zařadila do kategorie „spíše tykání“. Tato kombinace se používá pro oslovení inferiorních partnerů pro vyjádření přátelštějšího vztahu při zachování určitého odstupu (Novotná, 2006, s. 20).

⁸ V minulosti se oslovení *soudruhu/soudružko* mohlo pojít i s tykáním jako „signál spolupráce na výstavbě nového světa“ (Macura, 1992, s. 79).

Dvojznačné jsou tituly skupiny T6, která je značně nesourodá (od „*drazí pozůstali*“ po „*ty můj poklade*“), a proto ji nelze jasně zařadit na škále mezi tykání a vykání. Zajímavá je v tomto ohledu skupina T4, která se pojí s vykáním, ačkoliv využívá tituly T5 (tituly v rámci rodiny), které se pojí s tykáním.

Jak jsem již zmínila, kombinace příjmení a tykání se sice občas používá, ale je silně příznaková. Stejně málo používaná je kombinace křestního jména a příjmení. Ačkoliv jsem ve své bakalářské práci dokázala, že v současné češtině převažuje tykání, nejvíce oslovení se pojí právě s vykáním. Tituly *pán, paní a slečna* jsou totiž charakteristické pro formální vztahy, a proto se pojí s vykáním. Toto oslovení lze rovněž kombinovat i s křestním jménem, ale to je v dnešní době používáno jen při zvláštních příležitostech (jako jsou televizní soutěže) (ibid.).

Všechna tato oslovení se pojí především s tituly skupiny T1 (*pán, paní, slečna*). Nejčastěji používaná je pak kombinace titul T1 + příjmení, která se rovněž často používá v angličtině.

2.2.3.2 Angličtina

Anglické zájmeno pro druhou osobu *you* je generické, což znamená, že nevyjadřuje míru blízkosti vůči adresátovi (ekvivalent tykání a vykání v češtině). V angličtině sice existuje zájmeno *thou*, které v minulosti značilo tykání, to se ovšem v současnosti používá jen v místních dialektech. Absenci zájmen, která by určovala míru blízkosti, kompenzuje angličtina pomocí nominálních způsobů oslovení: pro formální oslovení se používají honorifika (např. *sir, madam*) a pro neformální oslovení zase něžné či přátelské oslovení (v angličtině *terms of endearment*), mezi něž se řadí křestní jména přezdívky, zdvořiliny či oslovení jako *zlato* nebo *láska* (Clyne, 2009, s. 3-4).

V angličtině se tématem oslovení zabývali Roger Brown a Marguerite Fordová. Ti se zaměřili na použití titulů v americké angličtině a výsledky jejich výzkumu korelují s výsledky studie Browna a Gilmana (1960). Ti na rozdíl od Browna a Fordové v americké angličtině rozlišují pouze dva druhy oslovení, a to oslovení pouze křestním jménem (včetně jeho zkrácených forem a zdvořilín), a použití titulu (*Mr., Miss, ...*, profesní tituly, např. *Senator*) + příjmení (1961, s. 375–6). Ačkoliv angličtina nerozlišuje mezi tykáním a vykáním, ve způsobu oslovení se objevují stejné tendence jako při tykání a vykání v češtině (např. vzájemné oslovování křestním jménem při tykání).

Jak jsem již zmínila v kapitole 1.1.4.2, Hook aplikuje koncepty moci a solidarity na způsob oslovení v americké angličtině (Hook, 1984, s. 184):

(pokud je vzájemná) ↓ Větší solidarita	Titul	↑ Větší moc
	Titul + příjmení	
	Zkrácený titul + příjmení	
	Pouze příjmení	
	Pouze křestní jméno	
	Projevy náklonnosti, zdvořilky, přezdívky, ...	

Tabulka 5: Způsoby oslovení podle Hooka (1984, s. 184)

Leech (1999, s. 116) ve své korpusové studii zkoumal pozici ve větě, kde se oslovení nacházejí a jejich vztah k funkci oslovení.

- získání něčí pozornosti
- úvodní pozice
- identifikace někoho jako adresáta
- závěrečná pozice
- udržování společenského styku
- závěrečná pozice

↓ Větší blízkost či důvěrnost	Samotné tituly/honorifika (např. <i>Sir, Madam</i>)	↑ Větší odstup a respekt
	Tituly/honorifika a příjmení (např. <i>Mrs Johns</i>)	
	Křestní jména v plném tvaru (např. <i>Jacqueline</i>)	
	Hovorová či zdvořilá křestní jména (např. <i>Jackie</i>)	
	Přátelská oslovení (např. <i>mate</i>)	
	Oslovení v rámci rodiny (např. <i>mummy</i>)	
	Projevy náklonnosti (např. <i>darling, sweetie</i>)	

Tabulka 6: Způsoby oslovení podle Leech (1999, s. 110)

Leech (2014, s. 294) zkoumal rovněž rozdíly mezi britskou a americkou angličtinou. Nejprve definoval různé druhy vokativů, které rozdělil do dvou kategorií na základě jejich funkce: solidarity a úcty. Do skupiny solidarity se řadí oslovení křestním jménem, zdvořilinou, titulem rodinného vztahu, láskyplné oslovení a obecné oslovení. Do skupiny projevů úcty řadí oslovení titulem a příjmením a honorifika.

V češtině by bylo ekvivalentem kategorie solidarity tykání a ekvivalentem úcty vykání. Způsoby oslovení, které zařadil do těchto kategorií, lze použít i pro češtinu⁹.

Categories of vocative	AmE		BrE		Total		(SUMMARY)
	No.	Percent	No.	Percent	No.	Percent	
A. Endearments (e.g., <i>darling, honey</i>)	12	5.26%	9	5.00%	21	5.15%	SOLIDARITY FUNCTION 92.90%
B. Kin terms (e.g., <i>mom, granny</i>)	4	1.75%	37	20.56%	41	10.05%	
C. General familiarizers (e.g., <i>guys, dude</i>)	50	21.93%	8	4.44%	58	14.22%	
D. Given names (familiarized; e.g., <i>Chris</i>)	89	39.04%	29	16.11%	118	28.92%	
E. Given names (e.g., <i>Benjamin, Christine</i>)	53	23.25%	88	48.89%	141	34.56%	
F. Title + surname (e.g., <i>Mr. Lee, Dr. Day</i>)	8	3.51%	0	0.00%	8	1.96%	HONORIFIC/ DEFERENCE FUNCTION 2.70%
G. Honorific nouns (<i>sir, madam, ma'am</i>)	2	0.88%	1	0.55%	3	0.74%	
H. Other (e.g., <i>boy, Aunt Margaret</i>)	10	4.39%	8	4.44%	18	4.41%	OTHER 4.41%
Total	228	100.01%	180	99.89%	408	100.01%	

Tabulka 7: Použití vokativů v americké a britské angličtině (Leech, 2014, s. 294)

Ovšem i v britské angličtině dochází k častějšímu oslovení křestním jménem v pracovním kontextu a ve službách. Clyne (2009, s. 4) se domnívá, že by to mohlo být ovlivněno právě časným použitím křestních jmen v americké angličtině.

Ačkoliv se literatura věnuje převážně vykání (tedy způsobu oslovení, které značí úctu), je zajímavé sledovat, že Leechova data ukazují naprostý opak: převážná část kategorií vokativu má funkci solidarity, tedy tykání. To může být dané kulturními rozdíly mezi angličtinou a češtinou, kdy v angličtině demokratizační proces pokročil a koncept solidarity tak převažuje nad konceptem úcty.

⁹ Vzhledem k tomu, že anglické způsoby oslovení odpovídají těm českým, mohlo by se zdát, že chápání konceptu tykání a vykání je v různých jazycích univerzální. To však vyvrací Clyne et al. (2009), kteří ve třech jazycích, které tykání a vykání rozlišují, nacházejí odlišnosti.

Ervin-Trippová vytvořila v 70. letech 20. století graf, který zachycoval pravidla pro způsoby oslovení v americké angličtině. Pro britskou angličtinu tato pravidla shrnul Laver (1981). Ten postupoval obdobně jako Ervin-Trippová a jejich závěry jsou velmi podobné.

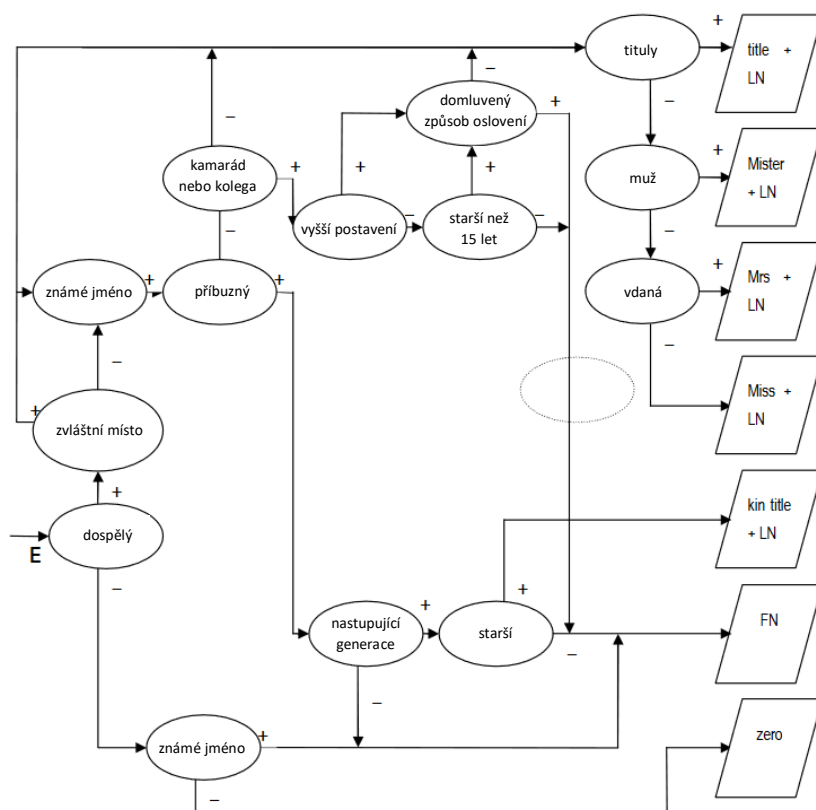

Schéma 4: Způsoby oslovení v americké angličtině (Ervin-Trippová, 1972, s. 226)

Brown a Fordová (1961, s. 381) se ve své studii zaměřují na dva hlavní způsoby oslovení: oslovení křestním jménem a oslovení titulem + příjmením. Jak dokazují i ostatní autoři, oslovení křestním jménem se pojí s větší blízkostí, zatímco oslovení titulem + příjmením s odstupem. Jelikož se autoři zaměřovali především na pracovní prostředí, způsob oslovení je definován především na základě věku a postavení.

Jako další způsoby oslovení autoři zmiňují samotný titul, samotné příjmení a variaci v oslovení¹⁰. Samotné oslovení pomocí titulu značí ještě větší odstup než kombinace titulu s příjmením. Samotné příjmení se používá, pokud je pro oslovení

¹⁰ Pokud mluvčí adresáta oslovuje různě: někdy titulem + příjmením, jindy křestním jménem, příjmením či přezdívkou.

vhodnější pro oslovení než křestní jméno (pokud například nelze křestní jméno zkrátit, ale příjmení je jednoslabičné). Samotné příjmení se dále používá jako mezistupeň mezi oslovením titulem + příjmením a oslovením křestním jménem. Variace v oslovení značí ještě větší blízkost než oslovení křestním jménem (ibid. s. 378).

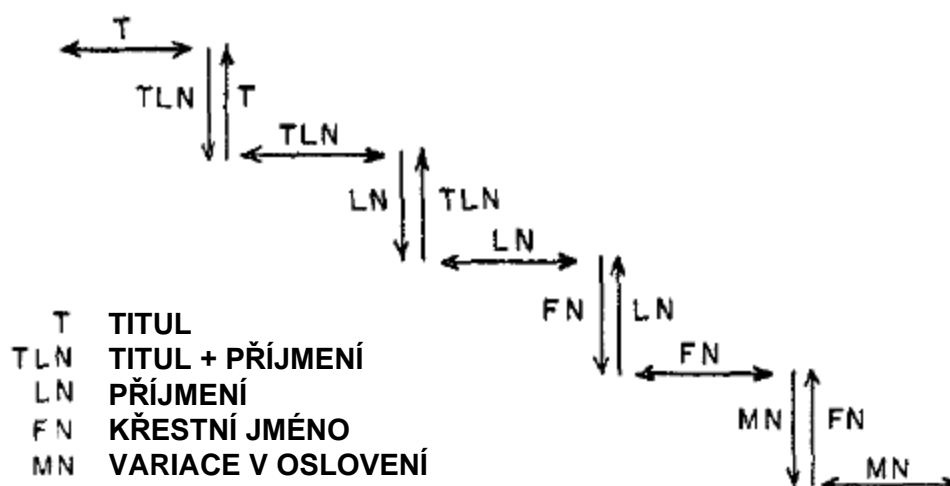

Schéma 5: Vývoj způsobu oslovení v čase (Brown a Fordová, 1961, s. 382)

2.2.4 Shrnutí

Použití pozdravu či oslovení značí míru odstupů mezi mluvčím a adresátem. Lze tedy konstatovat, že mimojazykové parametry určují volbu těch jazykových. Cílem praktické části bude zjistit, zda jsou tyto prostředky stejné v češtině i angličtině a nakolik jsou pro volbu mezi tykáním a vykáním rozhodující.

Pozdravy a způsoby oslovení představené v předchozích kapitolách ukazují, že mezi angličtinou a češtinou výrazné rozdíly nejsou. Jak tvrdí například Cooková (2014), hlavní roli při rozhodování mezi tykáním a vykáním hraje způsob oslovení. V češtině (podobně jako v angličtině) jsou dva hlavní způsoby oslovení: křestním jménem a titulem + příjmením. Oslovení křestním jménem se obvykle pojí s vykáním, zatímco oslovení titulem se typicky vztahuje k vykání. Oslovení celým jménem se naopak vyskytuje jak v češtině, tak v angličtině poměrně zřídka.

Tykání značí blízkost mezi dvěma osobami, a tak jej implikují také oslovení v rámci rodiny, přezdívky či zdrobněliny.

Oslovení jen příjmením je v angličtině na rozdíl od češtiny poměrně běžné. Zatímco v češtině toto oslovení značí moc nad druhým člověkem (například učitel–žák), v angličtině je oslovení samotným příjmením chápáno jako mezistupeň mezi oslovením titulem + příjmením a oslovením křestním jménem.

3 Praktická část

3.1 Mluvenost x stylizovaná mluvenost

Dialogy v literárních dílech je nutné odlišit od dialogů mluvených. Zatímco v mluvených dialozích mluvčí používají různá vycpávková slova, opravy, opakování či hezitační zvuky, v literárních dialozích jsou tyto prvky vynechány.

Se stylizací mluvenosti se setkáváme nejčastěji u divadelních her, kde slouží především k charakterizaci dané postavy (Levý, 1983, s. 180-181). Podobný účel má mluvenost i ve filmu, ovšem filmová gesta (a výrazové prostředky) jsou ve srovnání s těmi divadelními mnohem méně výrazné. Ke stylizaci mluvenosti dochází i v literatuře. Hlavním účelem je však snaha o přirozeně působící dialogy. K tomu se používá imitativní realismus (nápodoba autentické podoby mluvené češtiny) a přizpůsobování autentického dialogu konvencím psaného textu (Hoffmannová, 2017).

Podle Minářové a Tuškové (2015, s. 129) se literární dialog liší od přirozeného dialogu především ve svých záměrech. Přirozené dialogy vznikají v interakci dvou či více jedinců, kteří svými výroky sledují vlastní komunikační cíle. Literární dialogy jsou oproti tomu produkty jediného autora a sledují cíle orientované na adresáta textu (tedy čtenáře).

Vhledem ke snaze o přirozenou dialogickou konverzaci v psaném médiu lze vymezit dvojí povahu literárního dialogu: snahu o přirozenou „mluvenou“ komunikaci, a zároveň dialog jako součást psaného prozaického textu. Pokud se tedy autor snaží vytvořit co nejpřirozenější mluvený dialog, bude pravděpodobně využívat především prostředky charakteristické pro mluvenou řeč. Zároveň však bude nucen zohlednit jejich vyjádření v psané podobě (ibid., s. 132-133). Hirschová naopak chápe literární dialog jako dialog, který více či méně kopíruje rysy dialogů reálných (2013, s. 284). Problém mluveného dialogu se ovšem netýká pouze literárních děl, nýbrž také audiovizuálního překladu. Jak shrnuje Pošta:

Od titulků se očekává, že budou stylisticky odrážet jazyk originálu, současně ale jde o jazyk psaný, a tak se od nich zároveň (alespoň do určité míry) očekává, že budou respektovat pravidla psaného textu. A právě tady často vzniká problém: psaná, respektive spisovná čeština, kterou kodifikují mluvnice, slovníky a Pravidla českého pravopisu, je jak známo z historických důvodů dosti vzdálená češtině, jíž běžně mluví většina obyvatel České republiky, tedy češtině obecné. (Pošta, 2011, s. 35)

3.2 Knihy Jefferyho Deavera a jejich filmové adaptace

Knihy Jefferyho Deavera jsem si vybrala, jelikož jsem chtěla porovnat knihy od jednoho autora přeložené jedním překladatelem (Jiřím Kobělkou). Zároveň bylo mým cílem srovnat překlady knih a jejich filmové adaptace.

Pro zkoumání tykání a vykání je žánr detektivek vhodný vzhledem k tomu, že se zde objevují týmy detektivů, kteří mají mezi sebou různě nastavené vztahy (a tedy i tykání a vykání). Děj příběhu obvykle začíná v okamžiku, kdy už mají postavy za sebou nějakou minulost a úkolem překladatele je jejich vzájemné vztahy odhalit a na základě nich se rozhodnout pro tykání či vykání. Zároveň se však často objevují nové postavy, které si teprve musejí svou pozici v rámci skupiny vytvořit (a může u nich dojít ke změně z vykání na tykání).

Jeffery Deaver je americký spisovatel a právník, který se proslavil především sérií knih o ochrnutém kriminalistovi Lincolnu Rhymovi. První kniha této série, *Sběratel kostí* z roku 1997, byla v roce 1999 zfilmována. V roce 2019 vznikl na základě knihy také seriál *Lincoln Rhyme: Hunt for the Bone Collector*.

Dalšími zfilmovanými knihami jsou *Ďáblova slza* (1999, zfilmováno 2010) a *Dívčí hrob* (1995, zfilmováno v roce 1997 pod názvem *Dead Silence / Vražedné ticho*). Filmy *Sběratel kostí* a *Ďáblova slza* byly do češtiny nadabovány, pro film *Vražedné ticho* jsou k dispozici pouze titulky na platformě HBO. Pro účely této práce budu předpokládat rovnost těchto dvou způsobů audiovizuálního překladu.

Anglický titul	Rok vydání	Český titul ¹¹	Rok vydání	Rok zfilmování
<i>A Maiden's Grave</i>	1995	<i>Dívčí hrob</i>	2000	1997 ¹²
<i>The Bone Collector</i>	1997	<i>Sběratel kostí</i>	1998	1999 ¹³
<i>The Devil's Teardrop</i>	1999	<i>Ďáblova slza</i>	1999	2010 ¹⁴

Tabulka 8: Zkoumané knihy a jejich filmové adaptace

¹¹ Překladatel Jiří Kobělka.

¹² Překladatel titulků pro HBO není znám.

¹³ Překladatelka Renáta Mlíková.

¹⁴ Překladatelka Jana Sernická.

3.3 Metodologie

V praktické části své práce využiji projekci anotací (*annotation projection*), což je metoda, která využívá paralelní korpus pro získání informací z jazyka, v němž je zkoumaný prvek přítomen (*overt*) do jazyka, kde tento prvek neexistuje (*covert*) (Yarowsky a Ngai, 2001, s. 3). V tomto případě se bude jednat o přenos tykání a vykání ze segmentů češtiny do odpovídajících segmentů angličtiny.

Nejprve si vytvořím paralelní anglicko-český korpus dialogů ze zkoumaných knih a jejich překladů (a rovněž korpusy s jejich filmovými adaptacemi). Následně využiji projekci anotací a dialogy¹⁵ rozřídím na tykání a vykání¹⁶.

Poté budu v těchto korpusech hledat prvky, které se pojí s tykáním a vykáním. Jsou to modální slovesa, pozdravy a způsoby oslovení. Mým cílem bude zjistit, zda se vybrané prvky pojí častěji s vykáním než s tykáním (nebo naopak) a zda existuje nějaký rozdíl v použití těchto prvků v knihách a v jejich filmových adaptacích.

Zatímco jazykové parametry budou zkoumány kvantitativně, použití tykání/vykání mezi jednotlivými postavami bude posouzeno kvalitativně s ohledem na vybrané komunikační situace.

¹⁵ 1 segment = 1 dialog

¹⁶ K tomu použiji korpusový nástroj Sketch Engine a vyhledávání pomocí CQL výrazů:

[tag="k3.*2nS.*"] [tag="k5.*2nS.*"] pro tykání a

[tag="k3.*2nP.*"] [tag="k5.*2nP.*"] pro vykání

3.4 Analýza vzorků

3.4.1 Kvantitativní analýza

V této kapitole budu hledat lexikální prostředky, které se pojí buď s tykáním, nebo s vykáním. Konkrétně se zaměřím na modální slovesa, pozdravy a způsoby oslovení. Očekávám, že nejvýraznějším indikátorem pro tykání a vykání bude právě způsob oslovení.

Vzhledem k tomu, že při vykání je tvar slovesa identický se slovesem v plurálu (tedy při oslovení více než jedné osoby), bylo nutné na základě kontextu vyloučit promluvy, při nichž dochází k oslovení více osob.

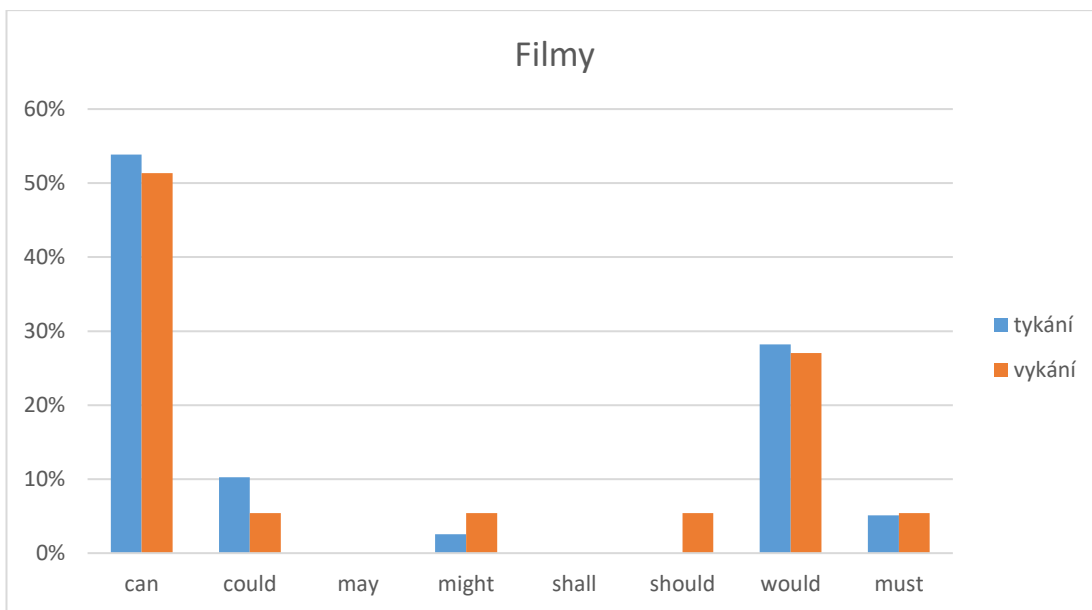
3.4.1.1 Modální slovesa

Ve filmech jsem našla modální slovesa *can*, *could*, *may*, *might*, *shall*, *should*, *would*, a *must* v promluvách, v nichž se tykalo či vykalo, v celkem 76 případech (z celkem 457 promluv, tj. 16 %). V knihách jich oproti tomu bylo 292 (z celkových 3700 promluv, tj. 8 %).

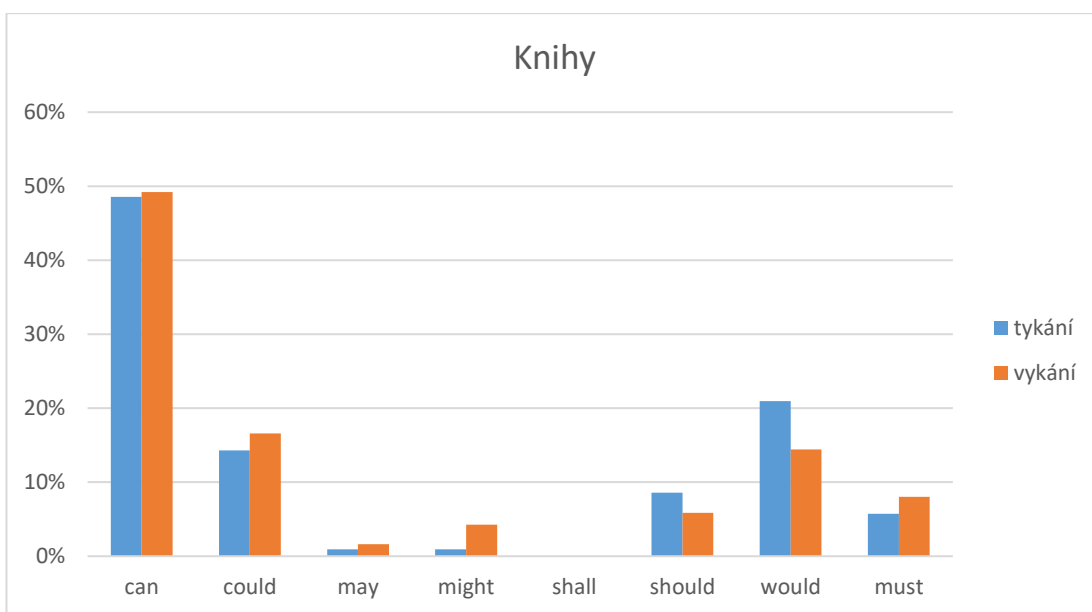
Mým cílem bude zjistit, zda se tvary *could*, *might* a *should*, které jsou chápány jako zdvořilejší, pojí spíše s vykáním než s tykáním. Dále budu zkoumat, s čím se pojí modální slovesa *would* a *must* (*have to*).

Ze zkoumaných dat vyplynulo, že se modální slovesa *shall* a *may* téměř nepoužívají. *Shall* se neobjevilo vůbec a *may* pouze ve čtyřech případech v knihách. Málo je rovněž zastoupené sloveso *might* (3 výskyty ve filmech, 9 výskytů v knihách). Nejvíce zastoupené je naopak sloveso *can* následované slovesem *would* pro žádost (tedy stejný význam jako u slovesa *could*). V tykání a vykání u těchto sloves není žádný výrazný rozdíl, ale ve filmech je výskyt slovesa *would* vyšší než u slovesa *could*. Posledními slovesy jsou *should* a *must* (*have to*). Tato slovesa vyjadřují záhodnost a je vidět, že obě jsou zastoupená ve stejné míře.

Jak lze vidět na Graf 1: Modální slovesa – filmy a Graf 2: Modální slovesa – knihy, modální slovesa nehrají při použití tykání a vykání významnou roli. Zajímavé je však zjištění, že se liší jejich frekvence použití v knihách a filmech (konkrétně častější použití slovesa *would* ve filmech).

Graf 1: Modální slovesa – filmy

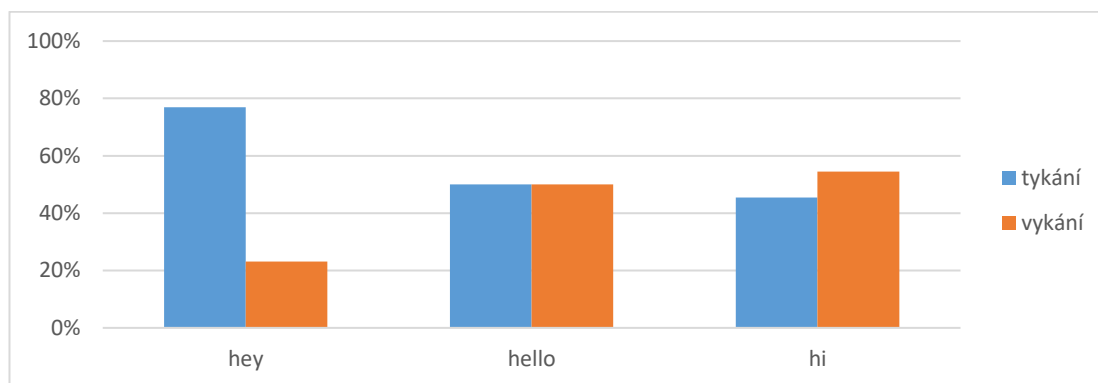
Graf 2: Modální slovesa – knihy

3.4.1.2 Pozdravy

U kategorie pozdravů budu zkoumat anglické pozdravy: *hi*, *hello* a *hey*. Jelikož jsem našla jen dva případy pozdravů *good morning* a *good evening*, není možné je zařadit do analýzy. Pozdravy *hello* v překladu *haló* a *hey* v překladu *hej* byly vyloučeny. Ze závěrečných pozdravů našla jen rozloučení *goodbye*, a nemám tedy žádná data pro srovnání. Z tohoto důvodu nebudu závěrečná rozloučení zkoumat.

Ve filmech jsem bohužel našla jen 3 pozdravy, a proto nejsou filmy pro analýzu vypovídající. Budu tedy pracovat pouze s daty z knih.

Celkem se v knihách objevilo 34 pozdravů, jejichž počty byly rovnoměrně rozloženy mezi tři zkoumané pozdravy (13-10-11). U pozdravů *hello* a *hi* bylo tykání a vykání rozloženo rovnoměrně. Oproti tomu u pozdravu *hey* je vidět výrazná tendence k tykání.

Graf 3: Pozdravy a jejich souvislost s tykáním a vykáním

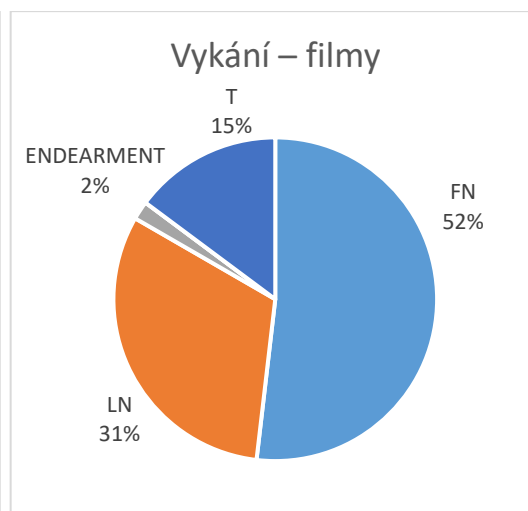
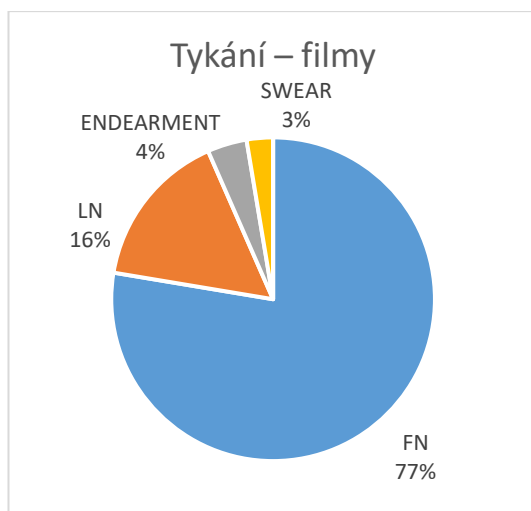
3.4.1.3 Způsoby oslovení

3.4.1.3.1 Analýza všech dialogů

Nejprve budou analyzována všechna oslovení, která se v knihách a filmech objeví. Následně budou tato data normalizována (tedy vždy pouze jeden záznam pro jeden vztah mezi osobami).

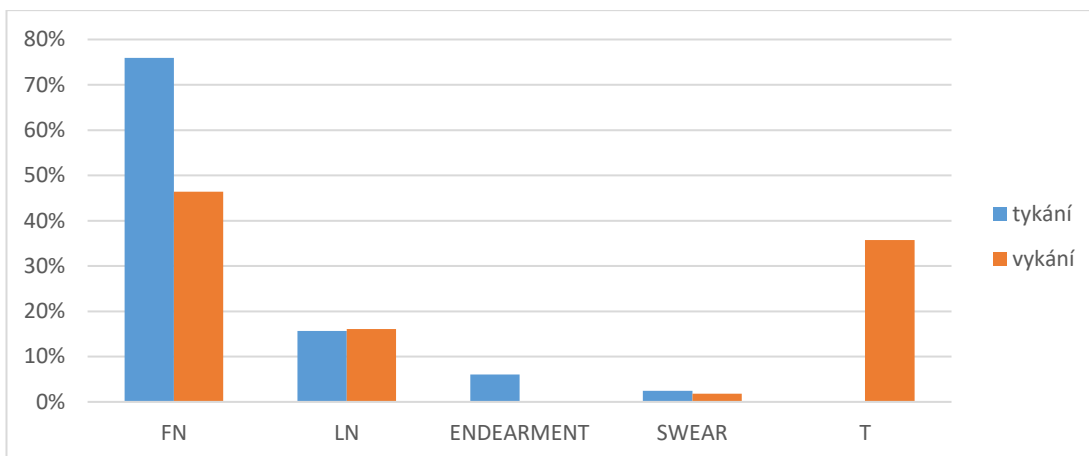
Pro analýzu bylo nejprve nutné definovat způsoby oslovení. Těch jsem definovala celkem pět. Kromě klasických oslovení křestním jménem („first name“ = FN), příjmením („last name“ = LN) a titulem („title“ = T) jsem vytvořila kategorii SWEAR, tedy oslovení nadávkou, např. *hajzle* a oslovení výrazem náklonnosti (ENDEARMENT), například *zlato*. Mezi tituly jsem zařadila označení profese, typicky *kapitán* či *detektiv*. Oslovení v rámci rodiny (např. *tati*) byla vyloučena. Postava Cage z knihy a filmu *Ďáblova slza* byla rovněž vyloučena, jelikož není zřejmé, zda se jedná o křestní jméno či příjmení.

Jak je zřejmé z Graf 4, s tykáním se ve filmech pojí především oslovení křestním jménem (v 77 %). Překvapivě vysoké je však procento oslovení příjmením v kombinaci s tykáním (16 %). U vykání je situace snad ještě překvapivější, jelikož oslovení příjmením má nižší podíl než oslovení křestním jménem (31 % oproti 52 %). To je ovšem způsobeno konzistentním použitím kombinace oslovení křestním jménem a vykání u jednotlivých postav (například ve filmu *Vražedné ticho*, kde vyjednáváč Potter oslovuje únosce Handyho pouze křestním jménem). Z grafu je také patrné, že tituly se pojí výhradně s vykáním. Kombinace oslovení výrazem náklonnosti a vykání se objevila pouze jednou, a lze tedy konstatovat, že se oslovení výrazem náklonnosti pojí s tykáním.

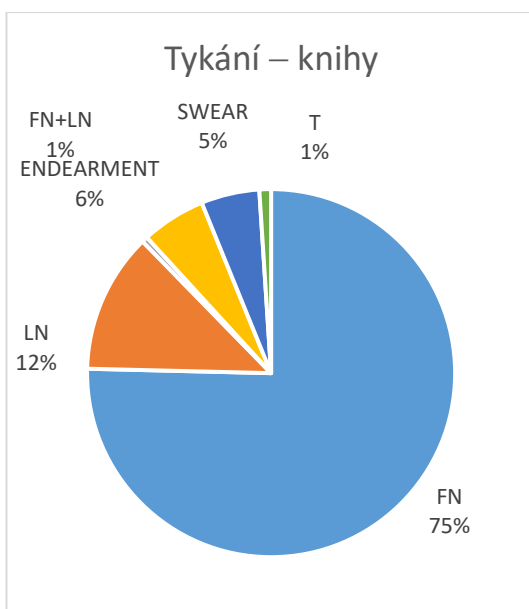
Graf 4: Způsoby oslovení pro vykání ve filmech

Graf 5: Způsoby oslovení pro tykání ve filmech

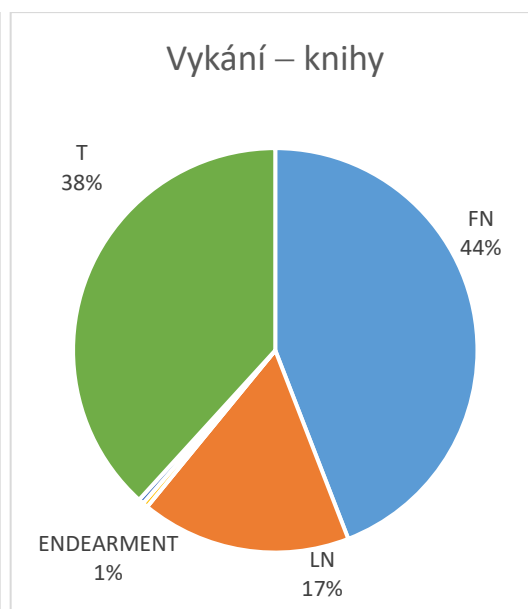

Graf 6: Způsoby oslovení pro všechny dialogy ve filmech

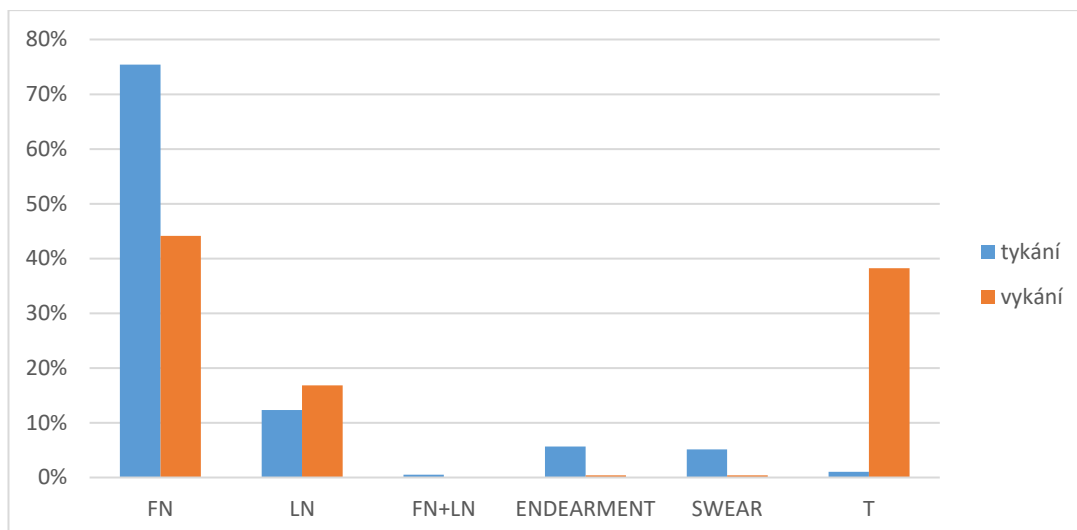
U knih je situace velmi podobná. Tykání se opět pojí především s oslovením křestním jménem a tituly se pojí téměř výhradně s vykáním. Překvapivě vysoké je opět procento oslovení křestním jménem v kombinaci s vykáním. To je však dané tím, že neanalyzuji normalizovaná data. Ta budou porovnána v kapitole 3.4.1.3.3). Stejně jako v případě filmů lze vidět, že v rámci všech oslovení v naprosté většině převažuje oslovení křestním jménem, což může způsobovat vliv angličtiny, kde se používá především tento způsob oslovení (Leech, 2014, s. 294). Stejně jako u filmů se oslovení pomocí titulu pojí téměř výhradně s vykáním.

Graf 7: Způsoby oslovení pro tykání v knihách

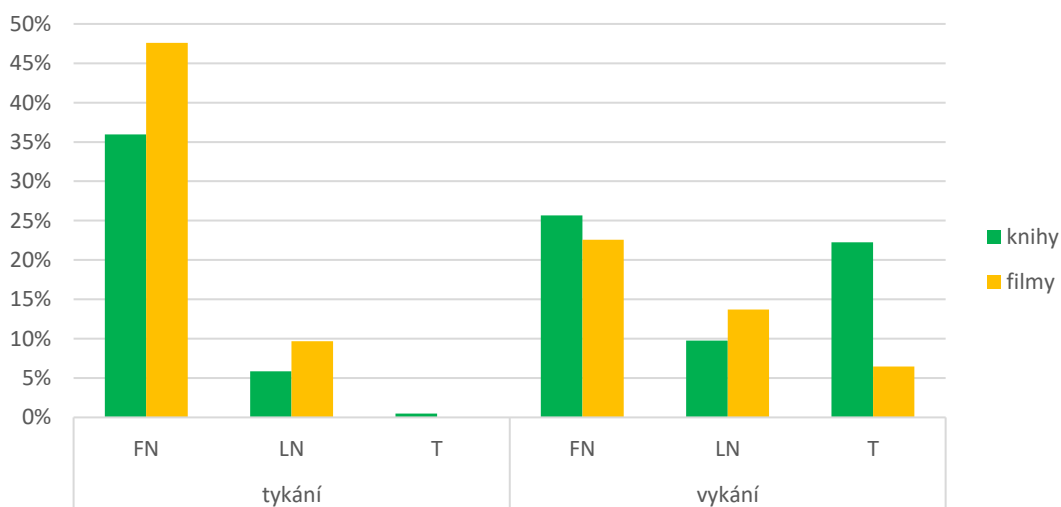
Graf 8: Způsoby oslovení pro vykání v knihách

Graf 9: Způsoby oslovení pro všechny dialogy v knihách

Jak v knihách, tak i ve filmech se nejčastěji objevuje kombinace tykání a oslovení křestním jménem (v knihách ve 36 %, ve filmech ve 48 %). Druhou nejzastoupenější kombinací je vykání a oslovení křestním jménem. Třetí nejčastěji zastoupenou kombinací je v knihách vykání a oslovení titulem. Ve filmech je oproti tomu oslovení titulem zastoupeno podstatně méně (pouze v 6 %).

Pokud se podíváme na „problematické kombinace“ tykání a oslovení příjmením, a vykání a oslovení křestním jménem, zjistíme, že mnohem častější je druhá zmíněná kombinace. To může být způsobeno vlivem anglického originálu. V těchto případech překladatel pravděpodobně nechtěl měnit způsob oslovení, ale zároveň chtěl použít vykání. Právě problematikou změny způsobu oslovení se budu zabývat v následující kapitole.

Graf 10: Podíl způsobů oslovení ve všech dialozích

3.4.1.3.2 Změna způsobu oslovení

V audiovizuálním překladu není častá změna způsobu oslovení překladatelem (z křestního jména na příjmení nebo opačně). Jak uvádí Pošta (2011, s. 75), v případě titulků může nést divák nelibě, když se některé klíčové slovo (v tomto případě křestní jméno či příjmení) neobjeví v titulku, ačkoliv ve filmu zaznělo. V případě dabingu je tendence zachovávat způsob oslovení daná především snahou o hláskové schéma odpovídající originálu. To znamená, že by měl výsledný dabing „sedět do pusy herecům v obraze“ (Čamková, 2019, s. 32).

V případě literárního překladu nemá většinou čtenář možnost srovnání s originálem, a překladatel má tedy při překladu větší volnost. Při zkoumání literárních překladů knih Jefferyho Deavera jsem však narazila jen na minimální změny ve způsobu oslovení.

Z celkem 720 knižních dialogů, v nichž je přítomno oslovení, se způsob oslovení změnil pouze v 16 případech (tj. 2 %). Ve 4 případech se jednalo o změnu z oslovení křestním jménem na oslovení příjmením, ve 2 případech šlo naopak o změnu z oslovení příjmením na oslovení křestním jménem.

Ve zbylých 10 případech šlo ve 3 případech o změnu oslovení z titulu (např. *officer*) na oslovení příjmením. Ve 3 případech se jednalo o explikaci, tedy nutnou změnu z hlediska odlišných komunikačních norem (například z anglického *Mayor* na *pane starosto*). Ve zbylých 4 případech se jednalo o přidání oslovení, které v originále nebylo nebo změnu v titulu (*officer* → *pane*).

V případě filmových dialogů bych čekala, že bude vzhledem k potřebě úspornosti docházet především k vypouštění oslovení. Z celkem 86 oslovení došlo ke změně v 8 případech (tj. 9 %). Zajímavostí je, že v 7 případech došlo k doplnění oslovení a všechny tyto případy se objevily ve filmu *Ďáblova slza*. Lze tedy předpokládat, že se jedná o překladatelský styl Jany Sernické, která je autorkou českého překladu. V žádném případě nedošlo k odstranění způsobu oslovení, což potvrzuje Poštův názor, že se překladatelé (literární i audiovizuální) vyhýbají vynechávání některých klíčových slov, k nimž patří i oslovení.

Vzhledem k prostorovým a časovým omezením v audiovizuálním překladu je tedy logické, že ke oslovení dochází častěji v audiovizuálním než v literárním překladu. Dalším vysvětlením vyššího množství změn ve filmech může být dán stylem překladatelky, zatímco všechny knihy překládal jeden překladatel: Jiří Kobělka.

To, že překladatelé zachovávají způsob oslovení originálu, lze přičíst jejich snaze ctít originál a jistou nevolí jej měnit. Vzhledem k zachování způsobu oslovení tedy může docházet ke kombinacím, které nejsou v mluveném projevu tak časté: křestní jméno + vykání, příjmení + tykání. Kombinace příjmení a tykání se v běžné řeči téměř nevyskytuje a pokud ano, je považována za neuctivou. Oproti tomu kombinace křestního jména a vykání se v běžném projevu občas používá (jako příklad uvádí Hirschová (2013, s. 112): „*Janičko, udělejte mi kávu.*“, když ředitel oslovuje svou sekretářku). V literárním (a audiovizuálním) překladu se tedy mohou tyto kombinace objevovat častěji než v běžné řeči.

3.4.1.3.3 Analýza dialogů s ohledem na postavy

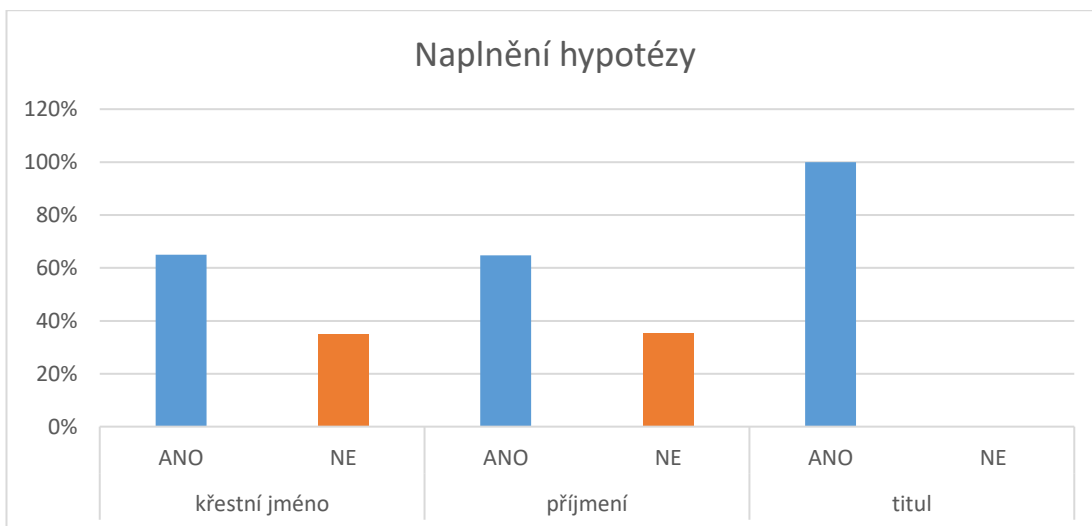
Abych vyloučila zkreslení dané velkým množstvím dialogů mezi hlavními postavami, vytvořila jsem přehled způsobů oslovování mezi jednotlivými postavami a použitým tykáním a vykáním. Vztahy mezi vybranými postavami budou kvalitativně analyzovány v následující kapitole. Přehled oslovení mezi všemi postavami je uveden v Přílohy: Přehled vztahů mezi postavami.

V mnoha případech se bohužel objevuje použití různých způsobů oslovení, což znemožňuje analýzu. Jako příklad může sloužit oslovení, které používá Lincoln Rhyme pro Amélii Sachsovou v knize *Sběratel kostí*. Rhyme Sachsové tyká, ale oslovuje ji střídavě křestním jménem a příjmením, a kvůli tomu není možné zařadit vzorek do analýzy.

Stejně jako v bakalářské práci mě zajímalo, zda se tykání pojí s oslovením křestním jménem a vykání s oslovením příjmením. Kromě této hypotézy vyslovené Brownem a Fordovou (1961) a Cookovou (2014) se domnívám, že se oslovení pomocí titulu (v tomto případě chápáno jako označení profese) pojí s vykáním. Tuto domněnku vyslovili také Leech (1999) a Hook (1984).

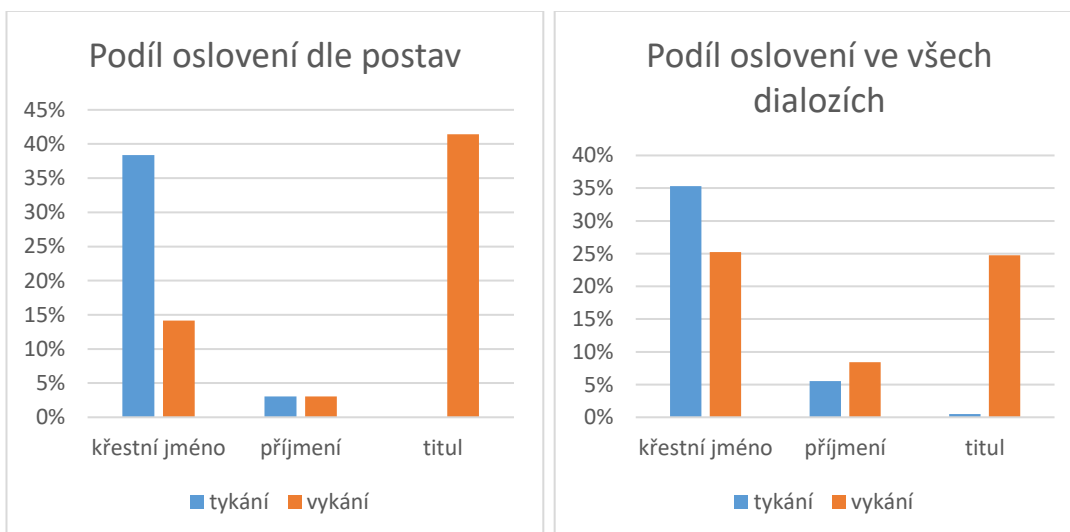
Pokud se nejprve podíváme na knihy, tak z celkem 186 vztahů, kde bylo možné zkoumat naplnění hypotézy, byla hypotéza naplněna ve 140 případech (75 %), zatímco ve 46 případech (25 %) naplněna nebyla. Zajímavým zjištěním je, že se oslovení pomocí titulu pojilo výhradně s vykáním (ve všech třech knihách se oslovení titulem v kombinaci s tykáním objevilo pouze ve dvou případech). Tímto se potvrzuje zjištění mé bakalářské práce, že způsoby oslovení lze chápat jako vodítka pro rozhodnutí mezi tykáním a vykáním.

Při bližším pohledu na oslovení nenaplnující hypotézu jsem zjistila, že při oslovení křestním jménem a příjmením (případně v kombinaci příjmení a titulu, jako například „*Agente Pottère?*“) není výrazný rozdíl. Kvantitativně však převládá oslovení křestním jménem, jak je zřejmé na grafech Graf 12 a Graf 13: Podíl oslovení dle postav Graf 13: Podíl oslovení ve všech dialozích.

Graf 11: Procento naplnění hypotézy u jednotlivých knižních postav

Jak jsem již zmínila, analýzu všech dialogů nelze chápat jako vypovídající, jelikož se množství dialogů mezi jednotlivými postavami liší. To lze ilustrovat na následujících grafech, které ukazují podíl jednotlivých způsobů oslovení.

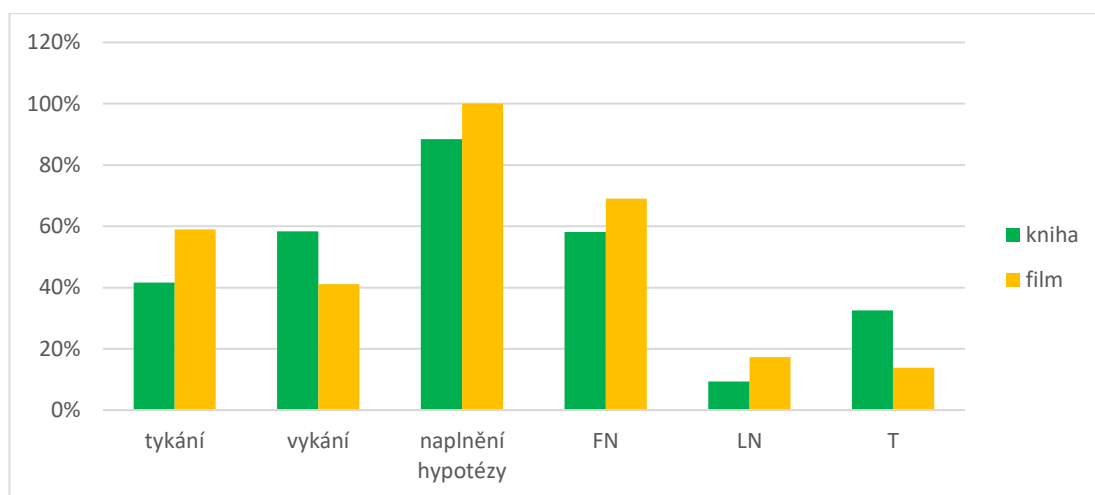
Graf 12: Podíl oslovení dle postav

Graf 13: Podíl oslovení ve všech dialozích

Rámcově lze však říct, že analýza všech dialogů odpovídá analýze oslovení jednotlivých postav (tedy že se křestní jméno pojí spíše s tykáním, oslovení titulem

s vykáním a oslovení příjmením se může pojit jak s tykáním, tak s vykáním). Díky online korpusovým nástrojům, jakým je například Sketch Engine, tak lze analýzu překladu částečně automatizovat, ačkoliv je stále nutné brát její výsledky s rezervou.

Při srovnání vztahů mezi jednotlivými postavami v knize a filmu *Sběratel kostí* jsem při zkoumání míry naplnění hypotézy (FN+tykání, LN+vykání, T+vykání) nenašla žádné výrazné rozdíly. Jak je vidět v grafu Graf 14, v knize je oslovení titulem mnohem častější než ve filmu, kde se postavy oslovují převážně křestním jménem nebo příjmením. To se pojí i s tykáním a vykáním, kdy si v knize postavy vykaží více než ve filmu, a naopak postavy ve filmu zase více tykají.

Graf 14: Srovnání knihy a filmu *Sběratel kostí* s ohledem na jednotlivé postavy

V případě filmu *Ďáblova slza* bohužel není k dispozici dostatečný počet postav pro jejich analýzu (viz Příloha 2: Film *Ďáblova slza*). Často také chybějí oslovení, nebo jsou oslovovány děti, které nejsou pro analýzu tykání a vykání určující (děti se vždy oslovují křestním jménem v kombinaci s tykáním). Vztahy mezi jednotlivými postavami však budou zhodnoceny kvalitativně ve srovnání s knižní předlohou.

Stejný problém nastal i u filmu *Vražedné ticho* (adaptace knihy *Dívčí hrob*), kde nebyl dostatečný počet oslovení pro analýzu a srovnání s knihou. Jednotlivé vztahy mezi postavami tak budou popsány kvalitativně v následující kapitole a uvedeny v Příloha 6: Film *Vražedné ticho*. Jak jsem bohužel zjistila, ve filmech často nedochází k oslovení mezi postavami, a proto je analýza tykání a vykání ve filmech s ohledem na způsob oslovení problematická.

3.4.2 Kvalitativní analýza

3.4.2.1 *Ďáblova slza*

Hlavními postavami románu *Ďáblova slza* jsou písmoznalec Parker Kincaid a agentka FBI Margaret Lukasová. Ta vyšetřuje spolu s kolegy Tobem Gellerem a Cagem řádění vraha, který jim zanechal vzkaz. Kromě nich se na vyšetřování podílí také městský policista Len Hardy.

V knize se objevuje několik situací a promluv, které můžou překladateli pomoci při rozhodování mezi tykáním a vykáním. Někdy je vztah mezi postavami vyjádřen explicitně (např. Vztahy mezi postavami 6), většinou však jejich vztah definuje chování a jednání jednotlivých postav.

Mezi další časté problémy patří přechod z vykání na tykání. Změna z tykání na vykání se v knize nevyskytla, ačkoliv by byla vzhledem k situačnímu kontextu možná, například Vztahy mezi postavami 7. Změna z vykání na tykání může být buď trvalá (ta se v knize neobjevuje) nebo jen dočasná na základě situačního kontextu (viz Vztahy mezi postavami 1, kdy se postavy později vracejí ke vzájemnému vykání nebo Vztahy mezi postavami 3, kdy je jejich následné tykání/vykání nejasné).

Změna ve způsobu oslovení je oproti tomu relativně častá, ale jak vyplynulo z kvantitativní analýzy, překladatel Jiří Kobělka se při překladu oslovení řídil anglickým originálem a změny dělal pouze minimálně. Změny v oslovení jsou tedy důsledkem rozhodnutí autora originálu Jefferyho Deavera. Při zvláštních situacích se však může překladatel pro změnu oslovení rozhodnout (např. Vztahy mezi postavami 2). V tomto případě přechází Hardy z oslovení křestním jménem na oslovení příjmením, což značí jeho pohrdání. K podobné změně (ovšem v důsledku rozhodnutí autora) dochází i v případě starosty Kennedyho a jeho manželky (viz Vztahy mezi postavami 7), kdy je tato změna prostředkem pro vyjádření humoru.

Velmi časté je oslovení křestním jménem (u celkem 29 postav ze 66 případů, což lze připsat anglické tendenci k používání oslovení pomocí křestního jména). Oslovení křestním jménem se však pojí s tykáním pouze ve 63 procentech, ve zbylých případech se pojí s vykáním (např. Vztahy mezi postavami 1). Ve zbylých 37 procentech tedy nelze chápat způsob oslovení jako prostředek pro vyjádření vztahu mezi postavami. K vyjádření jejich vztahu v tomto případě slouží spíše mimojazykové parametry a částečně i zvolené tykání a vykání.

Ve většině případů byla u postav přítomna sémantika solidarity (tj. postavy si buď vzájemně tykaly nebo vykaly). V několika málo případech se ovšem objevila i sémantika moci, jako u starosty a jeho pobočníka (viz Vztahy mezi postavami 5).

Postavy	Lukasová ↔ Kincaid	
Tykání/vykání	Vzájemné vykání	
Oslovení	Kincaid → Lukasová	Příjmení / titul
	Lukasová → Kincaid	Především křestní jméno, výjimečně příjmení
Vztahy	Kincaid a Lukasová se poprvé setkávají na začátku knihy, kdy Lukasová přijíždí s Cagem ke Kincaidovi domů, aby ho přemluvili ke spolupráci.	
Ukázka	<p><i>Parker se otočil ke Cageovi. „Jsem tu pod jednou podmínkou. Nikdo kromě nejbližšího personálu se nedozví, že s vámi spolupracuji. Pokud vám něco unikne a moje jméno se v kterékoliv fázi vyšetřování dostane ven, odejdu. A popřu i to, že vás vůbec znám.“</i></p> <p><i>„Jak si přejete, pane Kincaide,“ řekla Lukasová, „ale...“</i></p> <p><i>„Parkere,“ opravil ji (Deaver, 2008, s. 55)</i></p> <p>Na začátku knihy Kincaid Lukasovou vyzve, aby ho oslovovala křestním jménem: <i>“If that’s what you want, Mr. Kincaid, but–“ “Parker.”</i> To se dá považovat za nabídku tykání v češtině, ale překladatel této možnosti nevyužil a v průběhu celé knihy mezi postavami konzistentně vyká. Díky tomu lépe vynikne situace na konci knihy, kdy si Kincaid s Lukasovou před ostatními tykají (viz níže).</p>	
Zvláštní situace	<p>Na konci knihy je Kincaid po celém vyšetřování a nočním souboji s nájemným vrahem tak vyčerpaný, že usne a ani po sobě neuklidí. Jelikož se Kincaid rozvádí, druhý den ráno má k němu domů přijít sociální pracovnice, která má za úkol zkontrolovat, jestli Kincaid nevykonává rizikové povolání, které by ohrožovalo děti, které má ve své péči. Když se ráno Kincaid probouzí, zjišťuje, že je jeho byt uklizený a je v něm Lukasová, která celý úklid zařídila. V ten okamžik zazvoní sociální pracovnice s Kincaidovou bývalou manželkou a Lukasová předstírá, že je Kincaidova přítelkyně. Kincaid se k ní připojuje a vzájemně si začnou před návštěvou tykat. Ačkoliv v průběhu knihy mezi nimi jisté náznaky sympatií jsou, po odchodu návštěvy se vracejí k vykání.</p> <p>Další zajímavostí je, že Lukasová v duchu Kincaidovi tyká (<i>Tři jestřábi na střeše. Jeden je mrtvý, takže na střeše zbývají dva. Ty a já, Parkere.</i>)</p>	
Srovnání s filmem	<p>Stejně jako v knihách si Kincaid s Lukasovou celou dobu vzájemně vykají. Poté, co se více sblíží, přecházejí na konci knihy na tykání (scéna, kdy předstírají vztah, však byla ve filmu vynechána).</p> <p>Ačkoliv se ve filmu moc oslovení nevyskytuje, Lukasová párkrát Kincaida osloví příjmením a on ji jednou křestním jménem. Když začínají blíže spolupracovat, řekne Lukasová Kincaidovi: <i>„Mimochodem, jsem Margaret.“</i> Po této informaci ji Kincaid jednou osloví křestním jménem.</p>	

Vztahy mezi postavami 1: Ďáblova slza (Lukasová–Kincaid)

Kincaid a Lukasová jsou hlavními postavami knihy (i filmu) *Ďáblova slza*. Jak jsem již zmínila, poprvé se setkávají až v průběhu knihy a postupně se sblíží. Navzdory tomu si celou dobu vzájemně vykájí (až na jednu výjimku, kdy předstírají vztah).

V průběhu děje se ovšem nemění ani jejich způsoby oslovení, a tak lze vývoj jejich vztahu pozorovat jen prostřednictvím jejich myšlenek či Cageových narážek (kdy před Kincaidem mluví o Lukasové a naopak), tj. pomocí mimojazykových prostředků.

Na začátku knihy požádá Kincaid Lukasovou, aby ho oslovovala křestním jménem, což mohl překladatel vyřešit třemi způsoby: jako nabídku k tykání, zachování výzvy oslovení křestním jménem + přijetí této výzvy v kombinaci s tykáním, nebo zachování této výzvy + ponechané vykání na základě mimojazykových parametrů. V tomto případě si Kobělka vybral třetí způsob, kdy se snažil pomocí vykání vyjádřit mezi postavami odstup. Při bližším zkoumání dialogů mezi postavami je zřejmé, že byl způsob oslovení převzat z angličtiny, a proto zde dochází ke kombinaci vykání a oslovení křestním jménem.

Postavy	Lukasová ↔ Hardy	
Tykání/vykání	Lukasová → Hardy	tykání
	Hardy → Lukasová	postupný přechod z vykání na tykání
Oslovení	Hardy → Lukasová	Křestní jméno / příjmení
	Lukasová → Hardy	Křestní jméno / titul
Vztahy	Lukasová v minulosti přišla při letecké katastrofě o manžela a syna. S městským policistou Hardym se seznámila v práci, kam chodil za její asistentkou. Lukasová si s Hardym několikrát zašla na kávu a zjistila, že je Hardyho žena několik let v kómatu. Mezi nimi žádný bližší vztah není, jen sdílejí podobný osud a pocity osamělosti.	
Ukázka	<i>Lukasová zavěsila a všimla si, že se na ni Len Hardy upřeně dívá. Jeho obličej teď vypadal starší, ostřílenější. „Vy tam půjdete v obyčejných šatech?“ zeptal se.</i> <i>„Jo. Vidíš v tom nějaký problém, detektive?“</i> <i>„To znamená, že nenecháte hotel vyklidit?“</i> <i>„Přesně tak,“ odpověděla.</i> <i>„Prokristapána, Lukasová,“ zaupěl Hardy, „aspoň odtamtud odved děti.“ (Deaver, 2008, s. 243)</i>	

	<p>Ze začátku Hardy Lukasové vyká, ve druhé části knihy postupně přechází na tykání. Tato změna není ničím odůvodněná a ani nemá žádnou spojitost se situací, kdy spolu postavy mluví. Vzhledem k tomu, že se postavy blíže znají ještě před začátkem knihy, předpokládala bych konzistentní tykání (případně tykání v soukromí a vykání na veřejnosti).</p> <p>V této ukázce jsou zajímavé atypické kombinace způsobu oslovení a tykání. Samotné označení titulem (<i>detektive</i>) značí autoritu a používá se obvykle v kombinaci s vykáním. V tomto případě však Lukasová Hardymu tyká. Tykání může naznačovat, že její autorita není tak striktní. Hardy oslovuje v češtině Lukasovou příjmením, zatímco v anglickém originálu používá křestní jméno. Předpokládám, že změna na příjmení měla naznačit mezistupeň mezi tykáním a vykáním (nejprve vykání, poté tykání + oslovení příjmením, nakonec tykání + oslovení křestním jménem).</p>
Zvláštní situace	<p>Na konci knihy se ukazuje, že Hardy není tím, za koho se vydává. Ve skutečnosti je Hardy sériový vrah Fielding, který má na svědomí všechny útoky, které Lukasová vyšetřovala. Při zatýkání přecházejí na vzájemné oslovení příjmením:</p> <p><i>„Potřeboval jsem se dostat za tvou obrannou linii, Lukasová. Mluvil jsem s tebou a pochopil jsem, jakým bys mi byla protivníkem. Potřeboval jsem si tě naklonit.“</i></p> <p><i>„Ukradls mi minulost, Fieldingu.“ (Deaver, 2008, s. 356)</i> <i>(“I needed to get inside your defences, Margaret. I knew what kind of adversary you’d be.”</i> <i>“You stole my past, Fielding.”)</i></p> <p>Právě změna oslovení značí zněnu jejich vztahu. Překladatel se cíleně rozhodl pro změnu oslovení (z křestního jména na příjmení), aby dosáhl v situaci napětí.</p>
Srovnání s filmem	<p>Ve filmu byla dějová linka mezi Lukasovou a Hardym zcela vynechána. Lukasová si tedy s Hardym vzájemně vyká a oslovují se příjmením.</p>

Vztahy mezi postavami 2: Dáblova slza (Lukasová–Hardy)

Ze začátku čtenář netuší o tragédii, která Lukasovou a Hardyho pojí, a proto je v tomto ohledu vzájemné vykání nejvhodnější. Deaver navíc používá pro oslovení Hardyho Lukasové příjmení. Ve druhé části knihy však Deaver přechází na oslovení křestním jménem, a právě z tohoto důvodu se Kobělka pravděpodobně rozhodl pro přechod na tykání, ačkoliv nebylo odůvodněno mimojazykovými parametry.

Postavy	Kincaid ↔ Hardy	
Tykání/vykání	Vzájemné vykání	
Oslovení	Hardy → Kincaid	Příjmení
	Kincaid → Hardy	Křestní jméno
Vztahy	Kincaid se s Hardym setkává poprvé na ústředí FBI, kde pomáhá s vyšetřováním. Hardy se oproti tomu vyšetřování oficiálně neúčastní a funguje pouze v roli styčného důstojníka městské policie.	
Ukázka	<p><i>Pokýval hlavou s výrazem analytika. „Za prvé jsem chtěl, abyste se soustředili na hotel Ritz Carlton, a ne na Ritzy Lady. A jako výraz pokání za to, že jsem vás prozradil, jsem vám pak předhodil kost v podobě informací o Hrobařově jméně... Teda, vy jste ale formát, Kincaide. Jak jste na to všechno přišel?“</i></p> <p><i>„Jak jsem zjistil, že jste pachatel?“ zeptal se Parker. „Na základě rukopisu. Měl jsem u sebe vzorek, jak jsem vám diktoval ze žlutého bloku, který Tobe zachránil.“ (Deaver, 2008, s. 356–7)</i></p> <p>Při prvním setkání se Kincaid vymezuje vůči různým titulům a honorifikům. To je demonstrováno při žádosti Lukasové o oslovení křestním jménem. Křestním jménem ho pak oslovují i ostatní agenti a pracovníci, ačkoliv mu vykají. Snahu o rovnocenný vztah se spolupracovníky naznačuje i následující dialog s Hardym:</p> <p><i>„Těší mě, pane,“ řekl detektiv.</i></p> <p><i>Kincaid mu potřásl rukou. „Bez toho ‚pane‘, prosím.“ (Deaver, 2008, s. 54)</i></p>	
Zvláštní situace	<p>Když na konci knihy Hardyho (Fieldinga) zatýkají, tak podobně jako u Lukasové dochází ke změně vztahu. V tomto případě přechází Hardy z vykání na tykání, kterým značí pohrdání. V dramatických situacích se ovšem změna z tykání na vykání nepoužívá.</p> <p><i>Do dveří vešel agent. „Tak jdeme, Fieldingu. Máš tady drožku.“</i></p> <p><i>Agenti začali Fieldinga odvádět, ale Fielding se ve dveřích zastavil a otočil se. „Přiznej si, Parkere, že jsem dobrý,“ řekl obhrouble. „Vždyť jsem to téměř dokázal.“</i></p> <p><i>Parker zavrtěl hlavou. „Bud‘to je odpověď na hádanku správná, nebo nesprávná. Neexistuje žádné ‚téměř‘.“</i></p> <p><i>Přesto když Fieldinga odváděli, měl na tváři úsměv. (Deaver, 2008, s. 358)</i></p>	
Srovnání s filmem	Vztah Kincaida a Hardyho je stejný jako v knize. V jedné scéně spolupracuje Hardy s Kincaidem na zkoumání nalezených dokumentů. Nejprve si vzájemně tykají, ale později si vykají. Předpokládám, že v tomto případě došlo k nepozornosti překladatelky, která si nepohlídala konzistentní tykání a vykání.	

Vztahy mezi postavami 3: Dáblova slza (Kincaid–Hardy)

Postavy	Kincaid ↔ Cage
Tykání/vykání	Vzájemné tykání
Vztahy	Cage s Kincaidem jsou bývalí kolegové, kteří se od doby, co Kincaid odešel od FBI, neviděli.
Ukázka	<i>Umístil vzkaz pod snímač komparátoru. Tohle zařízení využívalo různých zdrojů světla, od ultrafialového až po infračervené, a umožňovalo písmoznalcům vidět i přeškrtná, vymazaná a vygumovaná písmena. Parkera zajímal zejména škrť před slovem „uvězněte“. Prošel celý vzkaz, ale kromě tohoto škrtnutí se jinde negumovalo. Také na obálce se nenalezly žádné stopy po gumování.</i> <i>„Tak cos zjistil?“</i> <i>„Za chvíli se to dozvíš. A nedýchej mi na krk, Cage.“ (Deaver, 2008, s. 72)</i>
Poznámky	U Cage není jasné, zda se jedná o křestní jméno nebo příjmení. Všichni ho oslovují <i>Cagi</i> , ať už mu tykají nebo vykají.
Srovnání s filmem	Stejně jako v knize jsou Kincaid a Cage bývalí kolegové, kteří se několik let neviděli. Na rozdíl od knihy však není Cage hlavní postavou a jeho role je jen vedlejší (Lukasovou oslovuje <i>šéfe</i> , ale bohužel jí v žádném dialogu netyká ani nevyká).

Vztahy mezi postavami 4: Ďáblova slza (Kincaid–Cage)

Následující postavy se ve filmu neobjevily:

Postavy	Kennedy ↔ Jefferies	
Tykání/vykání	Kennedy → Jefferies	Vykání
	Jefferies → Kennedy	Tykání
Oslovení	Kennedy → Jefferies	Křestní jméno
	Jefferies → Kennedy	Křestní jméno / titul
Vztahy	Gerald Kennedy je starostou Washingtonu D.C. a Wendel Jefferies je jeho pobočnickem (anglicky <i>aide-de-camp</i>). Pro tykání a vykání se překladatel rozhodl na základě nerovnoměrného společenského postavení. Starosta tedy svému pobočnickovi tyká, zatímco on mu vykává. Jefferiesovo chování však podřízenou pozici nenaznačuje; starostu oslovuje křestním jménem a jeho rady jsou vždy vyslechnuty. Jejich vztah je tedy partnerský, až přátelský. Jak je vidět v ukázce, Jefferies se starostou i vtipkuje. V tomto případě bych tedy zvolila vzájemné tykání (případně vykání na veřejnosti a tykání v soukromí).	
Ukázka	<i>„Však Slade něco vymyslí,“ přerušil Jefferies Kennedyho myšlenky.</i> <i>„Málo a pozdě,“ odsekl Kennedy. „A navíc je ten chlap až příliš pohledný. Pohlední lidi mají co ztratit. Nikdy jim nevěřím.“</i> <i>Starosta si uvědomil paranoii svých slov a zasmál se. Jefferies smích opětoval. „Pěkně z toho blbnu, co, Wendy?“</i> <i>„Ano, pane. Je mi nemilou povinností sdělit vám, že vám měkne mozek.“</i> <i>(Deaver, 2008, s. 168)</i>	

Vztahy mezi postavami 5: Ďáblova slza (Kennedy–Jefferies)

Postavy	Kennedy ↔ Lanier
Tykání/vykání	Vzájemné tykání
Oslovení	Křestní jméno
Vztahy	Starosta a poslanec: <i>A zvláště po skandálu s Výborem pro vzdělání připomínal Lanierův vztah ke Kennedymu vztah auditora k sadě účetních knih.</i>
Ukázka	„ <i>Tohle vůbec není zhurta,</i> “ odsekl Kennedy. „ <i>Zvažuju to už od chvíle, co jsem dostal tohle svinstvo,</i> “ ukázal na vzkaz. „ <i>Jerry,</i> “ začal Lanier, „ <i>na tohle rozhodnutí nemáš právo.</i> “

Vztahy mezi postavami 6: Dáblova slza (Kennedy–Lanier)

Postavy	Kennedy ↔ Kennedyová
Tykání/vykání	Vzájemné tykání
Vztahy	Manžel a manželka
Poznámka	Na konci se v nadsázce baví: „ <i>Je tu nějaké šampaňské?</i> “ zeptal se náhle Kennedy a ukázal k minibaru. „ <i>Šampaňské?</i> “ „ <i>Jasně. Pojďme už o něco dřív oslavit mou potupnou porážku.</i> “ „ <i>Chtěl jsi učit,</i> “ připomněla mu Claire. A pak s mrknutím dodala: „ <i>Profesore Kennedy.</i> “ „ <i>Však ty taky, profesorko Kennedyová. Řeknem na William & Mary, že chceme sousední přednáškové sály.</i> “ (Deaver, 2008, s. 275) Vzhledem k tomu, že mluví v nadsázce, bylo možné pro lepší vyznění vtípu přejít na vykání. Pro to se překladatel nerozhodl.

Vztahy mezi postavami 7: Dáblova slza (Kennedy–Kennedyová)

Postavy	Kennedy ↔ Lukasová
Tykání/vykání	Vzájemné vykání
Ukázka	„ <i>Přemýšlejte, starosto,</i> “ odsekla Lukasová. „ <i>Většina jich v hotelu nebydlí. Jsou tu jenom na večeri a zábavě.</i> “ <i>Rozhlédla se kolem vchodu do střediska. Moc lidí tady nebylo, všechny obchody měly o svátcích zavřeno. „Může tu být každou chvíli,</i> “ zašeptala zuřivě. „ <i>Musím vás požádat, abyste odešel.</i> “ Přemýšlela, zda má dodat „ <i>pane</i> “. Nedodala (Deaver, 2008, s. 260). Pokud by Lukasová dodala za svou žádost titul <i>pane</i> , značilo by to starostovu nadřazenou pozici. Zároveň však bylo možné formulovat tuto žádost jako rozkaz: „ <i>Odejděte.</i> “ a nenechat starostovi žádný prostor pro jeho nesplnění. Vzhledem k postavení, které starosta má, by nebylo společensky přijatelné použít přímý rozkaz, a proto byla použita takto formulovaná žádost.

Vztahy mezi postavami 8: Dáblova slza (Kennedy–Lukasová)

3.4.2.2 *Sběratel kostí*

Ústřední dvojicí knihy *Sběratel kostí* je policistka Amélie Sachsová a detektiv Lincoln Rhyme. Sachsová je řadová policistka, která našla během pravidelné obchůzky mrtvolu člověka a u ní vodítka k nalezení další oběti. Případ vraždy převzal detektiv Lincoln Rhyme, který po úrazu při výkonu služby ochrnul a stal se z něj kvadruplegik. Jelikož je Rhyme upoután na lůžko, stává se Sachsová jeho očima na místech činu. Případ oficiálně vyšetřují detektivové Sellitto a Banks. Vyšetřování chce však převzít Fred Dellray, zvláštní agent FBI.

Kromě mimojazykových parametrů, jakými jsou například věkový rozdíl, známost/neznámost, či rozdíl v postavení, může tykání a vykání pomoci definovat charakter dané postavy. To je vidět na příkladu hlavních postav Lincolna Rhyma a Amélie Sachsové (Vztahy mezi postavami 9). Právě Rhymovo tykání definuje jeho vztah k ostatním postavám, jelikož téměř všem tyká, aniž by je poprosil o svolení, což naznačuje jeho nadřazenou pozici. Vykání Sachsová naopak značí její odstup.

Změna z vykání na tykání může být buď daná jazykovými parametry (změna ve způsobu oslovení, nebo žádost o oslovení křestním jménem), nebo na základě mimojazykových parametrů. Mimojazykové parametry mohou zahrnovat konkrétní situaci (jako u Kincaida a Lukasoové, kteří přešli na tykání, když předstírali vztah, viz Vztahy mezi postavami 1) či změnu vztahu. Právě to je případ Sachsové, která na základě jedné situace přechází na tykání Rhymovi (Vztahy mezi postavami 9).

Stejně jako u knihy *Ďáblova slza* je oslovení křestním jménem zastoupené nejčastěji, tj. ve 25 případech z celkem 50 vztahů, kde je způsob oslovení uvedený. Z těchto případů si postavy mezi sebou tykají v 84 % případů, čímž lze opět potvrdit hypotézu, že se tykání pojí převážně s oslovením křestním jménem. Oslovení titulem bylo použito ve 14 případech a všechny tyto případy se pojí s vykáním, čímž se potvrzuje rovněž hypotéza, že se vykání pojí s oslovením pomocí titulu. Oslovení pouze příjmením se objevuje jen ve čtyřech případech, a proto nejsou tato data vypovídající.

Postavy	Rhyme ↔ Sachsová	
Tykání/vykání	Rhyme → Sachsová	Tykání
	Sachsová → Rhyme	Vykání
Oslovení	Rhyme → Sachsová	Křestní jméno / příjmení v závislosti na Rhymově náladě
	Sachsová → Rhyme	Příjmení, ke konci občas křestním jménem

Vztahy	<p>Rhyme se se Sachsovou poprvé setkává, když Sachsová nalezne mrtvolu a je poslána, aby Rhymovi popsala místo činu. Rhyme je s její prací na místě činu spokojený a rozhodne, že Sachsová bude pracovat pro něj (ačkoliv měla zrovna nastupovat na jiné oddělení). Sachsové se toto nařízení nelíbí, a to dává najevo právě vykáním vůči Rhymovi (který ji požádá, aby ho oslovovala křestním jménem). Postupně se jejich vztah zlepšuje (a Sachsová začíná Rhyma oslovovat i křestním jménem) a nakonec se z nich stanou partneři. Přejít na tykání nastane, když Sachsová ulehá k Rhymovi do postele. Právě fyzická blízkost naznačila i posun v jejich vztahu, a z tohoto důvodu tedy i změnu z vykání na tykání.</p>
Ukázka	<p><i>Pohlédla ke stropu a začala neosobně odříkávat: „Dle svého nejlepšího úsudku jsem dospěla k rozhodnutí, že optimálním řešením bude zastavit vlak a uzavřít ulici, abych zabezpečila místo činu. A tak jsem to udělala, pane.“</i></p> <p><i>„Říkej mi Lincolne. A ty jsi...“</i></p> <p><i>„Já...“ blekotala, zaražená nabídkou tykání.</i></p> <p><i>„Křestním jménem.“</i></p> <p><i>„Amélie.“</i></p> <p><i>„Nemusíš se mi omlouvat, Amélie. Byla jsi v právu a Vince Peretti se mýlil.“ (Deaver, 2015, s. 79)</i></p> <p>Obdobně jako v knize <i>Ďáblova slza</i> na začátku knihy vyzval Rhyme Sachsovou, aby ho oslovovala křestním jménem. To mohl překladatel přeložit buď doslovně, nebo jako nabídku k tykání. Vzhledem k tomu, že se překladatel rozhodl pro zachování vykání, mohl lépe naznačit odstup Sachsové vůči Rhymovi a následnou změnu jejich vztahu (když mu začala tykat).</p>
Zvláštní situace	<p>Ačkoliv Sachsová Rhymovi vyká, v duchu mu tyká („<i>Vyser si oko, Lincolne Rhyme.</i>“). Totéž lze pozorovat i v knize <i>Ďáblova slza</i>.</p> <p>Zajímavý je způsob, kterým Rhyme Sachsovou oslovuje. Střídá oslovení křestním jménem (Amélie) a příjmením (Sachsová). Jak později Sachsová poznamená: „<i>Všiml jste si, že když máte dobrou náladu, říkáte mi Sachsová, a když špatnou, tak Amélie?</i>“. Na to naráží i Rhymův ošetřovatel Thom, kterého Rhyme oslovuje křestním jménem: „<i>A mimochodem, mně vždycky říká Thom. Ještě nikdy mi neřekl protekčně příjmením.</i>“</p> <p>Jak je vidět v ukázce, Rhyme téměř od začátku Sachsově tyká, aniž by mu tykání sama nabídla. Sachsová oproti tomu Rhymovi vyká, což vyjadřuje její odstup. Při bližším zkoumání Rhymových promluv je patrné, že Rhyme tyká téměř všem lidem. To odpovídá i jeho projevu, který dává ostatním jasně najevo, že má nad nimi intelektuální převahu.</p>
Srovnání s filmem	<p>Vztah Sachsové (ve filmu pojmenovaná jako Donaghyová) je ze začátku velmi podobný jejich vztahu v knize: Sachsová se snaží přetřpět práci pro Rhyma. Na rozdíl od knihy ovšem není jejich vztah asymetrický (co se týče tykání a vykání), ale po úvodním vykání oba přecházejí na tykání. Právě to mění jejich vztah. Jak jsem již zmínila, Rhyme svým tykáním</p>

	<p>vyjadřuje nadřazenost vůči ostatním, zatímco vykání Sachsově značí její odstup. V knize byl začátek milostného vztahu mezi Sachsovou a Rhymem naznačen pomocí přechodu z vykání na tykání a také jednáním Sachsově, která ulehla k Rhymovi do postele. Ve filmu naopak vývoj jejich vztahu pomáhají definovat jejich vzájemné pohledy (které jsou zdůrazněny záběry kamery).</p> <p>Ačkoliv v knize Rhyme Sachsovou oslovuje střídavě křestním jménem a příjmením, ve filmu ji oslovuje v kombinaci s tykáním pouze křestním jménem. Sachsová ho oslovuje buď křestním jménem nebo příjmením.</p>
--	--

Vztahy mezi postavami 9: Sběratel kostí (Rhyme–Sachsová)

Postavy	Rhyme ↔ Sellitto
Tykání/vykání	Vzájemné tykání
Oslovení	Křestní jméno
Vztahy	Bývalí kolegové, kteří spolu pracovali 7 let, přátelé. Používají také domácí podobu oslovení (Linku).
Ukázka	„Věnuju vám dnešek,“ vydechl Rhyme. „Jenom jeden den. Tečka.“ „Díky, Linku. Máš to u nás.“ Sellitto si přitáhl židli k posteli a kývl na Bankse. „Tak. A teď nám to vyklop. Na co si ten sráč hraje?“ (Deaver, 2015, s. 66)
Srovnání s filmem	V úvodním záběru filmu je scéna, která vysvětluje, jak přišel Rhyme ke svému zranění. V ní se rovněž objevuje Sellitto, a tak je zřejmé, že se s Rhymem zná dlouho. Ve filmu si stejně jako v knize tykají a oslovují se křestním jménem.

Vztahy mezi postavami 10: Sběratel kostí (Rhyme–Sellitto)

Postavy	Rhyme ↔ Banks
Tykání/vykání	Vzájemné tykání
Oslovení	Vzájemné oslovení křestním jménem
Vztahy	Banks je mladší kolega Sellitta. S Rhymem se pravděpodobně setkává poprvé až v knize a chová k němu velkou úctu. Oslovuje Rhyma <i>pane</i> a odchýlí se od tohoto oslovení až na konci, kdy jej v lehké nadsázce osloví <i>detektive</i> .
Ukázka	<i>Pořezaný Banks si náhle připadal důležitý. „Nejenom starosta, ale i sám generální tajemník vás žádají o pomoc. A taky zvláštní agent Perkins. A jestli prý se budete upejpat, zavolá vám přímo Bílý dům. My ale doufáme, že nebudete zlobit, detektive.“</i> <i>Rhyme přešel dovětek i oslovení bez komentáře (Deaver, 2015, s. 504–5)</i>
Srovnání s filmem	Stejně jako v knize je jejich vztah asymetrický: Rhyme Banksovi (v knize pojmenovaný Kenneth Solomon) tyká a Banks Rhymovi vykává. Na konci filmu je však požádán, aby Rhyma oslovoval křestním jménem.

Vztahy mezi postavami 11: Sběratel kostí (Rhyme–Banks)

Postavy	Rhyme ↔ Thom
Tykání/vykání	Vzájemné tykání
Oslovení	Vzájemné oslovení křestním jménem
Vztahy	Thom je Rhymovým ošetřovatelem a mají mezi sebou blízký vztah. Rhyme nemá rád, když ho někdo lituje, a právě Thom mu nedá nic zadarmo a neustále si jej dobírá.
Ukázka	<p>„<i>Tahle profese si zaslouží úctu. Je samé svinstvo, ale zaslouží si úctu.</i>“</p> <p>„<i>Ve svinstvu si přímo libuju. Proto taky pracuju pro tebe.</i>“</p> <p>„<i>Co ty jseš vlastně zač, Thome? Ošetřovatel, nebo poskytovatel péče?</i>“</p> <p>„<i>Já jsem světec.</i>“</p> <p>„<i>Chacha, je strašné pohotový. A jak to umí s injekcí. Už mě s ní vzkřísil z mrtvých. A to víc než jednou.</i>“ (Deaver, 2015, s. 372)</p>
Srovnání s filmem	<p>Dalo by se říct, že stejný vztah jako v knize Rhyme a Thom mají ve filmu Rhyme a Thelma. Ta však na rozdíl od knižního Thoma Rhyma občas oslovuje v českém dabingu příjmením. To ale může být dané situací, kdy Thelma Rhyma oživuje a oslovení příjmením bylo přidáno překladatelkou (v originálu jej neoslovuje).</p> <p>Osud postavy ošetřovatele/ošetřovatelky byl ve filmu oproti knize pozměněn. Když přijde Richard (v knize Peter Taylor) ve filmu Rhyma zabít, tak po cestě zabije i Thelmu. V knize naopak Thom přežije, protože v daný čas odešel do obchodu.</p>

Vztahy mezi postavami 12: Sběratel kostí (Rhyme–Thom)

3.4.2.3 *Dívčí hrob*

Uprchlý zločinec Lou Handy unese autobus plný hluchých dívek (dvě učitelky a osm studentek) a zabarikáduje se s nimi v budově bývalých jatek. Vyjednávání o jejich propuštění vede zástupce FBI Arthur Potter. Spolu s ním je na místě i zvláštní agent Peter Henderson, místní policista Charlie Budd, policejní psycholožka Angie Scapellová a zpravodajský důstojník Henry LeBow. Po několika hodinách vyjednávání přichází informace, že by se na místo mohla dostavit také vyjednačka Sharon Fosterová, která již v minulosti donutila Handyho se vzdát.

V této knize jsou vztahy mezi postavami poněkud odlišné od předchozích dvou knih, jelikož se jedná o oběti, únosce a vyjednávače. Jak je v knize několikrát zmíněno, vyjednávač si musí s únoscem vytvořit vztah, aby se mu unesené podařilo zachránit. Z tohoto důvodu jsou tykání/vykání a způsob oslovení pro vztah mezi těmito dvěma postavami velmi důležité (viz *Vztahy mezi postavami 13*).

Pokud postavy předstírají nějaký vztah, může dočasně dojít ke změně z tykání na vykání. Ty byl i případ Lukasové a Kincaida v analýze *Vztahy mezi postavami 1*. V této knize je však situace poněkud odlišná, jak ukazuje tabulka *Vztahy mezi postavami 14*.

V knihách jsem několikrát zjistila, že ačkoliv si postavy mezi sebou vzájemně vykají, pro oslovování v duchu používají tykání. To se potvrzuje i v této knize, avšak dochází zde k jedné specifické situaci, a to, že neslyšící dívka si vytváří v duchu vlastní vesmír, ve kterém platí pravidla reálného světa (viz *Vztahy mezi postavami 15*).

Z celkem 82 vztahů mezi postavami, které se oslovují, se oslovení křestním jménem opět objevuje v přibližně polovině případů. V této knize se však oslovení křestním jménem pojí s tykáním pouze 63 %, zbylých 37 % oslovení se pojí s vykáním. Druhá atypická kombinace tykání a oslovení příjmením je naopak přítomna pouze ve třech případech, což naznačuje, že kombinace vykání a oslovení křestním jménem není tak neobvyklá, jak se na první pohled zdálo. Obecně však lze opět konstatovat, že se tykání pojí především s oslovením křestním jménem a vykání s oslovením příjmením.

Postavy	Potter ↔ Handy	
Tykání/vykání	Potter ↔ Handy	Vykání
Oslovení	Potter ↔ Handy	Křestní jméno
Vztahy	<p>Vyjednávač FBI Arthur Potter přijíždí na místo činu k budově bývalých jatek. Tam drží Lou Handy spolu se třemi kumpány hluché dívky jako rukojmí. Handy je zavřený uvnitř a s Potterem komunikuje pouze přes telefon.</p> <p>V průběhu knihy je několikrát zmíněn Stockholmský syndrom, tedy vztah, který si rukojmí (a v tomto případě i vyjednávač) vytvoří se svým únoscem. K ničemu takovému ovšem mezi Potterem a Handym nedojde, a ačkoliv se oba muži vzájemně oslovují křestním jménem, zůstávají celou dobu u vykání.</p>	
Ukázka	<p>„<i>Poslouchejte, Lou...</i>“ <i>Žádná odpověď.</i> „<i>Mohu vám říkat Lou?</i>“ „<i>Obklíčili jste nás, co? Máte své hošany s puškama na stromech, i když jsou tak blbí, že nedokážou ani sedět ve větvích a nesletět. Takže mi klidně můžete říkat, jak chcete.</i>“ „<i>Poslyšte, Lou. Tohle je velice vypjatá situace.</i>“ (Deaver, 2000, s. 78) [...] „<i>Jakže se to jmenujete?</i>“ zeptal se Handy. „<i>Arthur Potter.</i>“ „<i>Říkaj vám Arte?</i>“ „<i>Spiš Arthure.</i>“ „<i>Máte o mně nějaký hlášky?</i>“ „<i>Něco ano. Ale ne mnoho.</i>“ <i>Na útěku jsem zabil dozorce, pomyslel si Potter spontánně.</i> „<i>Když jsme utíkali, zhasnul jsem si jednoho dozorce. To jste věděl?</i>“ „<i>Ano, věděl.</i>“ <i>Takže ta holka bez cecků pro mě znamená úplný hovno, pomyslel si Potter.</i> „<i>Takže zabít tu holku, tady tu malou blondýnu, je pro mě úplná hračka.</i>“ (Deaver, 2000, s. 80)</p> <p>V obou případech se Potter i Handy ptali toho druhého, jak jej mají oslovovat. Vzhledem k tomu, že Handy proti oslovení křestním jménem nic nenamítal, zůstal Potter u oslovení „Lou“ a nijak jej neměnil. Právě použitím křestního jména si chtěl s Handym vybudovat bližší vztah. Když se však Handy ptal Pottera, jak jej má oslovovat, Potter se k oslovení zkrácené podoby jeho křestního jména ohradil. Navzdory tomu jej pak Handy konzistentně oslovuje Arte a ne Arthure, jak to sám Potter upřednostňuje. Právě toto nerespektování Potterova přání značí Handyho snahu o psychologickou převahu. Tím, že se mu nepodřídil ve způsobu oslovení naznačuje, že se mu nebude podřizovat ani při vyjednávání.</p>	

Zvláštní situace	<p>Na konci knihy dochází ke změně z vykání na tykání, když se Handy Potterovi vysmívá: „<i>Chudáčku,</i>“ řekl Handy s obrovským uspokojením v hlase. „<i>Tys to zkrátka nepochopil, že ne, Arte? Tys to prostě nepochopil.</i>“ (Deaver, 2000, s. 438)</p> <p>To je stejná situace jako ve výše zmíněných knihách, kdy se záporní hrdinové na konci knihy již nemusí přetvařovat a přecházejí z vykání na tykání, čímž dávají najevo své pohrdání.</p> <p>V průběhu vyjednávání Potter často přemýšlí o odpovědích, které by mohl od Handyho dostat. V tomto případě je zachováno vykání, které by Handy použil:</p> <p>„<i>Už jsem vám řekl, že to byla nehoda, Lou. Poslyšte, jak se vám tam vede?</i>“</p> <p>Komu na tom záleží?</p> <p>„<i>Prima. Právě jsem je zkontroloval.</i>“</p> <p>Zvláštní, pomyslel si Potter. Tuhle odpověď absolutně nečekal. Říká to, aby mě uklidnil? Má strach? Chce mě přimět k neopatrnosti? (Deaver, 2000, s. 153)</p> <p>Když však Potter mluví v duchu k Handymu, používá tykání (stejně jako v obdobných případech v ostatních knihách):</p> <p><i>Potter se opřel o okno. Co v tobě dřímá, Handy? Co je tvým hnacím motorem? V tom tvém chladném mozku se teď něco děje.</i></p> <p><i>Když mluvíš, slyším jen ticho.</i></p> <p><i>Když neřekneš ani slovo, slyším tvůj hlas.</i> (Deaver, 2000, s. 295)</p>
Srovnání s filmem	<p>Stejně jako v knize si Potter s Handym vzájemně vykají.</p> <p>Ve filmu byly pozměněny křestní jména hlavních postav: Arthur Potter se ve filmu jmenuje John Potter a Lou Handy se jmenuje Ted Handy. Stejně jako v knize došlo v počáteční fázi hovorů mezi Potterem a Handym k dotazům na způsob oslovení, a i ve filmu byla situace vyřešena stejně. Při Potterově otázce na vhodnost oslovení „Ted“ Handy nic nenamítá, a Potter jej tedy takto oslovuje. Handy oproti tomu navrhuje Potterovi oslovení Jack (ačkoliv se jmenuje John) a i když jej na to Potter upozorňuje, používá Handy oslovení „Jack“. Jak v knize, tak i ve filmu Potter své špatné oslovování nijak nekomentuje.</p>

Vztahy mezi postavami 13: Dívčí hrob (Potter–Handy)

Použití kombinace vykání a oslovení příjmením dává Potter Handymu najevo, že jej plně respektuje (vykání), ale zároveň si s ním chce vybudovat vztah (oslovení křestním jménem). Stejného efektu by Potter docílil, pokud by použil kombinaci tykání (snaha o blízkost) a oslovení příjmením (naznačení respektu). Oslovení příjmením by však mohlo být chápáno jako ironické, a proto je použitá kombinace vhodnější.

Předpokládám, že Handyho kombinace vykání a oslovení křestním jménem je reakcí na Pottera. O psychologickou nadvládu se Handy snaží právě pomocí špatného způsobu oslovení.

Postavy	Fosterová ↔ Handy	
Tykání/vykání	Fosterová ↔ Handy	Tykání
Oslovení	Fosterová ↔ Handy	Křestní jméno
Vztahy	<p>Fosterová se s Handym v minulosti již setkala, když se jí podařilo vyjednat jeho vzdání se. Tehdy však Handy neměl žádné rukojmí, a situace se tedy od této poněkud liší. I přes to chtěl Potter Fosterovou povolat, aby mu pomohla s vyjednáváním.</p> <p>Později se ukazuje, že namísto Fosterové dorazila na místo Handyho přítelkyně Pris, která se za Fosterovou pouze vydávala.</p>	
Ukázka	<p><i>Potter seděl u okna a díval se přes dalekohled, zatímco mladá a divoká detektivka Sharon Fosterová, která před pár minutami pekelným způsobem dorazila s policejním vozem na přední shromaždiště, přecházela nervózně za ním a chrlila na Louise Handyho nadávky jako starý námořník.</i></p> <p><i>„Nech si ty kecy, Lou!“ vyštěkla.</i></p> <p><i>[...]</i></p> <p><i>„Vždycky jsem věděla, že seš pěkněj blbeček. Mohli by o tobě napsat román.“</i></p> <p><i>Potter okamžitě pochopil, o co se Fosterová snaží. [...] Arthur Potter si nikdy nedobíral Marian ani své přátele. Ovšem u některých únosců - obvykle u drzých a nadměrně sebejistých zločinců - styl téhle mladé ženy zabíral: urážka za urážkou, slovní přestřelky.</i></p> <p><i>[...]</i></p> <p><i>„Já mám radši Arta,“ ozval se Handy. „Ten tak blbě nekecá.“</i></p> <p><i>„Tohle je můj Lou, vždycky hledá nejsnadnější cestu.“</i></p> <p><i>„Běž do prdele,“ vyštěkl Handy.</i></p> <p><i>(Deaver, 2000, s. 371–2)</i></p> <p>Jak je vidět v první ukázce, Fosterová okamžitě začala Handymu tykat. To je pravděpodobně dané tím, že je jeho přítelkyní (i když v přestrojení). V kontextu druhé ukázky to však nepřijde Potterovi nijak zvláštní, jelikož u některých zločinců je drsnější způsob vyjednávání (pojící se s tykáním) účinný. Zvláštní by však mohlo Potterovi přijít Handyho tykání, ačkoliv samotnému Potterovi vyká. Pokud by Handy Fosterové vykal, zatímco ona by mu tykala, naznačovalo by to jeho respekt vůči ní, a tedy i její výhodu při vyjednávání.</p>	
Zvláštní situace	<p>V průběhu telefonického vyjednávání Handy Fosterovou neoslovoval křestním jménem. Jakmile se odhalí pravá identita Pris, začne ji Handy oslovovat křestním jménem.</p>	
Srovnání s filmem	<p>Ve filmu si Handy s Fosterovou vzájemně vykájí a Fosterová oslovuje Handyho křestním jménem. Když se Handy vzdává a vidí Fosterovou, řekne jí: <i>„Ahoj, zlato, těšil jsem se na vás.“</i>, což je zvláštní kombinace</p>	

	vykání a oslovení výrazem náklonnosti. Jakmile je odhalena Prisina pravá totožnost, přecházejí oba partneři na tykání.
--	--

Vztahy mezi postavami 14: Dívčí hrob (Fosterová–Handy)

Postavy	Potter ↔ Melanie	
Tykání/vykání	Potter ↔ Melanie	Vykání
Oslovení	Potter → Melanie	Křestní jméno
	Melanie → Potter	Přezdívka
Vztahy	<p>Melanie je unesenou učitelkou, která vyjednávače Pottera náhodou uvidí z okna. Melanie má 25 let, zatímco Potter je nejméně dvakrát tak starý. Melanie všem svým únosům vymyslela přezdívky a jednu takovou chtěla vymyslet i pro Pottera, jelikož jeho jméno neznala. Nakonec jej pojmenovala De l'Epée podle francouzského opata, který vytvořil francouzskou znakovou řeč, na níž je založená ta americká.</p> <p>Jako únik před realitou si vytvořila Melanie ve své představivosti hudební koutek, kam zve různé hosty, s nimiž hovoří (jelikož ohluchla až v 8 letech). Když si do svého salónku pozve Pottera, vzájemně si vykájí. Když poté Potter s Melanie mluví, vykává jí, jelikož se v reálném světě nijak nesblížili (ačkoliv jejich vzájemné sympatie jsou patrné).</p>	
Ukázka	<p>„Ahoj,“ říká de l'Epée hlasem, který zní jako skleněný zvon. „Já vás taky zdravím.“ Melanie si představuje, jak ji de l'Epée bere za ruku a líbá ji - dosti stydlivě, ale dosti rázně. „Vy jste policista, vidíte?“ táže se Melanie. „Ano,“ říká muž. Nevidí ho tak zřetelně, jak by si přála. Touha je neomezená, ale představivost nikoliv. „Já vím, že se tak nejmenujete, ale mohu vám říkat de l'Epée?“ Muž s tím samozřejmě souhlasí, takový je gentleman. (Deaver, 2000, s. 165–6) [...] „Proč jste tak smutná?“ „Naslouchadla vůbec nefungovala. Všechno bylo úplně pomotané. Neslyšela jsem téměř nic a noty se ke mně vůbec nedostaly. O přestávce jsme odešli. Danny dělal všechno možné, aby mi zvedl náladu. Chtěl...“ Melanie utichá. „Ale to není všechno, že? Chcete mi toho říct více.“ (Deaver, 2015, s. 330)</p>	
Zvláštní situace	<p>Ve všech případech, když postavy někoho oslovují v duchu, používají tykání. Stejně tomu je i u Pottera, který v duchu Melanie tyká (<i>Ach, Melanie, proč jsi jednoduše nemohla utéct sama?</i>). Když s ní však hovoří v hudebním salonku, který je stylizací normálního dialogu, vykává jí.</p>	
Srovnání s filmem	<p>Stejně jako v knize, tak i ve filmu Potter Melanie vykává. Jelikož byl zcela vypuštěn Melaniin hudební koutek, neměla Melanie možnost promluvit.</p>	

Vztahy mezi postavami 15: Dívčí hrob (Potter–Melanie)

3.5 Shrnutí praktické části

V rámci kvantitativní analýzy jsem se zaměřila na tři jazykové parametry: modální slovesa, pozdravy a způsoby oslovení a jejich použití v kombinaci s tykáním a vykáním.

U modálních sloves jsem nenalezla žádnou souvislost s použitím tykání a vykání, jen jejich odlišné zastoupení v knihách a filmech. Jelikož jsem našla pouze jednotky pozdravů *good morning*, *good afternoon* a *good night*, zaměřila jsem se pouze na tři úvodní pozdravy: *hi*, *hello* a *hey*. Kvantitativní analýza ukázala, že se pozdrav *hey*, který lze považovat za neformální, pojí převážně s tykáním. Oproti tomu pozdravy *hello* a *hi* neukázaly spojitost ani s tykáním ani s vykáním.

Hlavní složkou kvantitativní analýzy byly způsoby oslovení. Stejně jako ve své bakalářské práci jsem pracovala s hypotézou, že se oslovení křestním jménem pojí s tykáním, zatímco oslovení příjmením a tituly s vykáním. Oslovení pomocí titulu se pojilo téměř výhradně s vykáním, což potvrzuje mou hypotézu.

U oslovení křestním jménem a příjmením situace tak jasná jako u titulů nebyla, nicméně se prokázalo, že se oslovení příjmením pojí spíše s vykáním než tykáním. Nejvyšší počet oslovení byl křestním jménem, kde data ukázala překvapivě vysoký podíl kombinace oslovení křestním jménem + vykání (43 % ve všech knižních dialozích oproti 77 % pojících se s tykáním). Další atypickou kombinací je oslovení příjmením + tykání, která byla ve všech knižních dialozích zastoupena ve 12 %.

Vysoký podíl oslovení křestním jménem však může být způsobený anglickým originálem. Jak však uvádí Leech (2014, s. 294), v angličtině je v současné době výrazná tendence směrem k použití křestního jména. Zjistila jsem však také, že se překladatelé při překladu drží způsobu oslovení originálu a změny provádějí jen výjimečně. V důsledku toho dochází v překladu ke kombinaci oslovení křestním jménem + vykání častěji než v běžném dialogu. Ve filmech je tato kombinace jen o něco méně častá než v knihách (16 % vs. 24 %).

Patočka (2000, s. 81) uvádí, že se s kombinací oslovení křestním jménem + vykání setkal až po roce 1989. Je tedy možné, že se kombinace křestního jména a vykání dostala do češtiny právě přes překladovou literaturu, kdy překladatelé nechtěli měnit způsob oslovení, ale vzhledem k mimojazykovým parametrům se rozhodli pro vykání.

Bylo by tedy zajímavé zjistit, nakolik je tato kombinace častá v současné české literatuře. Vliv angličtiny by mohl být dokázán srovnáním četnosti používání této kombinace v současné a starší překladové literatuře. Další možností zkoumání je srovnání současné české a překladové literatury (kde očekávám, že bude vzhledem k vlivu anglického originálu četnost vyšší u překladové literatury).

Při srovnání normalizovaných dat v knize *Sběratel kostí* se ukázalo, že mezi knihami a filmy žádné výrazné rozdíly nejsou. Mezi menší rozdíly patří vyšší podíl oslovení titulem v knize, zatímco ve filmu se spíše používají křestní jména a příjmení. V knihách je také o něco častější vykání, zatímco ve filmech převažuje tykání. Vzhledem k menší velikosti vzorku filmových dialogů a nepříliš výraznému rozdílu mezi knihami a filmy však nelze dělat definitivní závěry.

Dalším menším rozdílem mezi filmy a knihami, na který jsem narazila, bylo použití modálních sloves *would* a *could*. Zatímco v knihách se častěji vyskytuje sloveso *could*, ve filmech je častější sloveso *would*. Tato dvě modální slovesa však žádný vliv na tykání a vykání nemají. Hlavním problémem při analýze audiovizuálního překladu je tak velikost zkoumaného vzorku, jak se ukázalo na příkladu pozdravů a způsobů oslovení, kdy se mi nepodařilo najít dostatečné množství dat.

Mezi další zjištění z kvalitativní analýzy patří fakt, že pokud postavy někoho oslovují v duchu, vždy mu tykají (ačkoliv mu běžně vykají). Zajímavé je pak také překladatelské řešení Kobělky, který výzvu k oslovení křestním jménem nepojal jako výzvu k tykání (jak je tomu například u překladu České televize 1. epizody 1. série seriálu *Sherlock*, kdy si na tuto výzvu začnou Holmes s Watsonem tykat). Když však došlo v knihách a filmech ke změně z vykání na tykání, nedoprovázely tuto změnu žádné jazykové prostředky a byla způsobena jen mimojazykovými parametry.

Vzhledem k prostorovým a časovým omezením audiovizuálního překladu lze předpokládat, že bude docházet k vypouštění nebo pozměňování některých nedůležitých částí dialogů. Překvapivým zjištěním je, že právě ve filmech došlo k doplnění oslovení, které nebylo v anglickém originálu přítomné. Jelikož se ale drtivá většina těchto případů objevila v jednom filmu, lze to přičítat překladatelskému stylu překladatelky. Vzhledem k tomu, že v žádném případě nedošlo k odstranění oslovení, lze potvrdit Poštovo tvrzení, že vynechávání klíčových slov (mezi něž se řadí i oslovení) se překladatelé vyhýbají (a to jak ve filmech, tak i v knihách).

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo najít jazykové prostředky, které se pojí s tykáním a vykáním. Konkrétně jsem se zaměřila na modální slovesa, pozdravy a způsoby oslovení. Mimo to jsem zkoumala i mimojazykové parametry, které se s tykáním a vykáním pojí.

V teoretické části jsem nejprve zasadila úvahy o tykání a vykání do různých jazykových disciplín. Především jsem se zaměřila na pragmatiku, jíž je tykání a vykání součástí. Jak jsem ovšem zmiňovala již ve své bakalářské práci, o tykání a vykání neexistuje ucelená publikace a zmínky o něm jsou pouze okrajové. Stejně tak je tomu i v knihách o pragmatice.

V kapitole 2 jsem se poté zaměřila na jazykové a mimojazykové parametry, které se pojí s tykáním a vykáním. Z jazykových prostředků jsem se zabývala především způsoby oslovení, které Cooková (2014) a Brown a Fordová (1961) uvádějí jako hlavní kritéria pro rozhodování se mezi tykáním a vykáním. Konkrétně tvrdí, že se tykání obvykle pojí s použitím křestního jména, zatímco vykání s příjmením. To jsem prokázala i ve své bakalářské práci. V této práci jsem pracovala s větším vzorkem dat, který jsem zkoumala za pomoci korpusového nástroje Sketch Engine.

Danou hypotézu se mi podařilo potvrdit, a kromě toho jsem zjistila, že se oslovení pomocí titulu pojí téměř výhradně s vykáním. Kvantitativní analýza také ukázala významnou tendenci k použití křestního jména v anglickém originálu. Vzhledem k překladatelově neochotě měnit způsob oslovení se překvapivě často objevuje kombinace křestního jména a vykání. V budoucnu by tedy mohlo být zajímavé zkoumat tuto kombinaci jak v překladové literatuře (minulé i současné), tak i v současné české literatuře, aby bylo možné hovořit o vlivu překladové literatury na literaturu českou.

Kromě způsobů oslovení jsem zkoumala také použití modálních sloves a pozdravy. U modálních sloves jsem nezjistila žádnou spojitost s tykáním a vykáním, stejně tak jako u pozdravů *hi* a *hello*. Oproti tomu neformální pozdrav *hey* se pojí spíše s tykáním než s vykáním.

Jak ukázala kvalitativní analýza, tykání a vykání významně ovlivňují mimojazykové parametry. Postavy, které se setkaly poprvé, si vykají a až následně přecházejí na tykání. K tomu nemusí dojít vůbec (jako v případě Kincaida a Lukasové z knihy *Ďáblova slza*), může být motivováno situačním kontextem (například v knize *Sběratel kostí*, kdy začne Sachsová Rhymovi tykat v okamžiku, kdy si k němu lehne do postele), nebo může být tato změna pouze dočasná (jako v případě Kincaida a Lukasové, kdy si tykají pouze když předstírají partnerský vztah). Zajímavé je rovněž zjištění, že v duchu vždy postavy danému člověku tykají.

Při srovnání literárních a filmových překladů se opět potvrdilo, že se vykání pojí spíše s oslovením příjmením, a to jak v knihách, tak ve filmech. Nejvýraznější rozdíl mezi knihami a filmy byl v kombinaci tykání a oslovení křestním jménem. Tato kombinace je mnohem stabilnější ve filmech než v knihách. U zbylých kombinací byly rozdíly pouze marginální.

Jelikož v angličtině kategorie tykání a vykání formálně neexistuje, musí se překladatel při překladu do češtiny rozhodnout buď pro tykání nebo vykání. Rozhoduje se při tom na základě vztahu mezi těmito postavami, který je však charakterizován právě jazykovými parametry jako je například způsob oslovení. Nelze tedy jasně říct, které parametry jsou při překladu pro rozhodování důležitější, jelikož jsou obě kategorie úzce provázané.

Summary

The aim of this thesis was to find the linguistic devices that are associated with T-V distinction. Specifically, I focused on modal verbs, greetings, and the terms of address. Besides that, I also investigated the extralinguistic factors associated with the T-V distinction.

In the theoretical part of my thesis, I first situated the considerations of T-V distinction in fields of linguistics. However, the greatest part was dedicated to pragmatics, of which T-V distinction is a part. As I mentioned in my bachelor thesis, there is no comprehensive publication on T-V distinction, and it is mentioned only rarely. The same applies to pragmatics.

In Chapter 2, I focused on the linguistic and extralinguistic devices associated with T-V distinction. From the linguistic devices, I mostly focused on the terms of address, which Cook (2014), and Brown and Ford (1961) say to be the main criterion in deciding between T-form and V-form. Specifically, they argue that the T-form is usually associated with the use of first names, while V-form is associated with surnames. I have proved this claim in my bachelor thesis. In this paper, I employed a larger sample of data, which I studied using the corpus tool Sketch Engine.

I was able to confirm the given hypothesis, and in addition to that, I found that addressing with a title is almost exclusively associated with V-form. The quantitative analysis also showed a significant tendency towards the use of first names in English. Given the translator's reluctance to change the term of address, the combination of first name and V-form appears surprisingly often. In the future, therefore, it might be interesting to examine this combination in both translated literature (past and present) and contemporary Czech literature in order to discuss the influence of the translated literature on Czech literature.

In addition to the terms of address, I also examined the use of modal verbs and greetings. For modal verbs, I found no connection with the T-V distinction. The same result was for the greetings *hi* and *hello*. In contrast, the informal greeting *hey* is rather associated with a T-form rather than a V-form.

As the qualitative analysis showed, extralinguistic parameters significantly influence the use of T-V distinction. Characters who met for the first time, use V-form, and only subsequently switch to T-form. This may not happen at all (as in the case of Kincaid and Lukas in *The Devil's Teardrop*), it may be motivated by situational context (for example, in *The Bone Collector*, when Sachs starts to use T-form to address Rhyme the moment she gets into his bed), or the change may be only temporary (as in the case of Kincaid and Lukas, when they only use T-form when they are pretending to be partners). It is also interesting to note that the characters always use T-form to address another person in their thoughts.

When comparing the literary and film translations, it was again confirmed that the titles are almost exclusively associated with V-form, both in books and films. The most striking difference between the books and films was the combination of T-form and first name address. This combination is much more stable in the films than in the books. For the remaining combinations, the differences were only marginal.

Since the category of T-V distinction does not formally exist in English, the translator needs to opt for either T- or V-form when translating into Czech. The decision is based on the relationship between the two characters, and this relationship is characterised by linguistic devices (such as the term of address). It is therefore not possible to decide which factor is more important, as the two categories are closely intertwined.

Přílohy: Přehled vztahů mezi postavami

Příloha 1: Kniha *Ďáblova slza*

mluvčí	adresát	T/V	oslovení	příklad	poznámky	naplnění hypotézy
agent	Hardy	T	LN	Tak jdeme, Fieldingu. Máš tady drožku.		NE
Ardell	Geller	T		Jak se ti daří, kámo?		
Ardell	Lukasová	T	FN	Margaret... Panebože.	jinak soukromě a jinak na veřejnosti?	ANO
Ardell	Claire	V	FN/T	Dnes večer vám to sluší, Claire. Na to vemte jed, madam. Nedaleko zoo. Hned u dálnice. Nikde jinde bych nebydlel.		
Artie	Lukasová		T+LN	Málem bych zapomněl, šťastný Nový rok, agentko Lukasová.	noční hlídač budovy	
Artie	Cage	V	T+LN	Ostraha... Á, dobrý večer, agente Cagei.		ANO
Baker	Kincaid	V	FN+LN	A vy jste zřejmě Parker Kincaid.		ANO
Baker	Lukasová	V	FN	Dobře, Margaret. Zařídím to.		NE
Cage	Kincaid	T	FN	Chápeš vůbec, v jaké jsme bryndě, hochu?	15letý věkový rozdíl, přítel, kdysi spolupracovníci.	ANO
Cage	Kennedy	V	T	Ctihodnosti.		ANO
Cage	Lukasová	T	LN / FN	Jaks nás sem dostala, Lukasová? ... Margaret		
Cage	Kincaid	T	FN	Dobrou noc, Parkere.	přítel, kolegové, 15letý věkový rozdíl	ANO
Cage	Timothy	T	FN	Timothy, tak co nám neseš?	poslíček v FBI	ANO
Cage	Sloan	T	FN	Ale jó, Andy, musíš odpovídat.	soukromé očko, přísně	ANO
Cage	Geller		FN	Tobe.		
Cage	Kennedy	V	T/MR	Ctihodnosti. ... Vyšetřování mělo přednost, pane. Myslím, že bylo lepší do něj netahat politiku.	ctihodnosti -> pane	ANO
Cage	Hardy	T		A tobě nedělalo potíže obětovat nakonec i vlastního přítele?		
Claire	Ardell	V	T+LN	Vy bydlíte ve Washingtonu, agente Ardelle?	manželka starosty	ANO
Claire	Kennedy	T	FN / T+LN	„Chtěl jsi učit,“ připomněla mu Claire. A pak s mrknutím dodala: „Profesore Kennedy. „Ach, Jerry, ne,“ volala Claire. „Ne! Zavolej někam.“	starosta, manželka, škádlivě, možnost přejít na vykání	
Czisman	Hrobař	T		Ty...		
Czisman	Lukasová	V	T+LN	Říkala jste, že ta přestřelka v restauraci neměla žádný motiv, agentko Lukasová?		ANO

člověk	Phillips	V	FN+LN	Promiňte, vy jste určitě Slade Phillips.	Moderátoři jsou navěky odsouzeni k tomu, že jim ostatní říkají oběma jmény. Nikdo ho nikdy neoslovil pane Phillipsi	ANO
člověk v davu	Kennedy	V	FN	Slyšeli jsme, že dneska na ohňostroj nepřijdete, Jerry. Co vás sem přivádí?	lidé oslovují starostu křestním jménem + vykání?	NE
Evans	Kincaid	V			psycholog	
Evans	Lukasová	V				
Geller	Hardy	T				
Geller	Lukasová	T	FN	Hardyho taky, Margaret?		ANO
Geller	Kincaid	V	FN	Jenže vy byste hlavolam nikdy na počítači neřešil, že ne, Parkere? ... „Jste dobrý katolík, Parkere?“		NE
Geller	Hardy	T		To víš, že půjde		
Hardy	Kennedy	V				
Hardy	Lukasová	T	LN/FN	Omlouvám se, Margaret. Potřeboval jsem se dostat za tvou obrannou linii, Lukasová.	nekonzistentní tykání a vykání	
Hardy	Kincaid	V	FN	Tedy, Parkere, dobrá práce. Dopadl jste ho. /Přízněj si, Parkere, že jsem dobrý.	na konci přejde na tykání - pohrdání (Přízněj si, Parkere, že jsem dobrý.) „Těší mě, pane,“ řekl detektiv. Kincaid mu potřásl rukou. „Bez toho ‚pane‘, prosím.“	NE
Hardy	mladý agent	T		Uklidni se, mám jen několik otázek.	s pistolí v ruce	
Hrobař	Pamela	T			přítel, přítelkyně	
Hrobař	Kennedy	V	MR	Myslím, že máte pravdu, pane.		ANO
chlapec	Hrobař	T		Hej, tys ho dostal! Jenom tak, prostěs ho sejmul!		
Jefferies	Kennedy	V	FN/T	Míč je na vaší straně, šéfe. Musíte učinit prohlášení, Jerry.	Starosta a jeho pobočník - vztah je mezi nimi partnerský, až přátelský, ale Jefferies Kennedymu vykává i v soukromí.	
Jefferies	Phillips	V	FN	Chcete smlouvat?	Reportér, který má pomoci starostovi zlepšit mediální obraz.	NE
Jeremy	Kincaid	T	FN	Přišel jsi mě zatknout, Parkere?		ANO
Kennedy	Claire	T		Však ty taky, profesorko Kennedyová.		
Kennedy	Lukasová	V	T+LN	Agentko Lukasová... zastavte ho.		ANO
Kennedy	Jefferies	T	FN			ANO
Kennedy	Hardy	V		Vždyť jim nic nedlužíte, chlapče. Rád bych to posoudil sám, detektive. No tak, hochu, kde je ten jeho zatracený brloh?		
Kennedy	Lanier	T	FN	Copak? Co chceš říct?	starosta-poslanec (A zvláště po skandálu s Výborem pro vzdělání připomínal Lanierův vztah ke Kennedymu vztah auditora k sadě účetních knih.)	ANO

Kennedy	Cage	V	???	Musím se vám omluvit za ten drobný incident, agente Cagei.		
Kennedy	Ardell	V	LN	Ardelle! Táhle je! Tam!		ANO
Kincaid	Thom	T	FN	Ahoj, Thome.	Thom a Parker se znají z minulosti přes Lincolna Rhyma.	ANO
Kincaid	Rhyme	T	FN	Ten tvůj loňský kurs se mi moc líbil, Parkere	Parker se s Rhymem setkal jedenkrát na kurzu soudní lingvistiky, kde Kincaid přednášel.	ANO
Kincaid	Cage	T	???		Je Cage křestní jméno nebo příjmení?	
Kincaid	Lukasová	V	LN		Před ostatními přecházejí na tykání, v soukromí vykání. - zástěrka	ANO
Kincaid	Richard		FN	Ahoj, Richarde.	Přítel bývalé ženy.	
Kincaid	paní Cavanaughová	V	T+LN	To bych si dal vážně líbit, paní Cavanaughová.	paní na hlídání	ANO
Kincaid	Cage	T	???	Plácáš nesmysly, Cagei.		
Kincaid	Hardy	V	FN / FN+LN	Lene Hardy! Stáhněte se! Oni si s ním poradí.	při dramatu přejde na tykání (Lene! Najdi si krytí!)	
Kincaid	Geller	V	FN	Tobe, můžete rozřídit oblast podle znečištění ovzduší?		NE
Kincaid	Baker	V		Vy jste taktický expert?		
Kincaid	Sloan	V	MR+LN	Podívejte, pane Sloane, nemůžeme si o tom všem nějak pohovořit?		ANO
Kincaid	Czisman	V		Co to, sakra, děláte, člověče?		
Kincaid	Jeremy	T	FN	Člověče, Parkere, je docela pozdě. Hele, koukej, co tady mám. Líbí se ti to?	Kincaid pomohl Jeremyho usvědčit z padělatelství.	ANO
Lanier	Kennedy	T	FN	Jerry, na tohle rozhodnutí nemáš právo.		ANO
Lanier	Lukasová	V				
Lukasová	Kincaid	V	MR+LN/FN/LN	Potřebujeme vaši pomoc, pane Kincaide.	Při prvním setkání "pane Kincaide". On ji opraví: "Parkere". Poté střídá "Parkere", "Kincaide", ale pořád (až na jednu situaci) vykání. V duchu mu tyká (Ty a já, Parkere.)	ANO
Lukasová	Kennedy	V	T	Přemýšlejte, starosto.	Všichni používají při oslovení titul "starosta". "Musím vás požádat, abyste odešel." Přemýšlela, zda má dodat „pane“. Nedodala.	ANO
Lukasová	Rhyme	V	MR+LN / FN	Pane Rhyme, Lincolne... To je všechno hezké a my si toho velice vážíme.		
Lukasová	Cage	T	???	Musíme zůstat ve střehu, Cagei.		
Lukasová	Geller	T	FN	Tobe, udělej mi stovku kopií.		ANO
Lukasová	zástupce ředitel FBI	V	MR	Tak to o svátcích chodí, pane. Však on zas přijde Nový rok.		ANO
Lukasová	Hardy	T	FN / T / LN	Pojď sem, Lene. Svěř se mi. Vy jste ze Středozápadu? Ukradls mi minulost, Fieldingu.	nekonzistentní tykání a vykání	

Lukasová	Baker	V	FN	Jerry, jedno z demoličních míst, o kterých jsme vám říkali, je asi dva bloky na východ od toho obchodu.	taktický agent	NE
Lukasová	Nanceová	T	FN	Ahoj, Susan. Tady Margaret. Tak povídej. Co jsi zjistila?		ANO
Lukasová	Moss	V	MR+LN	Nikdo na vás nezapomněl, pane Mossi.		ANO
Lukasová	Sloan	T		Budeš držet hubu, dokud ti neřeknem!	soukromé očko, přísně	
Lukasová	Ardell	T	FN / T+LN	C. P., ty zůstaneš tady. Budeš strážit pevnost. ... Agente Ardelle, zatkněte tady starostu.	občasná spolupráce	
Lukasová	Czisman	V				
Lukasová	Evans	V		Děkujeme, že jste přišel. Tohle jsou agenti Cage a Geller. Tohle je agent Ardell. A detektiv Hardy. Já se jmenuji Lukasová. „Haló? Doktore Evansi?“ Doktore, kdybyste tady mohl zůstat.		
Lukasová	Artie		FN???	Šťastný Nový rok, Artie.		
Lukasová	Yan	V	FN	Jste sám? Tede?		NE
mladý agent	Hardy	V	MR	Nezabíjejte mě. Prosim... Prosim vás, pane...		ANO
moderátorka	reportérka	V	FN	Z místa poslední střílby se přihlásila naše zpravodajka Cheryl Vandoverová. Cheryl, mohla byste nám říci...	uvádí ji celým jménem, oslovuje pak křestním jménem + vykání	NE
Moss	Lukasová	V		Nevypadáte dobře, agentko Lukasová.	udavač, svědek, kterého FBI drží v bezpečí	
Nanceová	Lukasová	T	FN	Ahoj, Margaret, co se děje?		ANO
Pamela	Hrobař	T			přítel, přítelkyně	
paní Cavanaughová	Kincaid	V	FN/T+LN	Parkere? / Pane Kincaide?	paní na hlídání	
Phillips	Jefferies	V	FN	A co za to chcete?	Nazdar, Ahoj.	NE
Phillips	Kincaid	V	MR+LN	Pane Kincaide, právě připravujeme zvláštní zprávu o těch silvestrovských přestřelkách.		ANO
Phillips	Timothy	V				
prodavač	Lukasová	V	MR+T	Slečno? Slečno agentko?		ANO
reportér	Kennedy	V	T+LN	Starosto Kennedy, objevila se zpráva, že jste se rozhodl nenasadit dnes večer do akce Národní gardu, neboť jste se domníval, že by to poškodilo turistický ruch. Můžete tuto zprávu komentovat?		ANO
Rhyme	Kincaid	T	FN / FN+LN	Parkere Kincaide. Říkal jsem si, že mi možná zavoláš.	Při prvním oslovení celé jméno, při dalším už jenom křestní.	
Rhyme	Hardy	V				
Rhyme	Lukasová	V				
rodina	rodina	T				ANO

Řidič	Hawel	T		Ty ses nedíval! Já za to nemůžu!	Hawel - vrah	
Sloan	Cage	T		Hajzle, já mám právnický vzdělání. Znáám svoje práva. I kdybych chtěl natočit video, jak si honíš ptáka v křoví, tak můžu. Tohle je veřejné prostranství a...	později "Ne, pane." "Možná. Ale ani tam jsem neporušil žádné zákony. Nalistujte si to, příslušníku. Na veřejném prostranství si můžu dělat, co chci."	
taktický agent	Lukasová	V		Jste si jistá, že nechcete?		
Thom	Kincaid	T	FN	Ahoj, Parkere.	Thom a Parker se znají z minulosti přes Lincolna Rhyma.	ANO
Timothy	Cage		T+LN/MR	Agente Cage... Ano, pane		
Timothy	Phillips	V				
Timothy	Lukasová	V	T+LN	Agentko Lukasová? Mám tu výsledky ze soudní pitvy.		ANO
zástupce ředitele FBI	Lukasová	V	FN / LN	Musíte najít toho střelce, Margaret. Takže vám dneska ušla oslava, Lukasová, že?		

Příloha 2: Film *Ďáblova slza*

mluvčí	adresát	T/V	oslovení	příklad	poznámky	naplnění hypotézy
Hardy	Lukasová	V		Promiňte, tohle jsme našli v automatu na noviny.		
Lukasová	Hardy	V	LN	Hardy, volejte městskou policii, ať nám kryje záda		ANO
Lukasová	Kincaid	V	MR+LN/LN	Vítejte, pane Kincaide. vy se radši držte vzadu, než místo projdeme.	poté mu řekne: "Mimochodem, jsem Margaret." - poté i nadále vykání na konci, poté, co s dětmi a Kincaidem stráví den, přechází na tykání	
Kincaid	Lukasová	V	FN	Budte opatrná, Margaret.	na konci, poté, co s dětmi a Kincaidem stráví den, přechází na tykání	NE
Cage	Kincaid	T	FN	Parkere, omlouvám se, vím, že sis chtěl od toho odpočinout.		ANO
Joan	Kincaid	T	FN	Parkere, doprovázíš mě k autu?	bývalá manželka	ANO
Kincaid	Joan	T	FN	Joan, pojď dál.		ANO
právníčka	Kincaid	T	FN	Jen klid, Parkere. Hele, jsem na cestě k soudu, pošli mi tu žádost o svěření do péče a já se na to kouknu.		ANO
Kincaid	právníčka	T	FN	Mám strach, Penny.		ANO
Cage	Lukasová		T	Šéfe?		
Kincaid	Hardy	V		Můžeš je psát?	nekonzistentní tykání a vykání	
Hardy	Kincaid	V		Dobře, říkej.	nekonzistentní tykání a vykání	
Shannon	Lukasová	V		Jsem Shannon. Jste tátova zákaznice?		
Janet	Robby	T		Neřekneš ahoj?	chůva Chůva představuje Robbyho Lukasové. Robby na výzvu v ukázce řekne Lukasové "Ahoj".	
Lukasová	Robby	T		Ahoj. Hele, neboj se, všechno bude dobré.		
Shannon	Robby	T	FN	Hele, Robby, pamatuješ si, jak nás postříkal ten skunk?	sourozenci	ANO
právník	Kincaid	V		Určitě se shodneme, že jste Robbyho a Shannon skvěle vychovával, ale Joan už je připravená být jím tou nejlepší matkou.	právník Kincaidovy bývalé manželky	
Lukasová	Shannon	T	FN	Moc ráda bych, Shannon, ale musím ještě do práce. Schováš mi kousek?		ANO
policista 1	Hardy	V		Máte povolení?		
Hardy	policista 2	T		Vstaň, pohyb.		
sociální pracovnice	Kincaid	V	MR+LN	Máte úžasné děti, pane Kincaide.		ANO
Lukasová	Joan	V		Ahoj, ráda vás poznávám. Jsem Parkerova známá, přes jeho práci.		

Příloha 3: Kniha *Sběratel kostí*

mluvčí	adresát	T/V	oslovení	příklad	poznámky	naplnění hypotézy
John	Tammie	T		Podívej, proto je všude tolik lidí.	asistent Tammie	
Tammie	John	T		Koukni na ty dveře... Jak je otevřeme?		
Tammie	vrah	V		Co po nás chcete?		
John	vrah	V		Peníze? Dáme vám, oč si řeknete!		
Sachsová	strojvedoucí	V	MR	Nechte ten vlak stát tady, pane.		ANO
strojvedoucí	Sachsová	V	MR	A co uděláte, když vás neposlechnu, dámo?		ANO
Sachsová	Peretti	V	MR	Nevyjádřila jsem se přesně, pane. Myslela jsem...	v duchu tykání ("Na nic se mě neptali, prostě mi to oznámili." Stejně jako ty, pomyslela si.)	ANO
Peretti	Sachsová	V	T/LN	Předpokládám, že nejste žádný nováček, policistko. Poslyšte, Sachsová...		ANO
Rhyme	Thom	T	FN	Ne, Thome, myslím, že tě nebudeme potřebovat.	"A mimochodem, mně vždycky říká Thom. Ještě nikdy mi neřekl protekčně příjmením."	ANO
Thom	Rhyme	T	FN	Je to důležité, Lincolne.	Thom - ošetřovatel, mladší, žádný respekt vůči kvadruplegikovi Rhymovi	ANO
Sellitto	Rhyme	T	FN	Takže chceš na tom dělat s námi, Lincolne?	bývalí kolegové (7 let), přátelé, používají také domácká oslovení - Linku	ANO
Rhyme	Sellitto	T	FN	Proč ses neohlásil předem, Lone?		ANO
Banks	Rhyme	V	T	Četl jsem vaši knihu, pane. My ale doufáme, že nebudete zlobit, detektive. (Rhyme přešel dovětek i oslovení bez komentáře.)	obdiv k Rhymovi „Tím spíše na to potřebujeme vás,“ vyhrkl odvázně Banks a ihned dodal „pane“, aby odrazil Rhymův ostrý pohled.	ANO
Rhyme	Banks	T/V	FN/LN/T	Jerry, popiš mu pár barvitých detailů. Povzbud' mu trochu chuť. Jistě, a podle nadšení ve vašem hlas, detektive, soudím, že tohle je práce přesně pro vás. Zavolejte do knihovny, Banksi.	nekonzistentní tykání a vykání	
Sellitto	Banks	T	FN	Ověř to, Jerry. Zjisti, kde se provádí odstraňování azbestu.	detektivové, Banks - mladý detektiv, Sellitto - 20 let ve službě	ANO
Sachsová	Banks	V		Umíte plavat?		
Banks	Sachsová	V				
Banks	Dellray	V	LN	Uklidněte se Dellrayi. Zachránili jsme oběť.		ANO
Berger	Rhyme	V	FN	Lincolne, musím se ujistit, zda jste pro náš program správný kandidát.	Berger: "A říkejte mi Billy, prosím." Poté ho Rhyme i nadále oslovuje titulem / titulem + příjmením.	NE
Rhyme	Berger	V	T+LN / T	Za pokus to stálo, doktore Bergere, co? Podívejte na parapet, doktore.	Doktor, který provádí eutanazii.	ANO
Rhyme	Cooper	T	FN	Jenže na ty pitominy nemůžeme čekat, Mele. Budeš muset začít postaru.		ANO
Cooper	Rhyme	T	FN	Vypadá to tu přesně jako kdysi u tebe v kanceláři, Lincolne. Jak tu můžeš něco najít?	dlouholetí spolupracovníci, žoviální oslovení "detektive", také familiérní "Linku"	ANO

Rhyme	Sachsová	T	FN/LN	Policistka Sachsová. Vy jste tam byla první?	nejprve ji oslovuje oficiálně T+LN, později řekne, aby ho oslovovala křestním jménem "Říkejte mi Lincoln." poté sám přechází na tykání. "Všiml jste si, že když máte dobrou náladu, říkáte mi Sachsová, a když špatnou, tak Amélie?"	
Sachsová	Rhyme	V	FN/LN	Teda vy jste ale zkažený fakan, Rhyme.... A na to já vám seru.	konzistentní vykání, poté najednou přechází na tykání (když k Rhymovi vleze do postele), "Nesnáším, když mi říkáš křestním jménem"	
Sellitto	Sachsová	V	T/LN	Nemáte na vybranou, policistko. Vy k nim nepatříte, Sachsová.		ANO
Sachsová	Sellitto	V	T+LN/T	Detektive Sellitto. Promiňte, detektive. Chci se jen zeptat, kdo je můj nejbližší nadřízený.		ANO
Rhyme	Haumann	T	FN	„Bo, máš dost jednotek?“		ANO
Haumann	Rhyme	T		„Jasně, jsou v pohotovosti. I když ti musím říct, že polovina lidí byla nasazena na tu akci OSN.		
Rhyme	poručík	T		Víš, co je nového, frajere? Ted' jseš instalatér.		
Haumann	Sachsová	V	T/LN	Ne, policistko. Máte rozkaz zůstat u VRN. Pošleme vám zálohu, Sachsová.		ANO
Rollinsová	Rhyme	V	T+LN	Detektive Rhyme, asi si na mě nepamatujete, ale pracovala jsem pod vámi na divizi, když jste tam šéfoval.		ANO
Rhyme	Rollinsová	T	FN	Jasně že si vzpomínám. Jak se mají děti, Emmo?		ANO
Eckert	Sachsová	V	T	A co máte za problémy, policistko?		ANO
Sachsová	Eckert	V	MR	Budu vám vděčná za všechno, co v téhle věci uděláte, pane.		ANO
Sachsová	Thom	T	FN	To je v pořádku, Thome. Nemusíš.	promluva z konce knihy	ANO
Thom	Sachsová	V				
Polling	Rhyme	T	FN	Lincolne. ... Jsi sám?		ANO
Rhyme	Polling	T	FN	Jak se máš, Jime?		ANO
Polling	Sellitto	T				
Sellitto	Polling	T	FN	Jime, všude jsem tě hledal.		ANO
Cooper	Sachsová	V		Je to malé a průhledné. Podejte mi malou pinzetu.		
Sachsová	Cooper	V		A to všechno jste zjistil pouhým pohledem?		
Taylor	Rhyme	V	FN	Nehrajte to na mě, Lincolne. No, strážníci by na tebe měli být pyšní, Lincolne Rhyme. Protože jsi pozoruhodný, Rhyme.	nekonzistentní tykání a vykání "Sachsová však vytušila, že Taylor a Rhyme jsou si velice blízcí"	NE
Rhyme	Taylor	T	FN	Pojď dál, Petere		ANO
Sachsová	medik	V		Hej vy, půjdete se mnou.		
medik	Sachsová	V	MR	Počkejte, madam, tohle nemám v popisu práce.		ANO
policista	Sachsová	V		My jsme ji měli najít. A vy tam máte jít.		

Nick	Sachsová	T		Uvnitř je vždycky někdo, kdo je připraven tě oddělat většinou seshora nebo zezadu.		
Rhyme	Dellray	T	FN	A, Dellray. Tak už jsi ho chytil, co? To je od tebe šlechetné, Frede.		ANO
Dellray	Rhyme	T	FN	Víš, Lincolne, chtěl jsem se ti omluvit za to, jak jsem se... Naval ty díky, Rhyme.		ANO
prokurátor	Dellray	T	FN/T+L N/LN	To stačí, Frede. Pusť je. Agente Dellrayi, hovoříme o rozhodnutí, které již bylo učiněno. A ty, Dellrayi, jim dáš kdykoliv k dispozici požadovaný počet agentů za účelem průzkumu terénu nebo záchrany rukojmích.		
Dellray	prokurátor		MR	Ukradla nám důkazy, pane. Ona...		
Sellitto	Dellray	T	LN/FN	Ser na to, Dellrayi, na ten případ nemáš právo. Bože můj, Frede, pojď do toho s námi. My toho hajzla dostanem.		
Dellray	Polling	T	FN	Řekni mi, Jime, k čemu je nám hláška, která přijde druhý den, když mezitím probíhá policejní operace?"		ANO
Polling	Dellray	T	LN	Vypadni, Dellrayi. Tohle je náš případ.	Vypadni. Běž do prdele, sráči.	NE
Sachsová	oběť	V	MR	Už je to dobré, slečno. Budete v pořádku. Budete v pořádku, drahá, budete v pořádku, budete v pořádku...		ANO
oběť	Sachsová	V	MR+LN	Slečno... Sachsová. Vy jste Němka?		ANO
Sellitto	oběť	V	MR	Jste v pořádku, slečno?		ANO
Rhyme	Dobyns	T	FN	Hele, rozebereš mě potom, Terry. Slyšel jsi už o našem případu?		ANO
Dobyns	Rhyme	T	FN	Jak se máš, Lincolne? Zdáš se mi trochu pohublý.		ANO
Dellray	Sachsová	V	T+LN/T	Policistko Sachsová? Komisař Eckert chce, abyste šla s náma podat hlášení ohledně místa činů. A taky říkal, že v pondělí nastupujete na nové pracoviště. ... Tak jdete, policistko?		ANO
Sachsová	Dellray	V	MR	Víte, pane, my si opravdu nemyslíme, že je to terorista.		ANO
Perkins	Sachsová	V	T	Ano, co je, policistko?	"Detektive Sachsová... Já nejsem detektiv, pane jsem jenom pochůzkářka."	ANO
Sachsová	Perkins	V	MR	Jen tak přemýšlím, pane... Co bude s tou obětí?		ANO
agent	Sellitto	T	FN	Člověče, Lone, není tohle ten problém, o kterém jsi před chvílí mluvil?		ANO
Perkins	Dellray	V	T+LN	Agente Dellrayi? Můžete přítomné informovat o našem postupu?		ANO
Sellitto	Thom	T		Nepiš to!		

vrah	muž	V			podobná situace jako v Dáblově slze, ale vrah přejde později na tykání, muž stále vyká	
muž	vrah	V				
agent	Dellray	T	LN	Ale jo, Dellrayi. Tohle je ten chlap. Máme jeho fotky z basy. Tohle je ten Pietrs.		NE
Carole	vrah	V			poté přechází na tykání: "Ty hajzle! Neodvažuj se dotknout mé dcery! Jestli se jí dotkneš, tak tě zabiju!" poté opět vykání	
Banks	Everett	V		Můžete ho popsat?	oběť	
Everett	Banks	V		Měl bych vám říct ještě jednu věc.		
Sellitto	Rollinsová	T	FN	Emmo, drahoušku, tak co máš?		ANO
Thom	Taylor	V	FN	Lincoln vám děkuje, Pete.		NE
Taylor	Thom	T		To je od tebe lajdácké.		
Taylor	Sachsová	V	T+LN	Policistko Sachsová, strávil jsem celé hodiny ve snaze mu to vymluvit.		ANO
Berger	Sachsová	V	T+LN	Slečno... Policistko Sachsová, je to jeho dobrovolné a dobře uvážené rozhodnutí. Lincoln je informován lépe než většina pacientů, se kterými pracuji.		ANO
Sachsová	Berger	V		Jste zatčen. Obviňuji vás z pokusu o napomáhání k sebevraždě.		
Asistent	Rhyme	V	FN	Pokud se vám bude chtít dávat, Lincolne, jen klidně davte.	Rhymův bývalý asistent, který se označoval jako "poskytovatel péče"	NE
Sachsová	reverend	V		Vy ne. Vy to tu hlídejte. A až přijedou hasiči, řekněte jim, že ve sklepě je ještě policistka a jedna oběť.		
reverend	Sachsová	V		„Počkejte.“ Otevřel skříňku a vytáhl hasicí přístroj. „Jdeme!“		
Sachsová	dítě	T	ENDEA RMENT	Pst, miláčku. Nic neříkej. Buď jako myška.		
Sachsová	agent	V		Ztratila jsem klíč od pout. Můžete jí to sundat, prosím vás?	Později v duchu: "Víš, co je novýho, frajere? Teď jseš ohledávač."	
agent	Sachsová	V	ENDEA RMENT	Poslouchejte, krásko, najděte si nějakého bažanta, kterému byste mohla poroučet.		
Haumann	agent	V	T	Policisto, udělejte, co vám říká.		ANO

Příloha 4: Film *Sběratel kostí*

mluvčí	adresát	T/V	oslovení	příklad	poznámky	naplnění hypotézy
žena	muž	T	ENDEARMENT	Miláčku, vzbud' se.		ANO
žena	vrah	V		Promiňte, myslím, že jedete špatně.	vrah jako taxikář	
muž	vrah	V		No tak, slyšíte, člověče?	jednou použije tykání, poté opět vykání: Zastav to	
Thelma	Rhyme	T	FN/LN	Rhyme, o tomhle se s tebou bavit nebudu.	Rhymova ošetřovatelka	
Rhyme	Thelma	T	FN	Víš dobře, že čas je relativní, Thelmo.		ANO
doktor	Thelma	V		A dala jste mu ji?		
Thelma	doktor	V	T	Dáte si něco k pití, doktore?		ANO
Rhyme	doktor	T	FN/T	Neber to osobně, Barry.	Když mu doktor slíbí eutanazii, řekne mu, že je dobrý kamarád.	
doktor	Rhyme	T	FN	Tak, Lincu, moc jsem toho v posledních dnech nenaspal, když jsem o tvém přání přemýšlel. Mně taky, doktore.		ANO
Steve	Sachsová	T	FN	Amélie. Ahoj.	Améliin přítel	ANO
Sachsová	Steve	T	FN	Steve, už jsme o tom mluvili.		ANO
policista 1	Sachsová	T	FN	Amélie, je pravda, že jdeš od policie?		ANO
policista 2	Sachsová	T		Budeš nám tady chybět.		
Sachsová	policista 1	T		Dojez si to, já tam jdu.		
Sachsová	chlapec	T		Ty jsi zavolał policii?		
strojvedoucí	Sachsová	V		Zbláznila jste se?		
Sachsová	strojvedoucí	V		Vypněte prosím motor, ano?		
Cheney	Sachsová	V	T	A vy – nekvalifikovaná pochůzkářko, jste tady skončila.		ANO
Sachsová	Cheney	V	T	Ano, pane. Nechtěla jsem, aby zničil důkazní materiál.		ANO
Rhyme	Sellitto	T	FN	Je to pořád stejný, Paulie.		ANO
Sellitto	Rhyme	T	FN	Na to je moc zdvořilá, Lincu.		ANO
Solomon	Rhyme	V	MR+LN	Promiňte pane Rhyme, Kenneth Solomon.	na konci ho Rhyme požádá, aby ho oslovoval křestním jménem (Linky)	ANO
Rhyme	Solomon	T	FN/LN	Kenny, dej to na velkou tabuli. Solomone, dej mapu na monitor a vyznač tam, co Amélie našla, jo?		
Solomon	Sachsová	V		Víte, kdo je to Lincoln Rhyme?		
Sachsová	Solomon	V	LN	Sakra, Solomone, co tu děláte?		ANO
Rhyme	Sachsová	T	T/T+LN/FN	Souhlasíte, strážníku? Souhlasíte strážníku Donaghyová? Strážníku Donaghyová, co víte o azbestu? Amélie, důvěřuj mi.	poté jí začne tykat s oslovením Amélie	
Sachsová	Rhyme	T	T/LN/FN	Nejsem literární kritik, pane.	poté přechází na tykání (Nech toho, Rhyme)	

Eddie	Rhyme	T	FN	Hej, Lincu, podívej, co jsem našel na závitu toho šroubu.		ANO
Rhyme	Eddie	T	FN	Tak co, Eddie, přivezl jsi laboratoř?		ANO
Rhyme	Cheney	T	FN	Jak se máš, Howarde?		ANO
Cheney	Rhyme	T	FN	Poslyš, Lincu, já jsme se zastavil, jen abych se ujistil, že máš všechno, co potřebuješ.		ANO
Solomon	Eddie		FN	Žádný elektronovej mikroskop nemáme, Eddie.		
Eddie	Solomon	T		Hele, ty jseš nějaký nervózní.		
Sellitto	Rubinová	V	MR+LN	Paní Rubinová! Jdeme za vámi.	oběť	ANO
Cheney	Sellitto	V	LN	Sellitto, proti tomuhle rozkazu protestuju.		ANO
Thelma	Sachsová	T	FN	Pár jsem jich v životě poznala. Co ty, Amélie?		ANO
operátorka	Cheney	V		Přepněte si kanál 22 pro zásahovou jednotku.		
Rhyme	Hanson	V		Jděte z frekvence.		
Hanson	Rhyme	V	LN	Po nemůžete vědět, Rhyme.		ANO
Sellitto	Cheney	V	T	No, dělejte si, co chcete, ale měl byste se napřed dohodnout s Murphym. To vysvětluje ten váš otisk, kapitáne.		ANO
Cheney	policista	V		Zavolejte Ortize. Řekněte mu, ať dnes večer se svým týmem od Rhyma odejde.		
Eddie	Thelma	T	FN	Jo, Thelmo, nenech se od něj moc využívat.		ANO
Thelma	Eddie	T	FN	Starej se o sebe, Eddie.		ANO
Cheney	oběť	T		Teď vylez, pěkně pomalu.		
Sachsová	Thelma	T	FN	Thelmo! Jak to myslíš?		ANO
Thelma	Cheney	V		Podívejte, dámo. Víte, doufám, že bránění spravedlnosti je zločin.		
Cheney	Thelma	V		Neříkejte mi dámo a znám svoje práva.		
dědeček	dítě	T		Babička už se tě nemůže dočkat.		
dopravní policista	vrah	V		Zaprvé, jedete bez zapnutého taxametru a pak nemáte řádně označenou cestu.		
knihkupec	Sachsová	V		Potřebujete něco?		
Rhyme	Richard	T	FN	Dáš si se mnou, Richarde?	technik	ANO
Richard	Rhyme	T/V	LN/ MR+LN	Nikdy jsi mi nedal příležitost se obhájit, Rhyme.	Nejprve tykání, poté přechází na vykání (Rhyme - > pane Rhyme)	
Rhyme	Eddieho matka	V		Co váš přítel Morris?		
neteř	Rhyme		FN	Veselé Vánoce, strejdo Lincu.		
Rhyme	neteř	T	FN	Veselé Vánoce Kimmy.		ANO
Rhyme	švagr	T	FN	A co ty, Tony?		ANO
sestra	Rhyme	T		To bys nebyl překvapenej.		
Rhyme	sestra	T		Jak se máš?		
Amélie	sestra	T		Jak se máš?		

Příloha 5: Kniha *Dívčí hrob*

mluvčí	adresát	T/V	oslovení	příklad	poznámky	naplnění hypotézy
agent Tommy	D'Angelo	V		Dokončili jsme počáteční průzkum, pane.		
Angie	Potter	T	FN	Mluv přímo k ní, Arthure.		ANO
Angie	Jocelyn	T	ENDEAR MENT	Držíš se skvěle, drahoušku.		ANO
Angie	Derek Elb	V	FN	Hej, Dereku, máte tu pero a nějaký blok?		NE
Angie	Budd	V	FN	Vy bydlíte tady někde, Charlie?		NE
Asistent státního zástupce	Tremain	V	FN	Čekal jsem od vás lepší výkon, Dane.		NE
Biggins	Budd	V	T	To je v pořádku, kapitáne. Jen doufám, že vám nebude vadit, když budeme používat vlastní psací stroj.	novinář	ANO
Biggins	Molto	V		Jestli je budete zatýkat, vykašlete se na "maření úředního výkonu".		
Biggins	Kellog	T	LN	Jak ses sem vůbec dostal, Kellogu?		NE
Biggins	Silbert	T		Pustíš mě k tomu?		
Bonner	Susan	T	SWEAR	Ty malá couru!		ANO
Bonner	Melanie	T		Něco cekneš a seš mrtvá.		
Brutus	Shannon	T		Tak ty kopeš, co?		
Budd	Potter	V	FN (T)	Arthure. Napadlo mě, že bysme sem možná mohli dopravit jeho matku.	nejprve oslovení tituly (T+LN), poté výzva k oslovení křestním jménem: Pane... Říkejte mi Arthure. Hele, co kdybyste mi říkal Charlie?	NE
Budd	Henderson		FN			
Budd	Marks	V	MR+LN	Dobrý den, pane Marksi. Jste blízko. Dělával jsem atletiku a přespolní běh.		ANO
Budd	Oates	T	FN	Můžeš jít, Stevie.		ANO
Budd	Phil	T	FN	Dobrý. Myslím, že tohle bude stačit. Dávej na sebe bacha, Phile.	pobočník	ANO
Budd	Angie	V		Říká se, že jste měl docela rychlý postup.		
Budd	Franklin	T	FN	Tede? Tady Charlie Budd... Ne, nic nového. Pustím tě přes reproduktor.		ANO
Budd	Ted Franklin	T	FN	Tede?... Pustím tě přes reproduktor.		ANO
Budd	Pembroke	V		Vlezte mi na záda.		
Budd	Handy	V	FN	Vy jste Lou Handy? Ale co vás nemá, Lou. To víte, že jsem v týmu.		NE
Budd, Geller	Melanie	V				
Creswell	Handy	V		Nejste vy ten chlápek, co mi kvůli němu volali z FBI? Louis Handy?		
D'Angelo	agent Tommy	V	FN	Povídejte. ... Díky, Tommy.		NE
D'Angelo	Potter	T	FN	Arthure? Ale to už je tvůj obor.		ANO
Danny	Melanie	T	FN	Vodu nikdy nepodceňuj.	bratr	ANO
de l'Épée	Melanie	V		A co se vám stalo se sluchem?		
Derek Elb	Potter	V		Odpovězte, nebo budete do hodiny ve vazbě!		
dívky Melanie	+ paní Harstrawnová	V	MR+LN		starší učitelka	ANO

dívky + Melanie	Melanie	V	FN			NE
Fosterová	Potter	V	T+LN	Agente Pottere? Budete chtít koordinovat kapitulaci?		ANO
Fosterová	Handy	T	FN	Nech si ty kecy, Lou!		ANO
Frances	Potter	V	T+LN	Promiňte, agente Pottere. Stejně jako jistá dávka fašismu doprovází samotnou práci federálního agenta?		ANO
Frances	Oates	V		Mohu vám popřát mnoho štěstí?		
Franklin	Tobe	V		Ne. Ne ty, které myslíte.		
Geller	Potter	V	FN	Možná se lidi jako Handy stanou vaší specializací, Arture.		NE
Geller	LeBow	V	FN	Já tě nekritizuju, Henry.		NE
Geller	Budd	V	T+LN	Kapitáne Budde, vy jste teda nervózní chlapík.		ANO
Handy	Potter	V	FN	Říkají vám Arte? Chudáčku. Tys to zkrátka nepochopil, že ne, Arte?	na konci přechází na tykání, ačkoliv Potter stále vyká jedna výjimka, kdy tyká. "To je mi celkem fuk, Arte. A teď si vem tužku a poslouchej."	NE
Handy	Tremain	T	FN	Zabásni mě, Dane.		ANO
Handy	Fosterová	T		Už je to pár let, holka. Ty seš teď detektivka? Počkej, ty kurvo jedna frigidní.	"Fosterová" předstírá, že je vyjednačka, která v minulosti Handyho dopadla. Ve skutečnosti je jeho přítelkyně.	
Handy	Harstrawnová	T	FN	A jak se jmenuje ona, Donno? Když jich mám šest, ty blbá krávo, tak jich můžu pár zastřelit a pořád mi nějaké zbydou.	učitelka neslyšících	ANO
Handy	Susan	T	FN/ENDEARMENT	Susan, líbíš se mi. Postav se, drahoušku.	únosce-oběť	ANO
Handy	Melanie	T		Ty si taky myslíš, že jsem parchant?	únosce-oběť	
Handy	Tremain	T	FN	Zabásni mě, Dane.		ANO
Handy	Budd	T		Seber se, kámo. Tohle bylo jen první kolo. Táhni k čertu. Tak pojď. Ukaž se, Miku Tysone...		
Handy	Budd	T	FN	Pokud vím, ještě před chvílí jsi v týmu nebyl, Charlie.		ANO
Handy	Melanie	T		Sed' klidně, slečinko.		
Handy	Melanie	T		Jenže já zastřelil lidi za daleko míň, než cos provedla ty.		
Handy	Creswell	V	FN	Nazdar, Done. Vy mě asi neznáte.		NE
Handy, Wilcox, Bonner	Handy, Wilcox, Bonner	T	FN		únosci - tykání mezi sebou	ANO
Harstrawnová	Handy	V		Susan. Prosím vás, buďte...		
Henderson	Potter	V	FN (LN)	Tohle je federální operace, Arthure. Jděte do hajzlu, Pottere. (v naštvání)	oslovení přijmením pouze v naštvání	NE
Henderson	Budd		FN		„Ahoj, Petere,“ pozdravil Budd Hendersona. „Nazdar, Charlie.“	
Henderson	LeBow	T	FN	Henry, když už se díváš na našeho milého Rolanda Markse, proklepni taky Hendersona.		ANO
Jocelyn	Potter	V		Vy nechcete vědět nic o té televizi?		
Kellog	Biggins	T		Vlez mi na záda.		
LeBow	Potter	T	FN	Nabídní jí práci, Arthure. Je lepší než půlka našich agentů.		ANO

LeBow	Henderson					
LeBow	Budd	V	FN	Tohle je nejnáročnější druh vyjednávání, který existuje, Charlie. Akorát se moc díváte na filmy, kapitáne.		NE
LeBow	Stillwell	V		Napadá vás, co?		
LeBow	Geller	T	FN	Tobe! A teď se ho zeptej, jestli ho to zajímá.		ANO
LeBow	Oates	V	FN	Ted' vypadáte docela v pohodě, Stevie.		NE
Marboro	Shaw	T		Támhle. Koukej.		
Marks	Potter	V	LN/T+LN	Vy děláte věci podle příruček, Pottere. Agente Pottere. Slyšel jsem správně, že ho hodláte zneškodnit?		ANO
Marks	Oates	V		A co uděláte, abyste mě zastavil, důstojníku? Pracujete pro mě. Nezapomínejte na to.	nadřízený a podřízený	
Marks	Budd	V	FN/T	Vy máte taky dcery, Budde. Mám pravdu? Pojďte sem, kapitáne.		
Marks	Handy	V/T	FN/FN+LN	Lou Handy, tohle není trik. Chci, abyste vydal dívky a namísto nich si vzal mě. (poté) Handy, Ty hajzle! Doufám, že shniješ v pekle.	zoufalý Marks, který šel na vlastní pěst vyjednávat s Handym	
McGovern	Potter	V	T+LN	Pane Pottere? ... Neradi vás obtěžujeme, pane. Mohli bychom na slovíčko?	McGovern - zvláštní agent	ANO
Melanie	de l'Epée	V		Já vím, že se tak nejmenujete, ale mohu vám říkat de l'Epée?	De l'Epée je přezdívka, kterou Melanie vymyslela pro Pottera. Připomíná jí patrona neslyšících, opata de l'Epéeho.	
Melanie	Potter	V		Ach, Melanie, proč jsi jednoduše nemohla utéct sama?		
Melanie	Handy	V	NICK NAME	Proč nám chcete ublížit, Brute?	Melanie používá pro označování únosců přezdívky	NE
Melanie	dívky	T	FN			ANO
Melanie	Handy	V		Snažte se dokázat, že jste tvrdý chlap, že?		
Molto	Budd	V	T	Já vás ale neopustím. Tím jsem si jistej, poručíku.		ANO
Molto	Silbert	V	T	Vy to tak děláte? Myslím, že tu máme narušitele, poručíku.		ANO
novinář	Silbert	T	LN	Ty seš ale hajzl, Silberte.		NE
Oates	Potter	V		Nebaví mě jen tak sedět na zadku, pane.	Oates - řadový policista	
Oates	Frances	V		Buďte tak hodná.		
Oates	Marks	V	LN	Marks! Přivedeme vás zpátky, pane. Maříte federální operaci.		ANO
Oates	Wilcox	T		Zabiju tě, jestli zjistím, že mi lžeš.		
Pembroke	Budd	V		Pane, já jsem z kansaské policie. Máme naléhavou situaci. Vzbud'te se!	majitel letecké školy	
Potter	Derek Elb	V	FN	Hej, Dereku, máte tu pero a nějaký blok?	seržant	NE
Potter	Henderson	V	FN	Nevyzrad'te to, Perere, ale právě zabil jednu rukojmí.	Potter jen o pár let starší, Henderson je zvláštní agent	NE
Potter	Budd	V	FN (T)	Tady zříd'te zadní shromaždiště, Charlie.	federální vs státní policista	NE

Potter	LeBow	T	FN	Henry, připoj se na databázi a přečti nám něco o jeho poslední loupeži. O tom žhářství.		ANO
Potter	Geller	T	FN	Nedávej ho tam, Tobe.		ANO
Potter	Stillwell	V	FN/T	Deane, pošlete jí naproti jednoho ze svých mužů. Chtěl jste něco říct, šerife?		
Potter	Marks	V	LN/MR+LN	A mým úkolem, pane Marksi, je zajistit, aby k něčemu podobnému nedošlo. Hej vy tam, Marksi, okamžitě se ukryjte, jinak budete zatčeni. A vraťte se zpátky.		ANO
Potter	Oates	V	FN	Bez vás bychom to nedokázali, Stevie. Jak se jmenujete, chlapče?	V duchu tykáni - "A teď házej. Nehrej si na hrdinu, Stevie."	NE
Potter	Handy	V	FN	Poslouchejte, Lou... Můžu vám říkat Lou?	Handy - únosce v duchu tykáni ": Co v tobě dřímá, Handy?"	NE
Potter	Silbert	V	FN	Joe, nemůžeme riskovat, že se únosci dozvědí nějaké informace o tom, co podnikáme. To přeče víte. Mohou mít uvnitř rádio.	reportér	NE
Potter	Angie	T	FN	Angie, seznam se s mou pravou rukou: Charlie Budd, kansaská policie.	Angie - psychologka	ANO
Potter	Frances	V	FN	Frances, můžete nám tlumočit?	policistka, tlumočnice do znakové řeči	NE
Potter	Susan	T		K zemi, lehni si!	Vykřikuje pokyny na rukojmí	
Potter	Melanie	T	FN		v duchu	ANO
Potter	Jocelyn	T	FN	Pověz mi něco o těch mužích, Jocelyn. O těch zlých pánech.		ANO
Potter	Marian	T	FN	Ale když jsi zemřela, Marian, začal jsem být skvělý.	mrtvá manželka, se kterou mluví v duchu	ANO
Potter	Tremain	V	T/LN	Nepřinese vám to nic jiného než trápení, Dane. Je mi líto, kapitáne, ale tak to prostě je. Vy tady velíte, pane.	federál, kansaský policista	ANO
Potter	Fosterová	V	T+LN	Detektivka Fosterová? Tady je Arthur Potter. Kdy přibližně dorazíte?	Handyho přítelkyně, která se vydávala za skutečnou vyjednávačku Fosterovou	ANO
Potter	Silbert	V	FN	Joe, nemůžeme riskovat, že se únosci dozvědí nějaké informace o tom, co podnikáme. To přeče víte.		NE
Potter	D'Angelo	T	FN	Naplánuj to pečlivě, Franku.		ANO
Potter	Franlin	V	T+LN	Dobrý večer, veliteli. .. Vzpomínáte si...		ANO
reportéři	Potter	V	T+LN	Mohl byste přirovnat tuto situaci k obléhání Davida Koreshe ve Waco?		ANO
Ron	Silbert	V	FN	Co se teď podle vás stane, Joe?	moderátor televizních zpráv	NE
Shaw	Marboro	T	FN	Necítím se dobře, Buzz. Co mi tím chceš říct?		ANO
Silbert	Potter	V	LN	Jste parchant, Pottere		ANO
Silbert	Ron	V	FN	Jak jste, Rone, správně řekl, dívka byla hluchoněma a policista mi sdělil, že než zemřela, žadonila pomocí znakové řeči o pomoc a poté vzkázala rodině, že ji miluje.		NE
Silbert	Molto	V	T	Hej, příslušníku. Za chvíli máme padla. Tohle je společný dílo, víte?		ANO
Silbert	Kellog	T	LN	Já se vzdal exkluzivní reportáže stejně jako ty, Kellogu.		NE

				Ty jeden mizero. Doufal jsem, že tě zabásnou.		
Silbert	Biggins	T		Tak co myslíš?	Silbert - novinář	
Stepps	Tremain	V	T	Potřebuji jistou pomoc, kapitáne. Vaši expertizu.		ANO
Stillwell	Potter	V	FN/MR/ MR+LN/LN	S tím si nedělejte hlavu, Arthure. Je mi ctí že jsem vám moh pomoct. Agente Pottere? Já vás znám, Pottere.	asistent nejvyššího státního zástupce Kansasu	
Stillwell	Oates	T	FN	Mám tu jednoho kluka, kterej se proběhne s tím telefonem. Pocem, Stevie.		ANO
Stillwell	LeBow	V		Agent Potter říkal, že máme předávat všechny informace o únoscích vám.		
Stillwell	policista	V	T	To je všechno, důstojníku. Slyšel jste rozkaz.		ANO
Stillwell	Bank	V	FN	Co se tam děje, Hanku? Koukněte do okna.		NE
Susan	Melanie	V		Budete moct vystoupit na pódium?	studentka-učitelka	
Susan, Jocelyn, Anna, Suzie, Beverly, Emily, Kielle, Shannon	Susan, Jocelyn, Anna, Suzie, Beverly, Emily, Kielle, Shannon	T	FN		unesené dívky - tykání mezi sebou	ANO
Tobe	Franklin	V	T+LN	Veliteli Frankline, uklízel jste si v kanceláři štěnice?		ANO
Tremain	Potter	V	LN/T+LN	Uhněte z cesty, Pottere. Agente Pottere, agente Pottere! Tady kapitán Tremain. Ozvěte se, prosím. Jste v pořádku? Ty hajzle! Ty zrasanej hajzle! Dostal jednoho z mých lidí, Pottere. Jen díky tobě, ty zjurvenej Jidáši.	v afektu přechází na tykání	ANO
Tremain	Stepps	V	T	Máte ke mně ještě něco, pane? Guvernére.	policista, převážně "pane" guvernér oslovení	ANO
Tremain	Carfallo	V	T	Poručíku, podejte nám hodnocení.		ANO
Tremain	Wilson, Pfenninger	V	LN	Pfenningere. Vy se vrátíte k velitelské dodávce a budete se řídit rozkazy, o kterých jsme už spolu hovořili.	podřízení	ANO
Wilcox	Oates	T		Máš u sebe zbraň?		

Příloha 6: Film *Vražedné ticho*

mluvčí	adresát	T/V	oslovení	příklad	poznámky	naplnění hypotézy
muž	Handy	V		Co to děláte?		
Handy	muž	T		Sklapni!		
Handy	řidička	V		Hněte se, madam!		
Handy	Shep	T	FN	Hejbej sebou, Shepe!	únosci si mezi sebou tykají	ANO
Handy	Melanie	T		Jsi hluchá, nebo co?		
Potter	Henderson	V	LN	Hendersoně, co vy tu děláte?	hello Potter	ANO
Henderson	Potter	V	LN	Pottere, vy nevěříte nikomu.		ANO
Geller	Potter	V		Chce, abyste mu zavolal.		
Potter	Geller	T	FN	Odpočítej čas, Toby!		ANO
Potter	seržant	V	T	Seržante, měl byste neprůstřelnou vestu a megafon?		ANO
Budd	Potter	V		Takže tu velíte vy. Říkejte mi Lenny.		
Potter	Budd	V	FN	Počkejte, nikam nejdete.		NE
řidička	Handy	V		Že jste vůl.		
Handy	řidička	V		Myslel jsem, že jste hluchá, madam.		
LeBow	Potter	T	FN	Jsi v pohodě, Johne?		ANO
Potter	LeBow	T		Říkáš mi to jen proto, abys mě trochu zklidnil.		
Handy	Ted	T	FN	Tede, nepomohl bys mi tu s instalatérštinou?		ANO
Ted	Handy	T		Vrať to do toho pytle, dělej.		
Potter	Stevie	T/V		Běžte tam a hodte to co nejdál směrem ke vstupním dveřím. Běž jí naproti, Stevie.	tykání pouze v jednom případě	
Stevie	Potter	V		Jak to víte?		
Potter	Handy	V	FN	Rád bych s vámi mluvil, Tede.		NE
Handy	Potter	V	FN	Vy jste ale rošťák, Jacku.		NE
Potter	Stanleyová	V		Už vás očekáváme.		
Handy	Sonny	T	FN	Sonny, to bude tvoje místo.		ANO
reportéři	Marks	V		Převezmete vyjednávání o rukojmích?		
Marks	Potter	V		Jak vidíte, pane, máme tu na práci dost málo místa.		
Handy	Beverly	T		Ty pak půjdeš domů, dobře?		
Potter	Melanie	V		Rozumíte mi?		
Marks	Handy	V		Proboha, Handy, pusťte ty děti, jo? Handy, ty šmejde! Shniješ v pekle!	po neúspěšném vyjednávání přechází na tykání	
Handy	Marks	V		Vás nechceme!		
Stevie	Marks	V		Pane, mám vás střílet do nohy a přitáhnout zpátky.		
Potter	Marks	V	LN	Vyjasněme si něco, Marksi, a s vámi taky, majore. Kdyby měl vás, má práce by byla nemožná.		ANO
Sonny	Susan	T		Máš ráda pizzu?		
Sonny	Melanie	V		Kriste... slezte ze mě!		
Handy	Sonny	T	FN (nickname)	To jsi tam stál celou dobu, Sonny? Něco ti povím, Sundance...		ANO
Potter	Budd	V	FN	Lenny, nakopněte ten buldozer, jděte na to.		NE
Stanleyová	Potter	V		Necháte je to risknout?		

Oates	dívka	T		Drž se!		
Potter	Fosterová	V		Jak jste dokázala, že se vzdal?		
Fosterová	Handy	V	FN	Tak co myslíte, Tede? Budu řídit, pusť mě tam.	Handyho přítelkyně, která se vydává za policistku	NE
Handy	Fosterová	V		Ahoj, zlato, těšil jsem se na vás. Slyšíš ty kecy, Pris?	v soukromí přechází na tykání	
Potter	Melanie	V		Odvezeme vás domů.		
Marks	Handy	T		Ty jsi z toho udělal krvavou lázeň.		
Handy	Melanie	T		Ty blbá děvko.	v naštvání	

Bibliografie

Primární zdroje:

DEAVER, Jeffery. *Sběratel kostí*. Přeložil Jiří KOBĚLKA. Ostrava: Domino, 2015.

DEAVER, Jeffery. *Ďáblova slza*. Přeložil Jiří KOBĚLKA. Ostrava: Domino, 2008.

DEAVER, Jeffery. *Dívčí hrob*. Přeložil Jiří KOBĚLKA. Ostrava: Domino, 2000.

DEAVER, Jeffery. *The Bone Collector*. Londýn: Hodder & Stoughton, 1997.

DEAVER, Jeffery. *The Devil's Teardrop*. New York: Simon & Schuster, 1999.

DEAVER, Jeffery. *A Maiden's Grave*. Londýn: Hodder & Stoughton, 1995.

The Bone Collector [česky Sběratel kostí] [film]. Režie Phillip NOYCE. USA, 1999.

The Devil's Teardrop [česky Ďáblova slza] [film]. Režie Norma BAILEYOVÁ.

USA, 2010.

Dead Silence [česky Vražedné ticho] [film]. Režie Daniel PETRIE JR. USA, 1997.

Sekundární zdroje:

address, n. In: *OED Online* [online]. Oxford University Press, 2022. Poslední změna 7. 5. 2022. [cit. 19. 5. 2022]. Dostupné z:

<https://www.oed.com/view/Entry/2208?rkey=afun4N&result=1&isAdvanced=false#eid>

BERGER, Tilman. Specifický poměr zdvořilosti a oslovování v češtině. In: *Čeština - univerzália a specifika 4*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 189-198.

BILÁ, Magdaléna, Alena KAČMÁROVÁ a Ingrida VAŇKOVÁ. The encounter of two cultural identities: The case of social deixis. In: *Russian Journal of Linguistics*. 24(2). 2020, s. 344-365.

BRAUNOVÁ, Friederike. *Terms of address: problems of patterns and usage in various languages and cultures*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1988.

BROWN, Roger a FORDOVÁ, Marguerite. Address in American English. In: *The Journal of Abnormal and Social Psychology*. 1961, s. 375-385.

BROWNOVÁ, Penelope a Stephen C. LEVINSON. *Politeness: some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987, xiv, 345 s. Studies in international sociolinguistics, 4.

BROWNOVÁ, Penelope. Politeness strategies and the attribution of intentions: The case of Tzeltal irony. In: GOODY, Esther. *Social intelligence and interaction*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995, s. 153-174.

CLYNE, Michael, Catrin NORRBYOVÁ a Jane WARRENOVÁ. *Language and Human Relations: Styles of Address in Contemporary Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

CLYNE, Michael. *Dynamics of Language Contact: English and Immigrant Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

COOKOVÁ, Manuela. Beyond T and V – Theoretical Reflections on the Analysis of Forms of Address. In: *American Journal of Linguistics* [online]. 2014, s. 17-26 [cit. 14. 4. 2022]. Dostupné z:

<http://article.sapub.org/10.5923.j.linguistics.20140301.03.html>

CRYSTAL, David. *The Cambridge encyclopedia of the English language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

- CRYSTAL, David. *The stories of English*. London: Penguin Books, 2005.
- ČAMKOVÁ, Barbora. *Tykání a vykání v českém dabingu filmových a seriálových adaptací Sherlocka Holmese*. 2019. Bakalářská práce. Univerzita Palackého. Dostupné z: <https://theses.cz/id/w70716/>.
- ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vydání 4., v Karolinu 2., doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2011.
- ČERMÁK, Kliment. 1903. Tykání a vykání u dětí československých. In: *Český lid*. XII. Praha: Nakladatelství F. Šimáčka, s. 357–360. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid12/>
- DICKEYOVÁ, ELEANOR. Forms of address and terms of reference. *Journal of Linguistics* [online]. 1997, **33**(2), 255-274 [cit. 24. 4. 2022]. Dostupné z: doi:10.1017/S0022226797006488
- EELÉNOVÁ, Gino. *A Critique of Politeness Theories*. Manchester: St. Jerome Publishing, 2001.
- ERVIN-TRIPPOVÁ, Susan. Sociolinguistic Rules: Alteration and Co-Occurrence. In: GUMPERZ, John a Dell HYMES. *Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication*. Cambridge: Basil Blackwell, 1972, s. 213-250.
- ERVIN-TRIPPOVÁ, Susan. Sociolinguistics. In: BERKOWITZ, Leonard. *Advances in Experimental Social Psychology*. 4. vydání. Academic Press, 1969, s. 91-165.
- FARUQUI, Manaal a PADÓ Sebastian. Towards a model of formal and informal address in English. In: *Proceedings of the 13th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics*. Avignon (France), 2012, s. 623–633.
- FASOLD, Ralph. *The sociolinguistics of language*. Oxford: Blackwell, 1990.
- GILMAN, Albert a Roger BROWN. Who says 'Tu' to Whom. In: *ETC: A Review of General Semantics*. 1958, **15**(3), s. 169-174.
- GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Společenský katechismus*. Praha: Hejda a Tuček, 1922.
- HALLIDAY, Michael. *Language As Social Semiotic*. Londýn: Edward Arnold, 1978.
- HALLIDAY, Michael. *Language, context and text: Aspects of language in a social-semiotic perspective*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 1989.

HIRSCHOVÁ, Milada. *Pragmatika v češtině*. Vyd. 2., V Karolinu 1., dopl. V Praze: Karolinum, 2013.

HIRSCHOVÁ, Milada. Sociální deixe a komunikační situace. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Státní pedagogické nakladatelství, 2006, s. 167-183.

HOOK, Donald. First names and titles as solidarity and power semantics in English. In: *IRAL: International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*. 1984, s. 183-190.

HOUSEOVÁ, Juliane a Gabriele KASPEROVÁ. Politeness Markers in English and German. COULMAS, Florian, ed. *Rasmus Rask Studies in Pragmatic Linguistics, Volume 2, Conversational Routine* [online]. DE GRUYTER MOUTON, 1981, 1981-12-31, s. 157-186 [cit. 24. 4. 2022]. Dostupné z: doi:10.1515/9783110809145.157

HOUSEOVÁ, Juliane. Politeness and Translation. In: HICKEY, Leo. *The Pragmatics of Translation*. Clevedon: Multilingual Matters, 1998, s. 54-102.

JURMAN, Alexander. Pronominální oslovení (tykání a vykání) v současné češtině. In: *Slovo a slovesnost*. Praha, 2001, s. 185-199.

KASPEROVÁ, Gabriele. Politeness. In: *The pragmatics of interaction*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins B.V., 2009, s. 157-173.

KNEŘOVÁ, Magdalena. Ke způsobům oslovování v mluvených projevech. In: *Naše řeč*. 1995, s. 36-44.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000.

LAMBERT, Wallace a Richard TUCKER. *Tu, Vous, Usted: A Social-psychological Study of Address Patterns*. Newbury House, 1976.

LAVÉ, John. Linguistic Routines and Politeness in Greeting and Parting. In: *Rasmus Rask Studies in Pragmatic Linguistics, Volume 2, Conversational Routine*. DE GRUYTER MOUTON, 1981. Dostupné z: doi:10.1515/9783110809145.289

LEECH, Geoffrey, Margaret DEUCHAR a Robert HOOGENRAAD. *English Grammar for Today*. Londýn: Palgrave Macmillan, 1982.

- LEECH, Geoffrey. The distribution and function of vocatives in American and British English conversation. In: *Out of corpora: Studies in honour of Stig Johansson*, ed. Hilde Hasselgård and Signe Oksefjell, s. 107–118. 1999. Amsterdam: Rodopi.
- LEECH, Geoffrey. *The Pragmatics of Politeness*. New York: Oxford University Press, 2014.
- LEVINSON, Stephen. *Pragmatics*. Cambridge University Press, 1983.
- LEVÝ. *Umění překladu*. 2., dopl. vyd. Praha: Panorama, 1983. Pyramida (Panorama).
- BILÁ, Magdalena a Kačmárová ALENA. The Role of Discourse Markers in Expressing T/V Relationships. *Text - Sentence - Word: Studies in English Linguistics*. Rzeszów: Wydawnictwo UR, 2014, 7-29.
- MACURA, Vladimír. *Šťastný věk: symboly, emblémy a mýty 1948-1989*. Praha: Pražská imaginace, 1992
- MATHÉ, Ivo a Ladislav ŠPAČEK. *Etiketa*. Praha: BB/art, 2005.
- MINÁŘOVÁ, Eva a Jana Marie TUŠKOVÁ. *Čeština v pohybu: kapitoly ke zkoumání jejího stavu a proměn*. Brno: Masarykova univerzita, 2015.
- NOVOTNÁ, Kamila. *Oslovení a norma v překladu*. Praha, 2006. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze.
- OAKLAND, Andrew a Ludmila URBANOVÁ. *Úvod do anglické stylistiky*. Brno: Nakladatelství Barrister & Principal, 2002.
- PANEVOVÁ, Jarmila. Honorifika v češtině: české vykání - teorie a korpusová data. In: *Južnoslovenski filolog*. 2009, s. 101-108.
- PATOČKA, Otakar. *O tykání a vykání*. Praha: Grada, 2000. Psychologie pro každého.
- POŠTA, Miroslav. *Titulkujeme profesionálně*. Praha: Apostrof, 2011.
- QUIRK, Randolph, David CRYSTAL, Sidney GREENBAUM a Geoffrey N. LEECH. *A comprehensive grammar of the English language*. London: Longman, 1986.
- RATHMAYROVÁ, Renate. Sprachliche Höflichkeit: Am Beispiel expliziter und impliziter Höflichkeit im Russischen. In: GIRKE, Wolfgang. *Slavistische Linguistik*. Mnichov: Sagner, 1995, s. 362–391.
- ROSEN, Alexandr a Zygmunt SALONI. Kategorie honorativu v českých konjugačních paradigmatech. In: *Slovo a slovesnost*. 67. vydání. 2006, s. 36–45.

ROSEN, Alexandr. Vykání. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, Brno, 2017. [cit. 21. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VYKÁNÍ>

SPOLSKY, Bernard. *Sociolinguistics*. Oxford: Oxford University Press, 1998. Oxford introductions to language study.

STRAKOVÁ, Vlasta. Oslovení jako překladatelský problém. In: KUFNEROVÁ Zlata. *Překládání a čeština*. Jinočany: H&H, 1994, s. 163-168.

ŠVEHLOVÁ, Milena. Zdvořilost a řečová etiketa. In: *Sborník Pedagogické fakulty UK – Filologické studie XIX*. Praha: Univerzita Karlova, 1994. s. 39–61.

VÁLKOVÁ, Silvie. *Politeness as a communicative strategy and language manifestation: (a cross-cultural perspective)*. Olomouc: Palacký University, 2004.

vocative, n. and adj. In: *OED Online* [online]. Oxford University Press, 2022. Poslední změna 11. 5. 2022. [cit. 19. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.oed.com/view/Entry/224291?redirectedFrom=vocative#eid>

WATTS, Richard. *Politeness*. Cambridge University Press, 2003.

YAROWSKY, David a Grace NGAI. Inducing multilingual POS taggers and NP bracketers via robust projection across aligned corpora. *Second meeting of the North American Chapter of the Association for Computational Linguistics on Language technologies 2001 - NAACL '01*. Morristown, NJ, USA: Association for Computational Linguistics, 2001, 2001, 1-8. Dostupné z: [doi:10.3115/1073336.1073362](https://doi.org/10.3115/1073336.1073362)

Anotace

Jméno a příjmení autora	Bc. Barbora Čamková
Název katedry a fakulty	Katedra anglistiky a amerikanistiky, FF UP
Název diplomové práce	Signály pro volbu tykání a vykání v angličtině při překladu do češtiny: případová studie (knihy Jefferyho Deavera v knižních překladech a dabingu jejich filmových adaptací)
Vedoucí práce	Mgr. Jitka Zehnalová, Dr.
Počet stran	103
Počet znaků	117 899
Počet příloh	6
Klíčová slova	tykání, vykání, pragmatika, zdvořilost, způsoby oslovení, pozdravy, modální slovesa
Jazyk práce	Čeština
Abstrakt	Cílem této práce je najít v překladech knih Jefferyho Deavera a jejich filmových adaptacích jazykové parametry (modální slovesa, pozdravy, způsoby oslovení), které se pojí s tykáním a vykáním. Teoretická část nejprve zasazuje tykání a vykání do různých jazykových disciplín a zaměřuje se především na pragmatiku. Dále práce popisuje mimojazykové prostředky, které se s tykáním a vykáním pojí. Praktická část práce nejprve kvantitativně vyhodnocuje použití pozdravů, modálních sloves a způsobů oslovení a jejich spjitost s tykáním a vykáním. Kvalitativní analýza následně zkoumá jednotlivé vztahy mezi postavami a jejich souvislost s tykáním a vykáním.

Annotation

Author	Bc. Barbora Čamková
Department	Department of English and American Studies, FF UP
Title	The signs of T-V distinction in English when translating to Czech: a case study (translation of Jeffery Deaver books and dubbing of their movie adaptations)
Supervisor	Mgr. Jitka Zehnalová, Dr.
Number of Pages	103
Number of Characters	117,899
Number of Attachments	6
Key Words	T-V distinction, T-form, V-form, pragmatics, politeness, forms of address, greetings, modal verbs
Language	Czech
Abstract	The aim of this paper is to find linguistic devices (modal verbs, greetings, forms of address) associated with T-V distinction in the translations of the books by Jeffery Deaver and their movie adaptations. The theoretical part first situates T-V distinction in different linguistic disciplines, focusing mainly on pragmatics. Next, the thesis describes the extralinguistic factors associated with T-V distinction. The practical part of the thesis first quantitatively evaluates the use of greetings, modal verbs and modes of address and their association with T-V distinction. The qualitative analysis then examines the individual relationships between individual characters and their connection with T-V distinction.